

Perifereia | Regional Integration: Politics, Economics, Governance

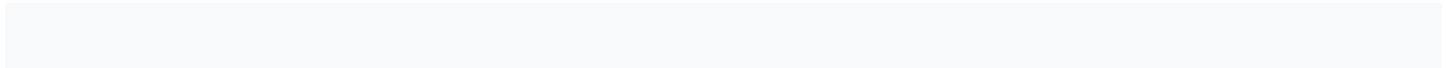
Τόμ. 20, Αρ. 1 (2026)

Περιφέρεια | Regional Integration: Politics, Economics, Governance: Διεθνές εμπορικό σύστημα σε μετάβαση: Κρίσιμες πτυχές και προκλήσεις

Spring | Άνοιξη 2026

Issue | Τεύχος 20

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
REGIONAL
INTEGRATION
politics economics governanceSPECIAL ISSUE
ΕΙΔΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣΔιεθνές εμπορικό σύστημα σε μετάβαση: Κρίσιμες
πτυχές και προκλήσειςINTRODUCTION
ΕΙΣΑΓΩΓΗΟ επιμελητής του ειδικού τεύχους
Κωνσταντίνος Ι. Χαζάκης, «Δημιουργική αταξία» ή
«Θεσμολογούμενο χάος»; Το διεθνές εμπορικό σύστημα σε
κρίση και μετάβασηRESEARCH ARTICLES
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ**Άγγελος Κότιος, Γεώργιος Γαλανός & Δημήτριος Κότιος**, Η κρίση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και το μέλλον της διεθνούς εμπορικής τάξης**Βαγγέλης Βιτζηλαίος & Σπύρος Α. Ρουκανάς**, Ο αντίκτυπος των δασμών «Τραμπ 2.0» για τις ΗΠΑ και την παγκόσμια οικονομία: Μία πρώτη αποτίμηση**Παναγιώτης Π. Παναγιωτόπουλος & Σπύρος Α. Ρουκανάς**, Η άνοδος της Κίνας ως οικονομικής υπερδύναμης στο νέο σύστημα παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης**Βασίλειος Βλάχος**, Η επίδραση των δασμών στις εξαγωγές της ΕΕ στις ΗΠΑ, Κίνα και ΡωσίαΕπιστημονική επιθεώρηση για την περιφερειακή
ολοκλήρωση-πολιτική, οικονομία & διακυβέρνηση

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ REGIONAL INTEGRATION

politics economics governance

SPECIAL ISSUE
ΕΙΔΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ

Διεθνές εμπορικό σύστημα σε μετάβαση: Κρίσιμες
πτυχές και προκλήσεις

INTRODUCTION
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο επιμελητής του ειδικού τεύχους
Κωνσταντίνος Ι. Χαζάκης, «Δημιουργική αταξία» ή
«Θεσμοποιημένο χάος»; Το διεθνές εμπορικό σύστημα σε
κρίση και μετάβαση

RESEARCH ARTICLES
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

Άγγελος Κότιος, Γεώργιος Γαλανός & Δημήτριος Κότιος, Η κρίση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και το μέλλον της διεθνούς εμπορικής τάξης

Βαγγέλης Βιτζηλαίος & Σπύρος Α. Ρουκανάς, Ο αντίκτυπος των δασμών «Τραμπ 2.0» για τις ΗΠΑ και την παγκόσμια οικονομία: Μία πρώτη αποτίμηση

Παναγιώτης Π. Παναγιωτόπουλος & Σπύρος Α. Ρουκανάς, Η άνοδος της Κίνας ως οικονομικής υπερδύναμης στο νέο σύστημα παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης

Βασίλειος Βλάχος, Η επίδραση των δασμών στις εξαγωγές της ΕΕ στις ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία

Επιστημονική επιθεώρηση για την περιφερειακή
ολοκλήρωση-πολιτική, οικονομία & διακυβέρνηση

Η Επιστημονική Επιθεώρηση **Regional Integration: Politics, Economics and Governance** (Περιφέρεια) εκδίδεται στο πλαίσιο λειτουργίας του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών:

«Παγκόσμια Διακυβέρνηση και Ασφάλεια» του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης (ΠΕΔΔ) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ).

Η ευθύνη υλοποίησης της έκδοσης ανήκει στο

Ερευνητικό Κέντρο Οικονομικής Πολιτικής,

Διακυβέρνησης και Ανάπτυξης (ΕΚΟΠΔΑ) του ΠΕΔΔ/ΕΚΠΑ.

Η Επιθεώρηση εκδίδεται υπό την επιστημονική επιμέλεια της

Ελληνικής Επιστημονικής Εταιρείας Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Πολιτικής Οικονομίας (ΕΔΕΠΟ)

Ιδρυτής και Επίτιμος Διευθυντής Σύνταξης

Ναπολέον Μαραβέγιας,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Διευθυντής Σύνταξης Editor-in-Chief

Κατσίκας Δημήτρης,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Αναπληρωτές Διευθυντές Σύνταξης

Ανδρέου Γιώργος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μανώλη Παναγιώτα, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Μαρής Γιώργος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Χάρδας Τάσος,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Honorary Editor-in-chief

Napoleon Maravegias,
National and Kapodistrian University Of Athens

Editor-in-Chief

Katsikas Dimitris,
National and Kapodistrian University Of Athens

Associate Editors-in-Chief

Andreu George, Aristotle University of Thessaloniki

Manoli Panagiota, University of the Peloponnese

Maris George, University of the Aegean

Chardas Tasos,

National and Kapodistrian University Of Athens

Συμβούλιο Σύνταξης

Δούκας Γιάννης Ε.,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Λαδή Στέλλα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Queen
Mary University of London

Μποζίνης Άκης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ρουκανάς Σπύρος, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Τσίγκου Ελένη, Copenhagen Business School

Φλούρος Άκης, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

Χαζάκης Κωνσταντίνος, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Χρυσομαλλίδης Χαράλαμπος,

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης

Ribeiro Hoffmann Andrea,

Pontifical Catholic University of Rio de Janeiro (PUC- Rio)

Editorial Board

Doukas Yannis E.,

National and Kapodistrian University Of Athens
Ladi Stella, Panteion University, Queen
Mary University of London

Bozinis Akis, University of Macedonia

Roukanas Spyros, University of Piraeus

Tsingou Eleni, Copenhagen Business School

Flouros Akis, Neapolis University Pafos

Hazakis Konstantinos, Democritus University of Thrace

Chrysomallidis Charalampos,

Greek National Documentation Center

Ribeiro Hoffmann Andrea,

Pontifical Catholic University of Rio de Janeiro (PUC- Rio)

Συμβουλευτικό Επιστημονικό Συμβούλιο

Αντωνιάδης Ανδρέας, University of Sussex

Δούση Εμμανουέλα,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ζωγραφάκης Σταύρος, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Κόντης Αντώνης,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μεταξάς Αντώνης,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Πετράκος Γιώργος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σκλιάς Παντελής, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

Σπανού Καλλιόπη,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Υφαντόπουλος Ιωάννης,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Χουλιάρας Αστέρης, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Χρυσόχοου Δημήτρης,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Bianculli Andrea C., Institut Barcelona Estudis Internacionals
(IBEI)

Del Tedesco Lins Maria Antonieta, University of Sao Paulo

Fritz Barbara, Free University of Berlin

Verney Susannah,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Scientific Advisory Board

Antoniades Andreas, University of Sussex

Doussis Emmanouela,

National and Kapodistrian University of Athens
Zografakis Stavros, Agricultural University of Athens

Kontis Antonis,

National and Kapodistrian University of Athens
Metaxas Antonis,

National and Kapodistrian University of Athens

Petrakos George, University of Thessaly

Sklias Pantelis, Neapolis University Pafos

Spanou Calliope,

National and Kapodistrian University of Athens
Tsardanidis Charalambos, University of the Aegean

Yfantopouylos John,

National and Kapodistrian University of Athens
Huliaras Asteris, University of the Peloponnese

Chrysoschoou Dimitris,

National and Kapodistrian University of Athens
Bianculli Andrea C., Institut Barcelona Estudis Internacionals
(IBEI)

Del Tedesco Lins Maria Antonieta, University of Sao Paulo

Fritz Barbara, Free University of Berlin

Verney Susannah,

National and Kapodistrian University of Athens

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
REGIONAL
INTEGRATION

politics economics governance

The scientific journal *Regional Integration: Politics, Economics & Governance* (Περιφέρεια) aspires to establish itself as a forum for scientific research on issues related to regional integration at the international level. The term regional integration signifies both the institutionalized cooperation between states aiming at gradual economic integration and/or convergence in different policy fields (regionalism), as is the case for example, with the European Union (EU), the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) or the Southern Common Market (MERCOSUR), as well as spontaneous, «bottom-up», mainly economic, cooperation between state and non-state actors from the same region (reginalization).

In this context, the journal hosts scientific articles exploring the economic, political, and institutional aspects of current regional integrations, as well as their relations with the rest of the world, including other regional integration initiatives (inter-regionalism). The journal also hosts scientific studies that examine the dynamics and characteristics of -mainly but not exclusively- economic integration as marked by enhanced economic relations and transactions of all kinds (commercial, financial, monetary, investment) among economic agents in various regions of the world. Finally, the journal hosts articles exploring the interaction of globalization trends and processes with those of regional integration. The journal publishes articles relating to all these themes that are both of theoretical and empirical orientation.

The journal publishes original research articles, brief research notes, policy papers as well as book reviews. It uses the «double blind review» process, thus ensuring the transparency and impartiality of reviews. The journal has adopted a Platinum Open-Access Policy allowing immediate access to its content without the requirement of a paid subscription, fee or license. Authors are not charged with fees for submitting, editing and publishing their texts.

Η επιστημονική επιθεώρηση *Regional Integration: Politics, Economics & Governance (Περιφέρεια)*, φιλοδοξεί να καθιερωθεί ως ένας χώρος παρουσίασης επιστημονικής έρευνας σε θέματα που σχετίζονται με την περιφερειακή ολοκλήρωση σε διεθνές επίπεδο. Με τον όρο περιφερειακή ολοκλήρωση εννοείται τόσο η θεσμοθετημένη συνεργασία μεταξύ κρατών με στόχο τη σταδιακή οικονομική ολοκλήρωση ή/και σύγκλιση σε διαφορετικά πεδία πολιτικής (περιφερεισμός/ regionalism), όπως συμβαίνει ενδεικτικά, με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), τον Σύνδεσμο Χωρών Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN) ή την Κοινή Αγορά του Νότου (MERCOSUR), όσο και η αυθόρμητη, «από τα κάτω» περιφερειακή ολοκλήρωση (regionalization), σε οικονομικό, κυρίως, επίπεδο, μεταξύ κρατών που ανήκουν στην ίδια περιοχή του πλανήτη.

Στο πλαίσιο αυτό η επιθεώρηση φιλοξενεί επιστημονικά άρθρα που εξερευνούν τις οικονομικές, πολιτικές και θεσμικές διαστάσεις των εν λειτουργία περιφερειακών ολοκληρώσεων διεθνώς, καθώς και των σχέσεων τους με τον υπόλοιπο κόσμο, συμπεριλαμβανομένων και άλλων περιφερειακών ολοκληρώσεων (inter-regionalism). Η επιθεώρηση φιλοξενεί επίσης επιστημονικές μελέτες που εξετάζουν τη δυναμική και τα χαρακτηριστικά της οικονομικής -κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά- ολοκλήρωσης μεταξύ οικονομικών δρώντων σε διαφορετικές περιοχές του πλανήτη, όπως αυτή καταγράφεται από ενισχυμένες οικονομικές σχέσεις και συναλλαγές κάθε είδους (εμπορικές, χρηματοπιστωτικές, νομισματικές, επενδυτικές). Τέλος, η επιθεώρηση φιλοξενεί άρθρα που εξερευνούν την αλληλεπίδραση των τάσεων και διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης με εκείνες της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Για τη διερεύνηση όλων των παραπάνω θεματικών, η επιθεώρηση δημοσιεύει άρθρα τόσο θεωρητικού όσο και εμπειρικού προσανατολισμού.

Η επιθεώρηση δημοσιεύει πρωτότυπα ερευνητικά άρθρα, πιο σύντομα ερευνητικά σημειώματα, κείμενα πολιτικής καθώς και βιβλιοκρισίες. Χρησιμοποιείται η διαδικασία της «διπλά τυφλής αξιολόγησης» (double blind review) για την κρίση των άρθρων, διασφαλίζοντας έτσι τη διαφάνεια και την αμεροληψία των κρίσεων. Η επιθεώρηση έχει υιοθετήσει την πολιτική **Platinum Open-Access Policy** θέτοντας το περιεχόμενο της σε ελεύθερη πρόσβαση για τους αναγνώστες χωρίς την υποχρέωση επί πληρωμή συνδρομής. Οι συγγραφείς δεν επιβαρύνονται με χρεώσεις υποβολής, επεξεργασίας και δημοσίευσης των κειμένων τους. Επιπλέον, το περιοδικό διατηρεί ηλεκτρονική συμφωνία αδειοδότησης με την EBSCO Publishing και τα πλήρη κείμενά του είναι διαθέσιμα μέσω των βάσεων δεδομένων EBSCOhost™.

SPECIAL ISSUE
ΕΙΔΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ

**Διεθνές εμπορικό σύστημα σε μετάβαση: Κρίσιμες
πτυχές και προκλήσεις**

INTRODUCTION
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο επιμελητής του ειδικού τεύχους
Κωνσταντίνος Ι. Χαζάκης, «Δημιουργική αταξία» ή
«Θεσμολογούμενο χάος»; Το διεθνές εμπορικό σύστημα σε
κρίση και μετάβαση

7

RESEARCH ARTICLES
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

Άγγελος Κότιος, Γεώργιος Γαλανός & Δημήτριος Κότιος, Η
κρίση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και το μέλλον
της διεθνούς εμπορικής τάξης 21

Βαγγέλης Βιτζηλαίος & Σπύρος Α. Ρουκανάς, Ο αντίκτυπος
των δασμών «Τραμπ 2.0» για τις ΗΠΑ και την παγκόσμια
οικονομία: Μία πρώτη αποτίμηση 49

Παναγιώτης Π. Παναγιωτόπουλος & Σπύρος Α. Ρουκανάς,
Η άνοδος της Κίνας ως οικονομικής υπερδύναμης στο νέο
σύστημα παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης 71

Βασίλειος Βλάχος, Η επίδραση των δασμών στις εξαγωγές
της ΕΕ στις ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία 89

Επιστημονική επιθεώρηση για την περιφερειακή
ολοκλήρωση-πολιτική, οικονομία & διακυβέρνηση

«Δημιουργική αταξία» ή «Θεσμοποιημένο χάος»; Το διεθνές εμπορικό σύστημα σε κρίση και μετάβαση

Κωνσταντίνος Ι. Χαζάκης, Καθηγητής οικονομικής ανάπτυξης και επιχειρηματικότητας, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, kchazaki@econ.duth.gr

Περίληψη

Το διεθνές εμπορικό σύστημα είναι σε κατάσταση αυξανόμενης οργανωτικής και λειτουργικής αταξίας, απαξίωσης των κανόνων διεξαγωγής συναλλαγών, και υποβάθμισης των αρχών της πολυμέρειας, της διαφάνειας, της προβλεψιμότητας και της συνεργασίας. Δεν υπάρχει συλλογική προθετικότητα σε κανόνες/αρχές/νόρμες/ συμπεριφορικά πρότυπα / διαδικασίες λήψης αποφάσεων με αποτέλεσμα να αυξάνει το συναλλακτικό κόστος σε επίπεδο πληροφόρησης των δρώντων, διαπραγμάτευσης, επιτήρησης των συμφωνηθέντων, συμμόρφωσης και επιβολής των κανόνων. Το άρθρο εξετάζει τα κύρια γνωρίσματα και τις αδυναμίες του υφιστάμενου διεθνούς εμπορικού συστήματος.

Λέξεις κλειδιά: Διεθνές εμπορικό σύστημα, παγκόσμιος οργανισμός εμπορίου, οικονομικός προστατευτισμός

“Creative disorder” or “patterned chaos”? The international trading system in crisis and transition

Konstantinos J. Hazakis, Professor of economic development and entrepreneurship, Department of Economics, Democritus University of Thrace

Abstract

The international trading system is in a state of increasing organizational and operational disarray, depreciation of the rules of transactions, and degradation of the principles of multilateralism, transparency, predictability and cooperation. There is no collective intentionality in rules / principles / norms / behavioral standards / decision-making processes, resulting in increasing transaction costs in terms of information of actors, negotiation, monitoring of agreements, compliance and enforcement. The article examines the main features and weaknesses of the existing international trading system.

Keywords: International trade system, world trade organization, economic protectionism

1. Εισαγωγή

Η παγκόσμια οικονομία αλλάζει ταχύτατα και αχαρτογράφητα, υπό την επιρροή πολλών παραγόντων και γεγονότων. Η απροσδιοριστία της προθετικότητας των εμπλεκομένων οικονομικών δρώντων, και η συνθετότητα των μεταβλητών επιρροής, καθιστούν αδύνατη οποιαδήποτε πρόβλεψη για την εξέλιξη της διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης.

Η κλιματική αλλαγή μεταβάλλει θεμελιωδώς, το περιεχόμενο και την τιμολόγηση των διεθνών εμπορεύσιμων αγαθών, της εφοδιαστικής αλυσίδας και της διακίνησης εμπορευμάτων. Η τήξη των πάγων στην Αρκτική επιτρέπει τη χρήση της βόρειας θαλάσσιας οδού, συντομεύοντας σημαντικά τα ταξίδια μεταξύ Ασίας και Ευρώπης. Το θαλάσσιο ταξίδι από τη Σιγκαπούρη στο Ρότερνταμ μέσω της βόρειας θαλάσσιας οδού, διαρκεί συνήθως 20 έως 30 ημέρες, ανάλογα με τις συνθήκες πάγου και την ταχύτητα του πλοίου, και άρα προκύπτει σημαντική μείωση χρόνου σε σχέση με τις 35-40 ημέρες που διαρκεί μέσω της διώρυγας του Σουέζ. Η μεταβολή του κλίματος επιδρά επίσης με μη αναστρέψιμο τρόπο, στους όρους παραγωγής πολλών οικονομικών κλάδων, (για παράδειγμα στη γεωργία).

Επιδημικές κρίσεις και πανδημίες, όπως η covid-19, ανατρέπουν κραταιές μορφές οργάνωσης της παραγωγής, (μετάβαση από «just in time management» ροής πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων, σε «just in case», στρατηγικά αποθέματα), και διασυνοριακής ολοκλήρωσης, εντός παγκόσμιων εμπορικών-παραγωγικών δικτύων, (από τους ημιαγωγούς έως τις 17 σπάνιες γαίες, όλα τα κράτη επιδίδονται σε ένα αγώνα δρόμου για επίτευξη στρατηγικής αυτονομίας, και μείωση της εξάρτησης από την παγκόσμια εφοδιαστική αλυσίδα).

Η συνεχώς διευρυμένη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης μεταβάλλει οβιδιακά τις διεθνείς εμπορικές σχέσεις, τόσο διαδικαστικά, (τελωνειακές διαδικασίες, έλεγχος και διεκπεραίωση συναλλαγών), όσο και ουσιαστικά, (πληροφόρηση οικονομικών δρώντων, αυτόματη μετάφραση κειμένων, άμεση εξεύρεση εμπορικών εταιριών, προγνωστική διαχείριση κινδύνων, και πρόβλεψη δυνητικής ζήτησης).

Διμερείς οικονομικές κυρώσεις επιβάλλονται, τροποποιούνται, και αναστέλλονται, εκτός του διεθνούς κανονιστικού πλαισίου, κατά το δοκούν, και χωρίς τεκμηρίωση, υποβαθμίζοντας τη διεθνή οικονομική αρχιτεκτονική και τα διεθνή οικονομικά καθεστώτα (Ethier 1998, 2004· Griller, et al. 2017).

Η αυξανόμενη, σε κλίμακα και συνθετότητα, ψηφιοποίηση των επιχειρήσεων και των κυβερνήσεων, (διαδίκτυο των πραγμάτων, big data, υπολογιστική νέφος, τεχνητή νοημοσύνη και ρομποτική), αναδεικνύει ισχυρούς κινδύνους στην κυβερνοασφάλεια. Η διάδραση των συστημάτων πληροφορικής με τα συστήματα τεχνολογίας λειτουργιών, πολλαπλασιάζει τις απειλές, για την εφοδιαστική αλυσίδα, τα συστήματα μεταφορών και επικοινωνιών, τα συστήματα παραγγελιών και πληρωμών των επιχειρήσεων, και το πλαίσιο διεκπεραίωσης διασυνοριακού εμπορίου.

Οι απειλές στη κυβερνοασφάλεια είναι πολλαπλές και περιλαμβάνουν κακόβουλο λογισμικό, (malicious software), επιθέσεις από το διαδίκτυο όπως κακόβουλα μηνύματα (phishing με εγκατάσταση infostealers), επιθέσεις σε διαδικτυακές εφαρμογές (web application attacks), επιθέσεις άρνησης υπηρεσίας (denial of service attacks), κλοπή ταυτότητας χρήστη (identity theft), παραβίαση προσωπικών δεδομένων, δίκτυα με μετάδοση κακόβουλου λογισμικού (botnets), εσωτερικές απειλές δικτύων και κακόβουλης αλλαγής συμπεριφοράς μηχανών και παραγωγικών διαδικασιών, και ηλεκτρονική κατασκοπεία. Δεν είναι τυχαίο ότι τα περιστατικά καταγεγραμμένης παραβίασης κυβερνοασφάλειας αυξήθηκαν κατά 21% μεταξύ 2014 και 2023, ενώ μόνον για το 2024 το κόστος των κυβερνοεπιθέσεων άγγιξε τα 9,5 τρισεκατομμύρια δολάρια (International Institute for Sustainable Development, 2025). Ως εκ τούτου, η κρυπτογράφηση δεδομένων και η εφαρμογή προσαρμοστικών συστημάτων κυβερνοασφάλειας και προστασίας όλων των επιπέδων των υποδομών είναι κρίσιμη, και απαιτεί μεγάλες και μακροπρόθεσμες επενδύσεις. Δυστυχώς, υπάρχει ασυμμετρία μεταξύ της εντεινόμενης χρήσης εφαρμογών ψηφιοποίησης και του πλαισίου ρύθμισης-ελέγχου της ψηφιοποίησης, με ότι αυτό συνεπάγεται για τον κίνδυνο από κακόβουλες ή ακόμη και τρομοκρατικές επιθέσεις κατά πάσης φύσεως δικτύων οικονομικών, εμπορικών και παραγωγικών συναλλαγών.

Εντός του προαναφερθέντος πολύπλοκου οικονομικού, πολιτικού και τεχνολογικού περιβάλλοντος, το περιεχόμενο των νέων διεθνών εμπορικών σχέσεων νοηματοδοτείται από έννοιες όπως αποσύνδεση - απεξάρτηση εθνικών οικονομιών, (decoupling), μείωση κινδύνου και ευπάθειας - τρωτότητας (derisking), εργαλειοποίηση εθνικών εμπορικών πολιτικών (weaponization of trade policies), στρατηγική αυτονομία (strategic autonomy), επιθετική μονομέρεια (aggressive trade unilateralism), αποκέντρωση κανόνων και λήψης αποφάσεων (decentralization of the global trade system), reshoring (επαναπατρισμός παραγωγής από τρίτες χώρες), διμεροποίηση - περιφερειοποίηση (trade bilateralism - regionalism), φραγμένη-φρουρούμενη οικονομική παγκοσμιοποίηση (gated economic globalization), εμπορικός αναθεωρητισμός (trade revisionism), ασυμμετρία πληροφόρησης δρώντων (asymmetry of information), και κατάτμηση θεματικών περιοχών ρύθμισης που διέπουν την διεθνή οικονομική δράση (regime fragmentation).

Κρίσιμα ερωτήματα αναδεικνύονται: είναι το διεθνές εμπορικό σύστημα σε κατάσταση λειτουργικής-οργανωτικής κρίσης, σε κατάσταση επανακαθορισμού και προσαρμογής του περιεχομένου του, ή σε κατάσταση οριστικής αμφισβήτησης του γνωσιοκεντρικού του πλαισίου; Υφίσταται κρίση του συνολικού πλαισίου διεξαγωγής των διεθνών οικονομικών σχέσεων ή οριοθετημένη κρίση συγκεκριμένων θεματικών περιοχών του; Υπάρχει ασυμπτωτικότητα και ασυμβατότητα του διεθνούς κανονιστικού πλαισίου με τις λειτουργικές ανάγκες και τις οργανωτικές προτεραιότητες της διακρατικής οικονομικής συνεργασίας, τέτοια ώστε να καθίσταται υποβέλτιστη η παροχή δημόσιων συλλογικών αγαθών, όπως η εμπορική και η νομισματική σταθερότητα, και η εξασφάλιση πόρων για τη διατηρήσιμη ανάπτυξη; Ποιο είναι το νέο αξιακό υπόβαθρο που πλοηγεί τη

δράση και τις θεμελιώδεις επιλογές των πρωτογενών υποκειμένων του διεθνούς δικαίου (κρατών), αλλά και των αγοραίων δρώντων; Ποιες είναι οι επιπτώσεις της αποδυνάμωσης της κεντρικής κανονιστικής ρύθμισης στα οικονομικά καθεστώτα-ρυθμίσεις (economic regimes), διαφόρων θεματικών περιοχών των διεθνών οικονομικών σχέσεων; Υπάρχει συλλογική προθετικότητα δράσης στα συμβαλλόμενα μέρη του παγκόσμιου οργανισμού εμπορίου (ΠΟΕ), ή είναι ένας οργανισμός σε λειτουργική απαξίωση; Πώς επιτυγχάνεται η ενθουλάκωση των αντικρουόμενων δυνάμεων της εμπορικής μονομέρειας, του περιφερισμού και του πολυμερισμού εντός του “θεσμοποιημένου χάους” του διεθνούς εμπορικού συστήματος; (Hazakis, 2019a· 2019b· 2021a· 2021b). Το διεθνές εμπορικό σύστημα χαρακτηρίζεται από κανονιστική ή από δημιουργική αταξία;

2. Το “θεσμοποιημένο χάος” του διεθνούς εμπορικού συστήματος

Το διεθνές εμπορικό σύστημα είναι σε κατάσταση, αυξανόμενης οργανωτικής και λειτουργικής αταξίας, απαξίωσης των κανόνων διεξαγωγής συναλλαγών, και υποβάθμισης των αρχών της πολυμέρειας, της διαφάνειας, της προβλεψιμότητας, και της συνεργασίας. Ως εκ τούτου, ενισχύεται συνεχώς η διαμόρφωση όρων του εμπορίου, χωρίς καμία αναφορά στη ρικαρδιανή συλλογιστική του συγκριτικού πλεονεκτήματος, στη «δημιουργία εμπορίου» (Lipsey, 1957, 1960· Viner, 1950), ή στην εξειδίκευση με βάση τον, «εν αφθονία», συντελεστή παραγωγής ενός κράτους (θεώρημα Heckscher -Ohlin – Samuelson). Πουθενά δεν υπάρχει η βούληση για «πιο ελεύθερο εμπόριο» (freer trade), αλλά παντού συναντάται η θέληση για αμοιβαία επωφελές εμπόριο. Μειώνεται συνεχώς η διάθεση για συνεργατικές εμπορικές πολιτικές και οφέλη και αυξάνεται η βούληση για ανισομερή οικονομικά πλεονεκτήματα.

Ο μετασχηματισμός των διεθνών οικονομικών και πολιτικών σχέσεων λαμβάνει χώρα εντός ενός «θεσμοποιημένου χάους», δηλαδή μίας μη γραμμικής οικονομικής-πολιτικής μεταβολής, με επιπτώσεις στη σχεσιακή διακρατική ισχύ (relational power), στη δομική ισχύ (structural power), αλλά και στη διάδραση και αλληλοεπικώρωση ζητημάτων υψηλής και χαμηλής πολιτικής.

«Θεσμοποιημένο χάος» σημαίνει, αποδυναμωμένο και λειτουργικά υποβέλτιστο πολυμερές κανονιστικό πλαίσιο, απρόβλεπτη, χωρίς μακροπρόθεσμες νόρμες και αξιακές αναφορές, συμπεριφορά των οικονομικών δρώντων, αλλά και ταυτόχρονα συνέχιση των διακρατικών οικονομικών συναλλαγών, τόσο λόγω σταθερών αναγκαιοτήτων του οικονομικού συστήματος (για παράδειγμα λειτουργία της εφοδιαστικής αλυσίδας και καθετοποίηση διεθνούς παραγωγής με πολλά στάδια προστιθέμενης αξίας σε διάφορα κράτη), όσο και λόγω ιστορικής-θεσμικής αδράνειας (απουσία εναλλακτικού υποδείγματος διεθνούς εμπορίου και κατάλληλης υποστηρικτικής ισχύος).

Προκύπτει έτσι ένα συστημικό «interregnum», (συστημική μεσοβασιλεία), όπου η αδράνεια του διεθνούς εμπορικού συστήματος και η απουσία εναλλακτικής παγκόσμιας οικονομικής ηγεμονίας, διατηρεί τις διασυνοριακές εμπορικές ροές και αποτρέπει την κατάρρευση βασικών συστημικών λειτουργιών. Το πλαίσιο αρχών/ κανόνων/ νορμών/ πρακτικών που διέπει την οικονομική προθετικότητα/ στοχοθέτηση, εξακολουθεί να υπάρχει, ωστόσο, λειτουργικά, οι οικονομικές-εμπορικές διαδράσεις βασίζονται σε αποκλίνουσες και βραχυπρόθεσμες πρακτικές, που ακόμη δεν έχουν την συναινετικά διαμορφούμενη υπόσταση ώστε να κανονικοποιηθούν. Η συμπεριφορά και το περιεχόμενο των προσδοκιών των δρώντων διαμορφώνονται άναρχα από το «συναλλακτικό οικονομικό πραγματισμό», δηλαδή τη μεγιστοποίηση οφέλους χωρίς μακροπρόθεσμη προοπτική ή αξιακή νοηματοδότηση. Στο «θεσμοποιημένο χάος» οι γεωπολιτικές αντιπαράθεσεις, η αύξηση των δασμών και οι διμερείς οικονομικές κυρώσεις, αυξάνουν την ευπάθεια και την τρωτότητα του εμπορίου σε κάθε λογής επιρροές, ωστόσο η αναγκαιότητα συνέχισης των εμπορικών συναλλαγών εντός καθετοποιημένων παραγωγικών και εφοδιαστικών αλυσίδων λειτουργεί ως «σταθερά» μέσα στην «αταξία», και εκδηλώνεται με άτυπες εμπορικές πρακτικές και περιπτώσιακές-βραχυπρόθεσμες ρουτίνες συμπεριφοράς των δρώντων.

Εάν η εμπορική πολυμέρεια, (που είναι απαραίτητη λειτουργικά, αξιακά και οργανωτικά για την παροχή διεθνών συλλογικών αγαθών), υποκαθιστούνταν προσωρινά από μία διακριτή και λειτουργικά βιώσιμη διεθνή ισορροπία ισχύος, τότε η κατάσταση δεν θα ήταν τόσο χασομική. Το πρόβλημα ωστόσο δεν είναι μόνο η υποχώρηση της συλλογικής προθετικότητας και δράσης ή η αποδυνάμωση του διεθνούς κανονιστικού πλαισίου, αλλά η μη δυνατότητα οριοθέτησης του δημιουργούμενου ρυθμιστικού - αξιακού κενού, από το υφιστάμενο διεθνές σύστημα ισχύος. Η διεύρυνση και η ελαστικότητα των ορίων του «θεσμοποιημένου χάους» στο διεθνές εμπορικό σύστημα υποβαθμίζει συνεχώς τις αρχές, νόρμες και διαδικασίες της κεντρικής ρύθμισης (δηλαδή της οργάνωσης μέσω διεθνών οικονομικών καθεστώτων), και δημιουργεί προϋποθέσεις ad hoc ρυθμίσεων, και ανοικτής - αδιαμεσολάβητης διάδρασης μεταξύ των χωρών και των αγοραίων δρώντων ανά θεματική περιοχή, χωρίς διαδικασίες ή θετική ατζέντα διαπραγματεύσεων. Ο κίνδυνος προκύπτει από τη μη τιθάσευση των κρίσεων που γεννά αυτή η διάδραση, και από την ανεξέλεγκτη και απρόβλεπτη επιρροή των επιπτώσεων της, σε άλλες θεματικές περιοχές (για παράδειγμα κανένας δεν γνωρίζει τον βαθμό έκθεσης ισχυρών χρηματοοικονομικών οργανισμών και πολυεθνικών επιχειρήσεων στην αγορά των κρυπτονομισμάτων).

Χωρίς αξιακό και κανονιστικό υπόβαθρο αναφοράς, κάθε διακρατική οικονομική σχέση μπορεί να εξελιχθεί υπό, μη προσδιορισμένες διαδικαστικά και κανονιστικά (και άρα μη προβλέψιμες και ελεγχόμενες), συνθήκες, σε παίγνιο μηδενικού αθροίσματος (zero sum game), σε συγκεκριμένες θεματικές περιοχές της οικονομίας. Ακόμη χειρότερα, η εφαρμογή οικονομικού προστατευτισμού υπερισχύει αξιακά και λειτουργικά έναντι κάθε άλλης λογικής πολυμερούς συνεργασίας, πολιτικής, αμυντικής, και οικονομικής (Hazakis, 2018).

Έτσι προκύπτουν τρία είδη αβεβαιότητας, που είναι η αβεβαιότητα πληροφόρησης των δρώντων (που συνδέεται με το συναλλακτικό κόστος και τον μειωμένο ρόλο των διεθνών οικονομικών θεσμών), η αβεβαιότητα της διάδρασης των εθνικών οικονομικών συστημάτων (που αφορά τη δυναμική των οικονομικών σχέσεων ανά θεματική περιοχή και τον βαθμό εγκόλπωσης των σχέσεων σε παγιωμένες οικονομικές αρχές / νόρμες), και η αβεβαιότητα των αποτελεσμάτων της οικονομικής πολιτικής στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον (που αφορά διαδικασίες προσαρμογής των δρώντων και των συστημάτων λήψης οικονομικών αποφάσεων σε νέα οικονομικά δεδομένα).

Ποια είναι όμως τα βασικά γνωρίσματα του “θεσμοποιημένου χάους”?

Πρώτον, τα κράτη δεν δρουν ως ορθολογικοί παίκτες μεγιστοποίησης συλλογικής προθετικότητας εντός του ΠΟΕ, αλλά επιδιώκουν άμεσα και βραχυπρόθεσμα οφέλη από διμερείς διαπραγματεύσεις, χωρίς δεσμεύσεις και πλαίσια (Hazakis, 2019a). Το διεθνές εμπόριο είναι παίγνιο μηδενικού αθροίσματος και απόλυτης επικράτησης, παρά συνεργατικό παίγνιο αμοιβαίας προσπόρισης κερδών.

Οι αρνητικές εξωτερικότητες που προκύπτουν από την καθολικότητα αυτής της εμπορικής μονομέρειας, και την επικράτηση λογικής του ελεύθερου αναβάτη, (free rider), είναι καταστροφικές για την αξιοπιστία, την αποτελεσματικότητα και τη φήμη των διεθνών οικονομικών καθεστώτων και του ΠΟΕ. Η νέο-μερκαντιλιστική στρατηγική μειώνει την κατά Παρέτο μεγιστοποίηση των οφελών από τη ρύθμιση ενός διεθνούς συλλογικού αγαθού όπως το ελεύθερο διεθνές εμπόριο, καταστρέφει τη διαφάνεια στις εμπορικές συναλλαγές, και υποβαθμίζει τη νομιμοποίηση των συμφωνιών εντός του ΠΟΕ.

Τα κράτη επιλέγουν τον επανακαθορισμό των όρων που διέπουν τα διμερή οικονομικά καθεστώτα ανά θεματική περιοχή όχι με βάση την κλασική διαπραγματευτική θεώρηση (όλοι κερδίζουν από την συμμετοχή ή από ένα οικονομικό παίγνιο, win-win), αλλά με βάση τη ρεαλιστική θεώρηση (όχι αν κερδίζουν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, αλλά ποιος κερδίζει τι, και με ποιο διαπραγματευτικό κόστος). Με βάση την τελευταία θεώρηση υιοθετούνται πρακτικές ντάμπινγκ, στρατηγικές επιδοτήσεων και ενισχύσεων εθνικών οικονομικών πρωταθλητών, ευνοϊκοί όροι συμμετοχής σε δημόσιες προμήθειες για συγκεκριμένες επιχειρήσεις, κρατικές προμήθειες από επιλεγμένες επιχειρήσεις, αλλά και μη δασμολογικά εμπόδια σε εισαγωγές (που δύσκολα τεκμηριώνονται). Κρατικά αντίμετρα λαμβάνονται κατά το δοκούν και εκτός των διαδικασιών του ΠΟΕ, υπό την λογική εξάλειψης μη δίκαιων εμπορικών πρακτικών στο εμπόριο, καθώς και επιβολής όρων δίκαιου ανταγωνισμού (level playing field rules). Διαμορφώνονται έτσι νέα πλαίσια διεξαγωγής του εμπορίου με βάση τον οικονομικό πραγματισμό, χωρίς τις αρχές και νόρμες ενός παγκόσμιου οικονομικού καθεστώτος, (π.χ., τον ΠΟΕ).

Το ενδιαφέρον των δρώντων εστιάζει στο περιεχόμενο και στη δυναμική των όρων του εμπορίου (όχι πόσο παράγει κάθε χώρα αλλά τι παράγει), στον έλεγχο κανόνων και πρωτοκόλλων ανά θεματική περιοχή (για παράδειγμα τεχνητή νοημοσύνη), στον έλεγχο διεθνών παραγωγικών - εμπορικών δικτύων και πρώτων

υλών (π.χ., έλεγχος σπάνιων γαιών), αλλά και στην εθνική υπεροχή σε κρίσιμα στάδια προστιθέμενης αξίας που δημιουργούν διακριτό και μη αναστρέψιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε τεχνολογίες διπλής χρήσης, δηλαδή εμπορικής και στρατιωτικής χρήσης.

Δεύτερον, η αποδυναμωμένη ενθουλάκωση της συμπεριφοράς των οικονομικών δρώντων εντός του πλαισίου του ΠΟΕ, αυξάνει τους βαθμούς εξωθεσμικής εθνικής εμπορικής πολιτικής (Hazakis, 2018). Δεν υφίσταται πλέον η διαδρομή εξάρτησης, δηλαδή η διαδικασία εγκόλπωσης των εμπορικών δράσεων σε συγκεκριμένες ρουτίνες και συμπεριφορικά πρότυπα (Peters et al., 2005· North, 1990· Pierson, 1993, 2000· Arthur, 1994· Thomson and Snidal, 2005). Οι οικονομικές συμπεριφορές είναι μοναδικές, απρόβλεπτες, καιροσκοπικές, χωρίς καμία σύνδεση με παρελθούσες ρυθμίσεις και επιτεύγματα ανά θεματική περιοχή του διεθνούς εμπορίου. Αν και παραμένουν συμβαλλόμενα μέρη σε διεθνή οικονομικά καθεστώτα, πολλά κράτη-μέλη υποβαθμίζουν την αποτελεσματικότητα των διεθνών συμφωνηθέντων, προκρίνοντας εθνικά πρότυπα δράσης. Αυτό διασαλεύει περαιτέρω την εμπιστοσύνη στους διεθνείς θεσμούς και αποτρέπει την ουσιαστική εφαρμογή της ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους. Επιπλέον, επικρατεί η ανταγωνιστική έναντι της συνεργατικής διακρατικής συμπεριφοράς, καθώς η εμπιστοσύνη σε πολυμερείς διαπραγματεύσεις και στη δυνατότητα επίτευξης συμφωνιών υποχωρεί, αυξάνοντας το κόστος για τα εμπλεκόμενα μέρη.

Ο μεγαλύτερος ωστόσο χαμένος από την αποδυνάμωση του ΠΟΕ είναι η διεθνής διαφάνεια στις εμπορικές συναλλαγές και διαπραγματεύσεις και η δυνατότητα των κρατών και των πολιτών να ενημερώνονται για τις ιεραρχήσεις, προτιμήσεις και πρακτικές στο διεθνές εμπόριο. Η αύξηση των βαθμών ελευθερίας χωρίς κανένα αξιακό ή κανονιστικό πλαίσιο αναφοράς πολλαπλασιάζει την αβεβαιότητα και την απροσδιοριστία της εθνικής οικονομικής δράσης. Ως συνέπεια, το διεθνές εμπορικό σύστημα δεν είναι μόνον εύθραυστο αλλά χαρακτηρίζεται και από απροσδιόριστη συνθετότητα (Raustiala and Victor, 2004:279), δηλαδή χαρακτηρίζεται από τη μη ιεραρχική και μη συνεργατική αλληλοεπικώρση συμφωνιών διμερούς και περιφερειακού χαρακτήρα, με απόρροια αντικρουόμενα κρατικά συμπεριφορικά πρότυπα.

Τρίτον, ο ΠΟΕ δεν υποβαθμίζεται απλώς από την υιοθετούμενη, αμιγώς συναλλακτική (transactional) προσέγγιση, αλλά παρακάμπτεται ως αναποτελεσματικό οικονομικό καθεστώς στο διεθνές εμπόριο (Batigalli et al. 2002· Copeland 1990· Peters, 2000). Τα περισσότερα κράτη κρίνουν ότι η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα εμπορικών συμφωνιών σε θεματικές περιοχές, επιτυγχάνεται γρηγορότερα και επωφελέστερα, μέσω διμερών η περιφερειακών συμφωνιών, (Baldwin, 2006). Όπως είχε ήδη φανεί από τον γύρο της Doha, δεν υπάρχουν ισχυρά συνεργατικά παίγνια με αποδεκτά εμπορικά ανταλλάγματα, ώστε τα κράτη να πειστούν για παραχωρήσεις και δεσμεύσεις. Η υποβάθμιση όμως των διεθνών οικονομικών καθεστώτων ως μέσα εμπορικής συνεργασίας και ελέγχου της παραβατικότητας υποβαθμίζει την σχέση του ΠΟΕ με το διεθνές κανονιστικό πλαίσιο (Simmons and Martin, 2002· Koremenos et al., 2001).

Τέταρτον, η ετερογένεια των προτιμήσεων των δρώντων και η εμμονή σε απόλυτα ισοσκελισμένα ανταλλάγματα, υποβαθμίζει όλα τα στάδια των διεθνών διαπραγματεύσεων (Hazakis, 2018). Ενώ στο παρελθόν η τακτική οριοθετημένης διαφοροποίησης σε συγκεκριμένες θεματικές περιοχές του εμπορίου εσωτερικευόταν στο συνολικό πλαίσιο αρχών και νορμών της πολυμερούς συνεργασίας, η αμφισβήτηση του πλαισίου αποτρέπει μία τέτοια διεργασία, αυξάνοντας το συναλλακτικό κόστος προσδιορισμού των διαπραγματεύσεων, το κόστος διεξαγωγής των διαπραγματεύσεων, και το κόστος τήρησης των συμφωνηθέντων ανά θεματική περιοχή. Επιπρόσθετα, η ενσωμάτωση-συμπερίληψη όλων των εμπλεκόμενων μερών στα διαμορφούμενα οικονομικά καθεστώτα ανά θεματική περιοχή υποχωρεί, δίνοντας την θέση της σε μία μεταβλητή γεωμετρία οικονομικών σχέσεων όπου οι αμοιβαίες παραχωρήσεις και τα ανταλλάγματα καθορίζονται *a la carte* και με βάση την ασυμμετρία ισχύος.

Τραγική κατάληξη αυτής της συλλογιστικής είναι ότι δεν υπάρχει λειτουργικό και συμβασιακό αποτέλεσμα, όχι μόνο σε κλασικές θεματικές περιοχές του διεθνούς εμπορίου (για παράδειγμα αγροτικός τομέας, πνευματικά δικαιώματα, επενδύσεις, ανταγωνισμός), αλλά ούτε σε νέες θεματικές περιοχές όπως οι εργασιακές σχέσεις, η φορολογία, η τεχνητή νοημοσύνη, η σχέση εμπορίου - περιβάλλοντος - κλιματικής αλλαγής. Η μετατόπιση του ελέγχου από το διεθνές στο διμερές/περιφερειακό επίπεδο, μειώνει τον ρόλο του ΠΟΕ στη σταθερότητα, προβλεψιμότητα και διαφάνεια των διεθνών εμπορικών συναλλαγών. Τούτο και πάλι καταλήγει σε αύξηση του συναλλακτικού κόστους από την ασύμμετρη πληροφόρηση, και σε κοστοβόρα διαπραγμάτευση και τήρηση των κανόνων εμπορίου.

Πέμπτο, το διεθνές εμπορικό σύστημα χαρακτηρίζεται από υψηλή ευπάθεια και τρωτότητα, καθώς η εντεινόμενη αλληλεξάρτηση οικονομικών δρώντων, χωρίς προβλεψιμότητα συμπεριφοράς και διαδικασίες συνεργασίας, καθιστά εξαιρετικά ευαίσθητη για τα «εθνικά οικονομικά συμφέροντα», οποιαδήποτε οικονομική διάδραση. Όσο πιο κρίσιμη θεωρείται μία διακρατική οικονομική διάδραση για ένα εθνικό σύστημα λήψης αποφάσεων, τόσο πιο έντονη είναι η αντίδραση των οικονομικών δρώντων, θέτοντας σε κίνηση σειρά αντιπαραθέσεων με σημαντικές επιπτώσεις στο διεθνές οικονομικό σύστημα (για παράδειγμα η δασμολογική πολιτική των ΗΠΑ δημιουργεί ανεξέλεγκτη λήψη αντιμέτρων από τρίτες χώρες).

Οι κίνδυνοι της ενδυναμωμένης αταξίας στο διεθνές εμπορικό σύστημα πολλαπλασιάζονται, καθώς ούτε αποδοκτοί κανόνες υπάρχουν, ούτε ξεκάθαρη ισχύς μπορεί να τους οριοθετήσει. Δεν υπάρχει ούτε αποτελεσματικό πολυμερές κανονιστικό πλαίσιο, ούτε ισχύς για να εγκολπώσει πολλαπλασιαζόμενες και αλληλοεπιχωρούμενες θεματικά, διακρατικές αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Δεν υπάρχει κράτος τόσο ισχυρό ώστε να επιβάλλει με απόλυτο ή με συναινετικό τρόπο νέους κανόνες κεντρικής ρύθμισης, αλλά ούτε υπάρχει κράτος που να μπορεί να αμφισβητήσει θεμελιωδώς την υφιστάμενη δομική ισχύ και τους όρους επιβολής της. Επιπρόσθετα, δεν υπάρχει αποδοχή αποτελεσματικότητας του διεθνούς κανονιστικού πλαισίου εμπορίου ούτε από τους διαμορφω-

τές του (ΗΠΑ), ούτε από σημαντικούς συμμετέχοντες σε αυτό (για παράδειγμα Κίνα). Ανατρέχοντας στην ρήση του C. Kindleberger ότι, «...για να σταθεροποιηθεί η παγκόσμια οικονομία χρειάζεται σταθεροποιητής, ένας σταθεροποιητής» (Kindleberger, 1973:305-1978), θεωρούμε ότι κανένα κράτος στη σημερινή αποτύπωση σχέσεων οικονομικής ισχύος δεν μπορεί να αναλάβει τέτοιο ρόλο ακόμη και εάν το επιθυμεί. Το διεθνές οικονομικό σύστημα είναι σε λειτουργική, και αξιακή, και όχι απλώς σε οργανωτική κρίση, ωστόσο δεν υπάρχει συσχετισμός δυνάμεων που να επιτρέψει την ουσιαστική μεταβολή τόσο των δομών του όσο και του αξιακού-γνωσιοκεντρικού υποδείγματος αναφοράς του.

Συμπερασματικά, δεν υπάρχει συλλογική προθετικότητα σε κανόνες - αρχές - νόρμες - συμπεριφορικά πρότυπα - διαδικασίες λήψης αποφάσεων, του διεθνούς εμπορικού συστήματος, με αποτέλεσμα να αυξάνει το συναλλακτικό κόστος του διεθνούς εμπορίου σε επίπεδο πληροφόρησης των δρώντων, διαπραγμάτευσης, επιτήρησης των συμφωνηθέντων, συμμόρφωσης και επιβολής των κανόνων. Ακόμη χειρότερα, δεν υπάρχει θεσμικά προσδιορισμένος μηχανισμός ανταλλαγής πληροφόρησης και προσδιορισμού εθνικών εμπορικών προτεραιοτήτων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών του ΠΟΕ.

3. Συμπερασματικές σκέψεις

Το διεθνές εμπορικό σύστημα βιώνει μία πρωτόγνωρη κρίση μηχανισμών, διαδικασιών και νομιμοποίησης πολιτικών. Η ενίσχυση του οικονομικού προστατευτισμού και η αποδυνάμωση της εμπορικής πολυμέρειας (και του παγκόσμιου οργανισμού εμπορίου που την εγκολπώνει), έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο κανονιστικό, αξιακό και συναλλακτικό πλαίσιο διεξαγωγής των διεθνών οικονομικών ροών, όπως τέθηκαν στο Bretton Woods του New Hampshire των ΗΠΑ, το 1944, (Bagwell, 2002· 2005· Maggi, 1999· Maggi et al.,1998).

Η εντεινόμενη πολιτικοποίηση του διεθνούς εμπορίου και η απόδοση χαρακτηριστικών υψηλής πολιτικής σε όλες τις θεματικές περιοχές των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, δηλαδή η σύνδεση κάθε εμπορικής πρακτικής και διακρατικής διαπραγμάτευσης με τον σκληρό πυρήνα της εθνικής ασφάλειας - ισχύος - συμφέροντος, ευνοεί τις μονομερείς πρακτικές των κρατών.

Υπό τις παρούσες συνθήκες ο ΠΟΕ υποβαθμίζεται σε ατελές διεθνές καθεστώς, καθώς βασικοί στόχοι και λειτουργίες του δεν υλοποιούνται αποτελεσματικά, υπάρχουν αρρύθμιστες θεματικές περιοχές εμπορικής δράσης και παρουσιάζεται έλλειψη συναίνεσης των μελών του για συλλογική εμπορική στρατηγική. Ακόμη και ο ετήσιος προϋπολογισμός του οργανισμού (περίπου 232 εκατομμύρια δολάρια), είναι ανεπαρκής για την αποστολή της διαπραγμάτευσης, της διακίνησης πληροφόρησης και του ελέγχου των συμφωνηθέντων (για 166 συμβαλλόμενα μέρη του ΠΟΕ).

Προκύπτουν, εν κατακλείδι, τρία κρίσιμα ζητήματα. Πρώτον, πως θα διαμορφωθεί μία ισχυρή κοινή θετική ατζέντα εμπορικών προτεραιοτήτων σε ένα

αβέβαιο, ασταθές, ακαρτογράφητο, και έντονα πολιτικοποιημένο διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Δεύτερον, πως θα εφαρμοστούν μακροπρόθεσμες κοινές στρατηγικές των κρατών, που θα ενθυλακώσουν τις προκλήσεις των νέων θεματικών περιοχών του διεθνούς εμπορίου αλλά και τις ανησυχίες και στοχεύσεις των αναπτυσσόμενων κρατών. Τρίτον, πως θα υπάρξει αποτελεσματική συμπερίληψη και συμμετοχή όλων των δρώντων στο κανονιστικό πλαίσιο του εμπορίου, ώστε να ελαχιστοποιηθούν αποκλίσεις και συμπεριφορές ελεύθερου αναβάτη στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές.

Το διεθνές εμπορικό σύστημα δεν μπορεί να λειτουργήσει μακροπρόθεσμα σε αταξία χωρίς να επέλθει κλιμάκωση αντιπαραθέσεων μεταξύ των κρατών. Η λογική της συναλλακτικής αμοιβαιότητας παράγει βραχυπρόθεσμα σημεία εξισορρόπησης διακρατικών αντιθέσεων που χωρίς ένα ισχυρό αξιακό πλαίσιο νοσηματοδότησης αυξάνουν τον κίνδυνο συγκρούσεων. Υπάρχει λοιπόν ευκρινής ειδοποιός διαφορά μεταξύ του κοινωνικό-οικονομικού σκοπού του «εγκλωπιωμένου φιλελευθερισμού» (embedded liberalism), όπου η αγοραία δράση οριοθετούνταν σε συγκεκριμένα ρυθμιστικά πλαίσια και του υφιστάμενου «θεσμοποιημένου χάους», όπου η λειτουργική, οργανωτική και αξιακή αταξία, διευρύνει την ασυμμετρία πληροφόρησης και ισχύος και αυξάνει τους κινδύνους ανεξέλεγκτης αντιπαραθέσης των κρατών. Όταν απαξιώνονται οι διεθνείς ρυθμίσεις, διαδικασίες και αρχές, πολλαπλασιάζεται η αβεβαιότητα και κανένας δεν γνωρίζει το κρίσιμο σημείο καμψής, δηλαδή εκεί που η οικονομική αντιπαραθέση λαμβάνει χαρακτηριστικά υψηλής πολιτικής και «εθνικής επιβίωσης» και άρα προκύπτει και στρατιωτική αντιπαραθέση όπως δυστυχώς έχει αποδειχθεί στην ιστορία.

Τα διεθνή οικονομικά καθεστώτα είναι απαραίτητα γιατί προκρίνουν συνεργασία και όχι ανταγωνισμό, πολυμερισμό και όχι επιθετική μονομέρεια, συλλογική προθετικότητα - δράση και όχι ρεαλιστικό αναθεωρητισμό, λειτουργική αλληλοεπικύρωση των θεματικών περιοχών κοινού ενδιαφέροντος και όχι ad hoc διμερείς ρυθμίσεις οικονομικών προβλημάτων (Simmons and Martin, 2002· Baldwin, 2006· Copeland, 1990). Εντός των αποτελεσματικών και συναινετικά διαμορφούμενων οικονομικών καθεστώτων επιτυγχάνεται η οικονομική συμπερίληψη και όχι ο οικονομικός αποκλεισμός καθώς υπάρχουν μηχανισμοί προσαρμογής και μάθησης των οικονομικών δρώντων ώστε να επιτευχθεί εσωτερική και ένταξη όλων των χωρών στις θεμελιώδεις αρχές του Bretton Woods.

Το ειδικό αυτό τεύχος μελετά τα προβλήματα και τις αδυναμίες του ΠΟΕ αλλά και τα κρίσιμα στοιχεία της εμπορικής πολιτικής σε τρεις θεμελιώδεις οικονομικούς δρώντες του διεθνούς εμπορικού συστήματος, δηλαδή, τις ΗΠΑ, την Κίνα, και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι Άγγελος Κότιος, Γεώργιος Γαλανός και Δημήτρης Κότιος, αναφέρονται εκτενώς στα αίτια κρίσης του παγκόσμιου οργανισμού εμπορίου και στις συνέπειες αυτής της κρίσης στο πολυμερές εμπορικό σύστημα. Εξετάζουν τα ειδικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κρίσης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων του οργανισμού, στον μηχανισμό επίλυσης διαφορών αλλά και στη ρύθμιση κρίσιμων θεματικών περιοχών του διεθνούς εμπορίου, όπως η γεωργία, η ψηφιακή οικονομία, οι κρατικές ενισχύσεις, η προστασία των επενδύσεων, οι υπηρεσίες, και η ενίσχυση των αναπτυσσόμενων κρατών. Η μελέτη τους ολοκληρώνεται με

συγκεκριμένες προτάσεις για τη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης, προκειμένου να περιοριστεί ο οικονομικός προστατευτισμός και η εργαλειοποίηση των εμπορικών πολιτικών.

Στην ανάλυση τους, ο Σπύρος Ρουκανάς και ο Βαγγέλης Βιτζηλαίος, αποτιμούν τα πρώτα αποτελέσματα για την επιρροή των δασμών του Ντόναλντ Τραμπ, τόσο στις ΗΠΑ όσο και στη διεθνή οικονομία. Μετά από την ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου των δασμών, εστιάζουν σε κρίσιμα μακροοικονομικά μεγέθη που επηρεάστηκαν από τη νέα εμπορική πολιτική των ΗΠΑ, όπως τα φορολογικά έσοδα του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού, το εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ (κυρίως με την ΕΕ και την Κίνα), ο πληθωρισμός, και η εισοδηματική ανισότητα.

Ο Σπύρος Ρουκανάς και ο Παναγιώτης Παναγιωτόπουλος, στο άρθρο τους με τίτλο «China's emergence as an economic superpower in the new global economic governance», αναλύουν τη διεθνή οικονομική πολιτική της Κίνας. Πιο συγκεκριμένα, αποτυπώνουν τα θεμελιώδη γνωρίσματα της στρατηγικής «Belt and Road Initiative», και τον τρόπο διασύνδεσης της με την εμπορική πολιτική της Κίνας. Επιπρόσθετα, μελετούν τη σχέση της εφαρμοζόμενης πολιτικής με την στρατηγική ενίσχυσης της θέσης της χώρας στην ιεραρχία της παγκόσμιας οικονομίας. Αναδεικνύουν επίσης, τη σπουδαιότητα αυτής της στρατηγικής για τη διεθνή οικονομική διακυβέρνηση και για τους υφιστάμενους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς.

Τέλος, ο Βασίλειος Βλάχος, μελετά την επιρροή των προστατευτικών πολιτικών στην εξαγωγική επίδοση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπογραμμίζοντας ότι οι δασμοί επηρεάζουν αρνητικά τον όγκο των διεθνών εμπορικών συναλλαγών. Η έρευνα του επισημαίνει την ανάγκη για ισορροπημένη προσέγγιση στις εμπορικές πολιτικές ώστε να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των κρατών.

Βιβλιογραφία

- Arrow, K. J. and Debreu, G. (1954), "Existence of an equilibrium for a competitive economy", *Econometrica*, vol.22, no3, pp.265-290.
- Arthur, W. B. (1994), *Increasing Returns and Path Dependence in the Economy*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bagwell, K. (2002), *The economics of the world trading system*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- (2005) "Multilateral Trade Negotiations, Bilateral Opportunism and the Rules of GATT/WTO", *Journal of International Economics*, vol. 67, pp. 268-294.
- Bagwell, K., Mavroidis, P. C. and Staiger, R. W. (2002), "It's a question of market access", *The American Journal of International Law*, vol. 96, pp. 56-76.
- Baldwin, R. E., (2006) "Multilateralising regionalism: Spaghetti bowls as building bloc on the path to global free trade", *World Economy*, vol.29, no.11, pp. 1451-1518.

- Battigalli, P. and Maggi, G. (2002) "Rigidity, discretion, and the costs of writing contracts", *American Economic Review*, vol.92, no.4, pp. 798-817.
- Copeland, B. (1990) "Strategic interaction among nations: Negotiable and non-negotiable trade barriers", *Canadian Journal of Economics* vol.23, no.1 pp. 84-108.
- Ethier, W. J. (1998), "Regionalism in a multilateral world", *Journal of Political Economy*, vol.106, no.6 pp.1214-1245.
- (2004), "Political externalities, non-discrimination, and a multilateral world", *Review of International Economics*, vol.12, no.3 pp. 303-320.
- Ethier, W. J. (2007), "The theory of trade policy and trade agreements. A critique", *European journal of political economy*, vol. 23, no.3, pp. 605-623
- Griller, S., Obwexer Walter., Vranes Erich., (eds.), (2017), *Mega regional trade agreements: CETA, TTIP and TISA, New orientations for EU external relations*, Oxford: Oxford university press.
- Grossman, G. and Helpman, E. (1995), "The politics of free trade agreements", *American Economic Review* vol.85, no.4, pp. 667-690.
- Hay, C. and Wincott, D. (1998), "Structure, agency and historical Institutionalism", *Political Studies*, vol. 46, no.5, pp. 951-957.
- Hazakis, K. (2018), *European Union political economy: theory and policy*, Lexington books: USA.
- Hazakis, K. (2019a), *A new analytical framework to explain the troubling EU (Dis) integration dynamics*, United Nations university, W-2019/10, Bruges.
- Hazakis, K. (2019b), EU-USA bilateral economic relations: Structure and challenges (in Greek), In S. Blavoukos - D. Bourantonis - P. Tsakonas (eds.), *External relations of European Union*, Sideris Publications: Athens, pp. 53-72.
- Hazakis, K., (2021a), The impact of disintegration dynamics on EU international trade policy: An institutional analysis, The center for global political economy, *Working papers series*, no. 20, University of Sussex, 11 December.
- Hazakis K., (2021b), "The rationale of the comprehensive economic and trade agreement (CETA): An institutional approach", *The Hellenic open business administration journal*, vol. 7, no.1, pp 37-63.
- Horn H., Maggi G., Staiger W., (2010), "Trade agreements as endogenously incomplete contracts", *The American economic review*, vol.100, no.1, pp. 394-419
- Horn, H., Maggi, G. and Staiger, R. W., (2006), *The GATT/WTO as an incomplete contract*, *NBER Working Paper No. W12745*, Cambridge, Mass.: NBER, USA.

- International Institute for Sustainable Development, (2025), *Cybersecurity and international trade*, IISD Report, Canada.
- Kindelberger, Charles P. (1973), *The World in depression, 1919-1939*, Berkeley: University of California Press.
- Kindelberger, Charles P. (1978), *Manias, panics and crashes*, New York: Basic Books.
- Koremenos, B., Lipson, C., and Snidal, D. (2001), "The rational design of international institutions", *International Organization*, vol.55, no.4, pp. 761-99.
- Lipsey, R. G. (1957), "The theory of customs unions: Trade diversion and welfare", *Economica* vol.24, no.1, pp. 40-46.
- (1960), "The theory of customs unions: a general survey", *Economic Journal* vol.70, no.279, pp. 496-513.
- Maggi, G. (1999), "The role of multilateral institutions in international trade cooperation", *American Economic Review*, vol. 89, no.1, pp. 190-213.
- Maggi, G. and Rodriguez-Clare, A. (1998), "The value of trade agreements in the presence of political pressures", *Journal of Political Economy*, vol. 106, no.3, pp. 574-601.
- Matsuyama, K. (1990), "Perfect equilibria in a trade liberalization game", *American Economic Review*, vol. 80, no.3, pp. 480-492.
- North, D.C. (1990), *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*, New York: Cambridge University Press, 1990.
- Peters, G. B. (2000), *Institutional Theory in Political Science: The New Institutionalisms*, London: Continuum.
- Peters, G. B., Pierre, J. and King D. S. (2005). The politics of path dependency: Political conflict in historical institutionalism, *The Journal of Politics*, vol.67, no.4, pp. 1275-1300.
- Pierson, P. (1993), "When effect becomes cause: Policy feedback and political change". *World Politics*, vol.45, no.4, pp. 595-628.
- Pierson, P. (2000), "Increasing returns, path dependence, and the study of politics", *The American Political Science Review*, vol. 94, no.2, pp. 251-267.
- Raustiala Kal, Victor David, (2004), "The regime complex for plant genetic resources", *International Organization*, vol. 58, no.2, pp. 277-309
- Rosendorff, B. P. and Milner, H. V. (2001), "The Optimal design of international trade institutions: Uncertainty and escape", *International Organization* vol.55, no. 4, pp. 829-857.

- Simmons, B.A. and Martin, L. L. (2002), "International Organizations and Institutions", in Carlsnaes, W., Risse, Simmons T., (eds.), *Handbook of international relations*, Thousand Oaks, Sage, pp. 192-211.
- Staiger, R. W. and Tabellini, G. (1987), "Discretionary trade policy and excessive protection", *American Economic Review*, vol.77, no.5, pp. 823-837.
- Thompson, A. and Snidal, D. (2005), "Guarding the Equilibrium: Regime management in the WTO", paper presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Washington, D.C., 1-4 September 2005.
- Viner, J. (1950), *The Theory of Customs Unions*, New York: Carnegie Endowment for International Peace.
- Williamson, O. E. (1975), *Markets and Hierarchies: Analysis and antitrust implications*, NY: The Free Press.
- (1979), "Transaction-cost economics: The governance of contractual relations", *Journal of Law and Economics*, vol. 22, pp. 233-61.
- WTO, (2026), *WTO, facts and figures*, 20 January, Geneva.

Η κρίση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και το μέλλον της διεθνούς εμπορικής τάξης

Άγγελος Κότιος,

Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, akotios@unipi.gr

Γεώργιος Γαλανός,

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, galgeorg@unipi.gr

Δημήτριος Κότιος,

Εντεταλμένος καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς, dimkotios@gmail.com

Περίληψη

Το άρθρο αναλύει την πολυδιάστατη κρίση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) και τις επιπτώσεις της στη λειτουργία και τη νομιμοποίηση της διεθνούς εμπορικής τάξης. Εξετάζονται οι θεσμικές δυσλειτουργίες του οργανισμού, όπως η αδυναμία παραγωγής νέων πολυμερών κανόνων, η παράλυση του μηχανισμού επίλυσης διαφορών και οι περιορισμοί του συστήματος λήψης αποφάσεων που βασίζεται στην ομοφωνία. Παράλληλα, αναλύονται οι γεωπολιτικοί και γεωοικονομικοί μετασχηματισμοί που επηρεάζουν τη λειτουργία του πολυμερούς εμπορικού συστήματος, όπως η άνοδος της Κίνας, η μεταβολή της αμερικανικής εμπορικής πολιτικής και η μετάβαση προς ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα. Το άρθρο υποστηρίζει ότι η κρίση του ΠΟΕ αποτελεί έκφραση βαθύτερων μεταβολών στην παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση, οι οποίες οδηγούν σε κατακερματισμό κανόνων, ενίσχυση μονομερών πολιτικών και επαναπολιτικοποίηση του διεθνούς εμπορίου.

Λέξεις κλειδιά: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), διεθνής εμπορική τάξη, πολυμερές εμπορικό σύστημα, γεωοικονομία και γεωπολιτική, εμπορικός προστατευτισμός

The Crisis of the World Trade Organization and the Future of the International Trading Order

Angelos Kotios, Professor Emeritus, Department of International and European Studies, University of Piraeus

George Galanos, Associate Professor, Department of International & European Studies, University of Piraeus

Dimitrios Kotios, PhD, University of Piraeus

Abstract

This article examines the multidimensional crisis of the World Trade Organization (WTO) and its implications for the functioning and legitimacy of the international trading order. It explores the institutional dysfunctions of the organization, including the inability to generate new multilateral rules, the paralysis of the dispute settlement mechanism, and the constraints of a consensus-based decision-making system. At the same time, the article analyzes broader geopolitical and geoeconomic transformations shaping the multilateral trading system, such as the rise of China, the changing orientation of U.S. trade policy, and the transition toward a multipolar international order. The study argues that the WTO crisis reflects deeper transformations in global economic governance that contribute to rule fragmentation, the expansion of unilateral trade policies, and the increasing politicization of international trade.

Keywords: World Trade Organization (WTO), international trade order, multilateral trading system, geoeconomics and geopolitics, protectionism

1. Εισαγωγή

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (World Trade Organization – WTO) ιδρύθηκε το 1995 ως μετεξέλιξη της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) (1947), με κύριο στόχο τη σταθεροποίηση και φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου μέσω δεσμευτικών κανόνων, της αρχής της μη διάκρισης (ρήτρα MFN) και ενός αποτελεσματικού μηχανισμού επίλυσης διαφορών (Senti, 2021· Langhammer, 2010). Οι μεταπολεμικές ηγεσίες, διδασκόμενες από την κατάρρευση του παγκόσμιου εμπορίου κατά τον Μεσοπόλεμο, επιδίωξαν να αποφύγουν μονομερή προστατευτικά μέτρα και εμπορικούς πολέμους μέσω μιας πολυμερούς θεσμικής τάξης. Για δεκαετίες το σύστημα αυτό λειτούργησε ως θεμέλιο της παγκόσμιας εμπορικής τάξης. Κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας τους, τόσο η GATT όσο και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου σημείωσαν σημαντικές επιτυχίες. Μεταξύ αυτών συγκα-

ταλέγονται η ουσιαστική μείωση των δασμών και των μη δασμολογικών εμποδίων, η θεσμοθέτηση ενός μηχανισμού διακρατικής επίλυσης διαφορών, η παροχή προτιμσιακής μεταχείρισης χωρίς χρονικό περιορισμό υπέρ των αναπτυσσόμενων χωρών, καθώς και η ανάπτυξη ενός διεθνώς συντονισμένου πλαισίου για την αντιμετώπιση του ντάμπινγκ και των επιδοτήσεων.

Η κρίση που διέρχεται σήμερα ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) δεν συνιστά μεμονωμένο περιστατικό, αλλά, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω, αποτέλεσμα σωρευτικών αδιεξόδων και δυσλειτουργιών σε πολλαπλά επίπεδα (BDI, 2021· Senti, 2025) Πρώτον, παρατηρείται αδυναμία θέσπισης νέων κανόνων μέσω πολυμερών διαπραγματεύσεων. Δεύτερον, έχει παραλύσει ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών: από το 2019 το Ανώτατο Όργανο Εφέσεων δεν λειτουργεί λόγω του αμερικανικού μπλοκαρίσματος νέων διορισμών. Τρίτον, το διεθνές εμπόριο επαναπολιτικοποιείται. Όλο και περισσότερο οι εμπορικές αποφάσεις υπαγορεύονται από γεωπολιτικές και στρατηγικές στοχεύσεις, όχι απλώς από οικονομικούς στόχους. Τέταρτον, υπονομεύεται η αρχή της μη διάκρισης με την άνηθηση περιφερειακών συμφωνιών και μονομερών μέτρων (π.χ. εθνικές κυρώσεις με επίκληση λόγων ασφαλείας) που δημιουργούν εξαιρέσεις στους πολυμερείς κανόνες. Τέλος, τίθεται θέμα νομιμοποίησης του οργανισμού, καθώς μεγάλα μέλη, ιδίως οι ΗΠΑ, οι οποίες σχεδίασαν και εγκαθίδρυσαν σε πολύ μεγάλο βαθμό το πολυμερές σύστημα, επιδεικνύουν όλο και περισσότερο, έλλειψη σεβασμού στους μηχανισμούς του. Η μονομερής επιβολή δασμών από τις ΗΠΑ στο πλαίσιο εμπορικών πολέμων της τελευταίας δεκαετίας, για παράδειγμα, υπονομεύει ευθέως την ικανότητα του ΠΟΕ να ρυθμίζει και να επιβάλλει κανόνες στο εμπόριο.

Το ιδιαίτερο γνώρισμα της σημερινής κρίσης είναι ότι δεν αφορά μόνο το αν ο ΠΟΕ μπορεί να συνεχίσει την πορεία φιλελευθεροποίησης του εμπορίου. Το διακύβευμα πλέον είναι αν ο οργανισμός μπορεί να εγγυηθεί κανόνες, προβλεψιμότητα και εφαρμοσιμότητα σε μια διεθνή τάξη όπου μεγάλες δυνάμεις χρησιμοποιούν το εμπόριο ως εργαλείο στρατηγικής (Sinha, 2021). Σε έναν κατακερματισμένο κόσμο, χώρες λαμβάνουν εμπορικές αποφάσεις με κριτήρια γεωπολιτικά, προστατεύοντας συμφέροντα και επιδιώκοντας μη εμπορικούς στόχους (κλίμα, δικαιώματα, κ.λπ..) μέσω της εμπορικής πολιτικής. Αυτή η στροφή καθιστά τον ρόλο του ΠΟΕ αβέβαιο, καθώς δοκιμάζεται η θεμελιώδης αρχή ότι το διεθνές εμπόριο διέπεται από κοινά αποδεκτούς κανόνες και όχι από το δικαιο του ισχυρότερου.

2. Δομικές αδυναμίες και κενά του ΠΟΕ

2.1 Αδύναμες διαπραγματεύσεις και έλλειψη νέων κανόνων

Ένα από τα κεντρικά προβλήματα που οδήγησαν στην κρίση του ΠΟΕ είναι η αδυναμία επίτευξης νέων πολυμερών συμφωνιών τα τελευταία χρόνια (Senti, 2025· Baldwin, 2025). Ο Γύρος της Ντόχα, που ξεκίνησε το 2001 με φιλόδοξο στόχο την περαιτέρω φιλελευθεροποίηση του εμπορίου σε τομείς όπως η γεωργία, οι υπηρεσίες και οι δασμοί βιομηχανικών προϊόντων, κατέρρευσε χωρίς ουσιαστι-

κό αποτέλεσμα. Η αποτυχία της Ντόχα δεν οφείλεται τόσο σε τεχνικά ζητήματα όσο σε πολιτικές και διανεμητικές διαφορές μεταξύ μελών (Baracuh, 2012· Gallagher, 2007· Ismail, 2012).

- Στις γεωργικές διαπραγματεύσεις υπήρξε βαθιά σύγκρουση σε θέματα όπως (i) η εσωτερική στήριξη και οι επιδοτήσεις, (ii) η πρόσβαση στις αγορές αγροτικών προϊόντων και (iii) οι ειδικές ρήτρες προστασίας για αναπτυσσόμενες χώρες (Gallagher, 2007). Οι μεγάλες αγροτικές οικονομίες του Νότου (π.χ. Ινδία) απαιτούν μόνιμες λύσεις για τα δημόσια αποθέματα τροφίμων, ενώ ανεπτυγμένες χώρες ανησυχούν για τις στρεβλώσεις στο εμπόριο και τις επιπτώσεις στις εξαγωγές και στους αγρότες τους (Baracuh, 2012).
- Στις διαπραγματεύσεις για τα βιομηχανικά προϊόντα (NAMA), έντονος ήταν ο διαφωνίες για το πόσο βαθιά θα είναι η μείωση δασμών και ποιες εξαιρέσεις θα ισχύσουν. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες διεκδίκησαν ηπιότερες μειώσεις ώστε να προστατέψουν την αναδυόμενη βιομηχανία τους, γεγονός που προκάλεσε προστριβές με ανεπτυγμένες οικονομίες.
- Στις διαπραγματεύσεις για τις υπηρεσίες, οι οποίες ξεκίνησαν ήδη από το 2000 (Συμφωνία GATS), δεν υπήρξε ισχυρή πολιτική ώθηση. Οι δεσμεύσεις που προσφέρθηκαν ήταν περιορισμένες, καθώς οι υπηρεσίες είχαν μικρότερη «ανταλλακτική αξία» συγκριτικά με τη γεωργία και τη μεταποίηση στις διαπραγματεύσεις.

Στην πράξη, από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 και μετά, ο ΠΟΕ έχει πάψει να εκπληρώνει μια από τις βασικές του λειτουργίες, αυτήν της συνεχούς διαπραγμάτευσης για το άνοιγμα των αγορών. Η αποτυχία του «Γύρου της Αναπτύξεως» (Development Round) άφησε το ρυθμιστικό πλαίσιο στάσιμο. Ενώ, ο Γύρος της Ουρουγουάης (1986-1994) είχε επεκτείνει σημαντικά τους κανόνες για τις υπηρεσίες (GATS) και τη διανοητική ιδιοκτησία σε σχέση με το διεθνές εμπόριο (TRIPS), έκτοτε δεν υπήρξε νέα συνολική συμφωνία (World Trade Organization, 1995). Ως αποτέλεσμα, η υφιστάμενη «εργαλειοθήκη» κανόνων αντανάκλα ακόμα τις οικονομικές πραγματικότητες του 20ού αιώνα, εστιάζοντας σε δασμούς, ποσοστώσεις και παραδοσιακά εμπορεύματα και δεν έχει προσαρμοστεί επαρκώς στη σύγχρονη ψηφιακή και παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Ζητήματα αιχμής όπως το διασυνοριακό ηλεκτρονικό εμπόριο, οι ροές δεδομένων, οι ρυθμίσεις για τις κρατικές επιχειρήσεις ή οι νέες μορφές βιομηχανικών επιδοτήσεων (π.χ. σε τεχνολογίες αιχμής) παραμένουν εκτός του πολυμερούς πλαισίου, καθώς δεν κατέστη δυνατή η επίτευξη συναίνεσης για την ενσωμάτωσή τους. Η έλλειψη νέων κανόνων σε αυτά τα πεδία δημιουργεί ένα επικίνδυνο κενό. Χωρίς κοινά συμφωνημένους κανόνες, κάθε χώρα επιχειρεί να καλύψει μονομερώς το κενό κανονισμών, κάτι που οδηγεί σε συγκρουσιακές προσεγγίσεις αντί για συντονισμένες λύσεις.

Συμπερασματικά, η αποτυχία του Γύρου της Ντόχα έχει γίνει πλέον σημείο αναφοράς στη βιβλιογραφία και τον δημόσιο διάλογο. Συμβολίζει την απώλεια ικανότητας του πολυμερούς συστήματος να παράγει καθολικούς κανόνες για το εμπόριο. Ενώ η περίοδος 1947-1994 υπό την GATT είδε διαδοχικούς γύρους

φιλευθεροποίησης, από το 1995 (ίδρυση του ΠΟΕ) μέχρι σήμερα δεν κατέστη δυνατή μια συνολική πολυμερής συμφωνία. Αυτό το νομοθετικό κενό ωθεί τα μέλη να αναζητούν εναλλακτικές οδούς για κανόνες εμπορίου, πέραν του πολυμερούς πλαισίου, ιδίως μέσω διμερών, περιφερειακών και πολυμερών (Plurilateral) συμφωνιών.

2.2 Η κρίση λήψης αποφάσεων: η ρήτρα της ομοφωνίας και η αδυναμία μεταρρυθμίσεων

Μια βαθύτερη θεσμική αιτία της αδράνειας του ΠΟΕ είναι ο τρόπος λήψης αποφάσεων. Σε αντίθεση με άλλους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς (π.χ. ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα) όπου η ψήφος σταθμίζεται βάσει οικονομικού μεγέθους, στον ΠΟΕ ισχύει η αρχή «μία χώρα, μία ψήφος». Θεωρητικά αυτό διασφαλίζει την ισότητα, πρακτικά όμως σημαίνει ότι απαιτείται ομοφωνία σχεδόν σε όλα τα σημαντικά θέματα, δίνοντας έτσι σε κάθε μέλος ένα είδος βέτο (Senti, 2025· Petersmann, 2019) Με 166 μέλη σήμερα, η πιθανότητα ομόφωνης συμφωνίας σε περίπλοκα ζητήματα (π.χ. κανόνες για το ψηφιακό εμπόριο ή το περιβάλλον) προσεγγίζει το μηδέν. Ακόμα και φαινομενικά απλές αποφάσεις, όπως ο διορισμός νέων εφετών, μπορούν να μπλοκαριστούν από τη διαφωνία ενός μόνο κράτους, όπως και έγινε από τις ΗΠΑ. Αυτό το θεσμικό πλαίσιο οδηγεί σε στασιμότητα, επειδή η λήψη αποφάσεων έχει απολιθωθεί και οποιαδήποτε πρόταση μεταρρύθμισης σκοντάφτει σε μία ή λίγες αντιρρήσεις. Για παράδειγμα, προσπάθειες ενημέρωσης των κανόνων για το ηλεκτρονικό εμπόριο ή τις κρατικές επιχειρήσεις προσκρούουν επί χρόνια σε λίγες αντιπροσωπείες που ανησυχούν για τις επιπτώσεις στην ανάπτυξή τους και μπλοκάρουν την συναίνεση. Ο ίδιος ο Γενικός Διευθυντής του ΠΟΕ, Okonjo-Iweala, Ngozi (2024), έχει αναγνωρίσει ότι η απαίτηση ομοφωνίας, σε συνδυασμό με την αύξηση των μελών και της ετερογένειας των κρατών μελών, επιβραδύνει δραματικά τις διαδικασίες και πρέπει να επανεξεταστεί. Χωρίς κάποια προσαρμογή των κανόνων διακυβέρνησης, π.χ. μετάβαση σε μεγαλύτερη ευελιξία στη λήψη αποφάσεων, με ειδικές πλειοψηφίες σε επιμέρους ζητήματα ή «προαιρετικές» συμφωνίες μεταξύ ομάδων κρατών, ο ΠΟΕ δυσκολεύεται να ανταποκριθεί σε νέες προκλήσεις. Η τρέχουσα δομή ουσιαστικά καθλώνει τον οργανισμό, αφού κάθε μέλος ή και μια μικρή ομάδα κρατών μπορεί να παρεμποδίσει μεταρρυθμίσεις που κρίνει ότι δεν το εξυπηρετούν.

Χαρακτηριστικό της αδυναμίας λήψης αποφάσεων είναι και ο εκφυλισμός των Υπουργικών Διασκέψεων του ΠΟΕ (WTO, 2026a) από ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων σε διασκέψεις διαχείρισης αδιεξόδων. Στο παρελθόν, κάθε Υπουργική Διάσκεψη (Ministerial Conference -MC) λειτουργούσε ως καταλύτης μεγάλων αποφάσεων – εκεί ολοκληρώνονταν οι διαπραγματεύσεις των γύρων ή εγκρίνονταν σημαντικές συμφωνίες. Τα τελευταία όμως χρόνια, οι MC έχουν μετατραπεί περισσότερο σε άσκηση περιορισμένης διαχείρισης προσδοκιών, παρά σε χώρους ιστορικών τομών. Στην MC11 (Μπούενος Άιρες, 2017), για πρώτη φορά στην ιστορία του ΠΟΕ, η διάσκεψη έληξε χωρίς να υπάρξει καν Κοινό Ανακοινωθέν ή συνολική συμφωνία. Η MC12 (Γενεύη, 2022) δεν έλυσε τα βαθύτερα προβλήματα. Θετικά κρίθηκε η Συμφωνία για τις Επιδότησεις Αλιείας, η πρώτη νέα πολυ-

μερής συμφωνία του ΠΟΕ εδώ και σχεδόν μια δεκαετία, η οποία θέτει όρια στις επιδοτήσεις που ενθαρρύνουν την υπεραλίευση και τη παράνομη αλιεία. Επίσης, ενθαρρυντική ήταν η Δήλωση για τη Μεταρρύθμιση του ΠΟΕ, όπου τα μέλη αναγνώρισαν την ανάγκη αναβίωσης του συστήματος επίλυσης διαφορών έως 2024.

Η MC13 (Άμπου Ντάμπι, 2024) επιβεβαίωσε αυτή τη μικτή εικόνα. Από τη μια, η διάσκεψη απέτυχε να πετύχει συμφωνία σε μεγάλα μέτωπα. Από την άλλη, επιτεύχθηκαν ορισμένες επιμέρους συμφωνίες όπως το μορατόριουμ στο ηλεκτρονικό εμπόριο για δύο χρόνια, διαβεβαιώσεις για συνέχιση των εργασιών σε θέματα ανάπτυξης και υιοθετήθηκε μια γενική Υπουργική Διακήρυξη του Άμπου Ντάμπι που τονίζει τη σημασία του πολυμερούς συστήματος και υπόσχεται ένα «βλέμμα προς το μέλλον» στις μεταρρυθμίσεις.

Συνοπτικά, ο άλλοτε «τελικός σταθμός» καθολικών συμφωνιών έχει δώσει τη θέση του σε μια διαδικασία συνεχούς διαπραγματεύσεως χαμηλής ταχύτητας, με τις MC να χρησιμεύουν ως πολιτικές βαλβίδες αποσυμπίεσης, παρέχοντας ευκαιρίες για να ανανεωθεί η πολιτική δέσμευση στο σύστημα και να αποφευχθεί η πλήρης ακινησία, ακόμη κι αν τα μεγάλα πακέτα μέτρων δεν υλοποιούνται.

2.3 Παράλυση του μηχανισμού επίλυσης διαφορών

Ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ υπήρξε ιστορικά ο «ακρογωνιαίος λίθος» του πολυμερούς συστήματος, προσφέροντας δεσμευτικές και εκτελεστές αποφάσεις σε εμπορικές διαφορές μεταξύ κρατών (Hoekman and Mavroidis, 2020· Tasch-Ronner, 2024). Αποτελείτο από δύο επίπεδα: τα πρωτοβάθμια πάνελ εμπειρογνομόνων και το μόνιμο επταμελές Ανώτατο Όργανο Εφέσεων (Appellate Body), που εξέταζε εφέσεις επί αποφάσεων των πάνελ. Αυτό το σύστημα θεωρήθηκε το «στέμμα» του ΠΟΕ, εξασφαλίζοντας ότι οι κανόνες δεν μένουν στα χαρτιά αλλά επιβάλλονται στην πράξη. Ωστόσο, από το 2017 οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχισαν να μπλοκάρουν κάθε νέο διορισμό μελών στο Όργανο Εφέσεων, επικαλούμενες ανησυχίες για «δικαστικό ακτιβισμό», δηλαδή ότι οι εφέτες υπερέβαιναν την εντολή τους ερμηνεύοντας υπερβολικά δημιουργικά τις συμφωνίες και ουσιαστικά «θέσπιζαν» de facto νέους κανόνες χωρίς συναίνεση των μελών (Hoekman and Mavroidis, 2021a). Παρά τις επανειλημμένες εκκλήσεις άλλων μελών, το αμερικανικό μπλόκο συνεχίστηκε και είχε ως αποτέλεσμα, μέχρι το τέλος του 2019, το Όργανο Εφέσεων να μείνει με λιγότερα από τα απαιτούμενα τρία μέλη και να παύσει να λειτουργεί. Έκτοτε, το σύστημα επίλυσης διαφορών έχει αποδυναμωθεί βαθύτατα. Ελλείπει ανώτατου βαθμού έφεσης, οποιαδήποτε πλευρά χάνει σε ένα πάνελ μπορεί απλώς να ασκήσει έφεση, η οποία όμως δεν εξετάζεται ποτέ, με συνέπεια η απόφαση να μην καθίσταται τελεσίδικη. Έτσι, ο ΠΟΕ «έχασε τα δόντια του» ως προς την εφαρμογή των κανόνων του. Πολλές διαφορές βρίσκονται πλέον σε μόνιμη εκκρεμότητα, καθώς δεν υπάρχει μηχανισμός να επιβάλει συμμόρφωση. Αυτή η παράλυση αυξάνει τον κίνδυνο οι χώρες να καταφύγουν σε μονομερή αντίποινα ή να αγνοήσουν ανενόχλητες τις υποχρεώσεις τους, γνωρίζοντας ότι το πολυμερές σύστημα δεν μπορεί να τις σταματήσει. Μια προσωρινή λύση που υιοθέτησαν το 2020 και εφαρμόζουν σήμερα η ΕΕ, η Κίνα, η Ιαπωνία, το ΗΒ και άλλα 26 ακόμη μέλη είναι ο Πολυμερής Ενδιάμε-

σος Μηχανισμός Έφεσης (MPIA), μια συμφωνία διαιτησίας που επιτρέπει στα πρόθυμα μέλη να συνεχίσουν την εξέταση εφέσεων μεταξύ τους (WTO, 2026b· Geneva Trade Platform, 2026). Όμως ο μηχανισμός αυτός είναι εθελοντικός και δεν συμμετέχουν μεγάλες χώρες όπως οι ΗΠΑ ή η Ινδία, με αποτέλεσμα να μην αποτελεί πανάκεια. Συνολικά, η αδυναμία επιβολής των αποφάσεων του ΠΟΕ υπονομεύει το κράτος δικαίου στο παγκόσμιο εμπόριο. Όπως προειδοποιούν αναλυτές, χωρίς ουσιαστική μεταρρύθμιση κινδυνεύουμε με επιστροφή σε ένα καθεστώς, όπου η ισχύς υπερισχύει του δικαίου και οι εμπορικές διαφορές λύνονται με βάση την οικονομική δύναμη και τα αντίποινα αντί για τους κανόνες.

Συμπερασματικά, το 2026 ο ΠΟΕ εξακολουθεί να στερείται λειτουργικού εφετικού οργάνου, γεγονός που θέτει εν αμφιβόλω την αξιοπιστία του όλου συστήματος επίλυσης διαφορών συνολικά.

2.4 Κενά στην αποτελεσματική ρύθμιση σημαντικών τομέων

Παρά τις κατά καιρούς μερικές επιτυχίες, πολλοί κρίσιμοι φάκελοι διαπραγματεύσεων στον ΠΟΕ παραμένουν στάσιμοι, χωρίς επίλυση, αναδεικνύοντας την αδυναμία του συστήματος να παράξει νέες πολυμερείς συμφωνίες. Οι κυριότερες ανοικτές προκλήσεις περιλαμβάνουν:

2.4.1 Γεωργία και επισιτιστική ασφάλεια

Στην 13η Υπουργική Διάσκεψη (MC13, Άμπου Ντάμπι – Φεβρουάριος 2024) καταβλήθηκαν προσπάθειες για επίτευξη συμφωνίας στη γεωργία, ωστόσο δεν επετεύχθη κανένα αποτέλεσμα. Παρά τις πρωτοβουλίες συμβιβασμού από την πλευρά της ΕΕ και άλλων μελών, οι αποκλίσεις παρέμειναν αγεφύρωτες και δεν κατέστη δυνατή η προώθηση της μεταρρύθμισης των γεωργικών κανόνων (WTO, 2026a). Το πλέον ακανθώδες ζήτημα ήταν η δημόσια αποθεματοποίηση τροφίμων (public stockholding) με στόχο την επισιτιστική ασφάλεια, ιδίως για αναπτυσσόμενες χώρες. Χώρες όπως η Ινδία απαιτούν την άρση των περιορισμών στις κρατικές αγορές τροφίμων σε διοικητικά καθοριζόμενες τιμές (ώστε να στηρίζουν τους αγρότες και να διασφαλίζουν φθηνά αποθέματα τροφίμων), κάτι που άλλοι (ΗΠΑ, ΕΕ, εξαγωγείς αγροτικών) φοβούνται ότι θα στρεβλώσει το εμπόριο και θα επηρεάσει αρνητικά την επισιτιστική ασφάλεια τρίτων χωρών. Εξίσου σημαντική είναι η μείωση της συνολικής εμπορικά στρεβλωτικής στήριξης (domestic support). Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες ζητούν αλλαγή του τρόπου υπολογισμού και των επιτρεπόμενων ορίων ενισχύσεων, ώστε να έχουν μεγαλύτερα περιθώρια στήριξης των αγροτών τους. Αντίθετα, ανεπτυγμένα κράτη μέλη και αγροτικοί εξαγωγείς (ΗΠΑ, ΕΕ, Ομάδα Cairns) απαιτούν οποιαδήποτε λύση για τα αποθέματα τροφίμων να συνδεθεί με δεσμεύσεις για μείωση των επιδοτήσεων συνολικά. Το αποτέλεσμα αυτού του δομικού διχασμού Βορρά-Νότου είναι ότι δεν υπήρξε ούτε καν συμφωνία για τα επόμενα βήματα (WTO, 2026c). Στο MC13 δεν κατέστη εφικτό ούτε ένα προσχέδιο “οδικού χάρτη” για συνέχιση των διαπραγματεύσεων στη γεωργία. Με απλά λόγια, το αγροτικό ζήτημα, που αποτελεί κεντρική προτεραιότητα για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες λόγω επισιτιστικής ασφάλειας, παραμένει ένα μόνιμο αγκάθι στο πολυμερές σύστημα.

2.4.2 Ψηφιακή οικονομία και το μορατόριουμ δασμών στις ηλεκτρονικές μεταδόσεις

Ένα άλλο πεδίο όπου αντανακλώνεται οι διαιρέσεις είναι η ψηφιακή οικονομία, ειδικότερα το μακρόχρονο μορατόριουμ (moratorium) στην επιβολή δασμών επί των ηλεκτρονικών μεταδόσεων, δηλαδή στις διασυνοριακές ψηφιακές ροές, όπως η λήψη λογισμικού, streaming κ.λπ.. Από το 1998 τα μέλη του ΠΟΕ ανανεώνουν ανά διετία την απόφαση μη επιβολής τέτοιων δασμών, αλλά τα τελευταία χρόνια η συναίνεση κλονίστηκε (Senti, 2025). Όπως αναφέρθηκε, στην MC13, μετά από έντονες διαβουλεύσεις, επετεύχθη εν τέλει η συνέχιση του μορατόριουμ, όμως με σαφή χρονικό ορίζοντα λήξης. Συγκεκριμένα, συμφωνήθηκε ότι θα παραμείνει σε ισχύ μέχρι την 14η Υπουργική Διάσκεψη ή έως τις 31 Μαρτίου 2026, όποιο εκ των δύο συμβεί νωρίτερα (WTO, 2026a). Η επίκληση συγκεκριμένης ημερομηνίας αποτελεί ένδειξη ότι αρκετές χώρες δεν επιθυμούν την αυτόματη παράταση χωρίς επανεξέταση.

Πίσω από τη διαφωνία για το μορατόριουμ βρίσκονται διαφορετικές οπτικές ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων οικονομιών. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες (μεταξύ των οποίων η Ινδία, η Νότια Αφρική, η Ινδονησία κ.ά.) αντιτίθενται στη συνέχιση του μορατόριουμ, θεωρώντας ότι τους στερεί πολύτιμα δημόσια έσοδα και διαπραγματευτικό χαρτί. Για παράδειγμα, οι δασμοί στην ψηφιακή οικονομία θα μπορούσαν θεωρητικά να αποτελέσουν πηγή εισοδήματος ή μοχλό πίεσης σε εμπορικές συνομιλίες. Αντίθετα, οι ανεπτυγμένες χώρες (ΗΠΑ, ΕΕ, Ιαπωνία κ.ά.) και πολλές επιχειρήσεις υποστηρίζουν σθεναρά το μορατόριουμ, τονίζοντας ότι έχει βοηθήσει την ανάπτυξη του παγκόσμιου διαδικτύου και των ψηφιακών υπηρεσιών, ιδιαίτερα για τις μικρές επιχειρήσεις που μπορούν να προσφέρουν τα προϊόντα/υπηρεσίες τους παγκοσμίως χωρίς τον φραγμό των δασμών (WTO, 2026a· Senti, 2025).

2.4.3 Κρατικές ενισχύσεις και «κρατικός καπιταλισμός»

Ένα από τα μεγαλύτερα κενά στους κανόνες του ΠΟΕ αφορά τις σύγχρονες μορφές βιομηχανικής πολιτικής και κρατικών παρεμβάσεων. Οι υφιστάμενοι κανόνες για τις επιδοτήσεις (π.χ. η Συμφωνία SCM) έχουν μείνει πίσω σε σχέση με τη σημερινή πραγματικότητα, επειδή δεν αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις γενναϊόδωρες επιδοτήσεις υψηλής τεχνολογίας, τις «πράσινες» επιδοτήσεις για την ενεργειακή μετάβαση, ή τις πρακτικές κρατικού καπιταλισμού (Bruegel, 2023· Hopewell, 2015). Αυτό δημιουργεί κενό ρυθμίσεων. Καθώς οι μεγάλες οικονομίες μπαίνουν σε έναν νέο κύκλο βιομηχανικών ενισχύσεων (βλ. νόμος IRA στις ΗΠΑ για καθαρές τεχνολογίες, Πράσινη Συμφωνία και Ταμείο Ανθεκτικότητας στην ΕΕ, Made in China 2025, κ.ο.κ.), οι εντάσεις αυξάνονται. Επειδή στον ΠΟΕ δεν υπάρχει ακόμη συμφωνημένο πλαίσιο για αυτές τις πρακτικές, οι συγκρούσεις ξεσπούν εκτός ΠΟΕ, όπως μέσω μονομερών αντιμέτρων ή ανταγωνιστικών πολιτικών (Felbermayr and Braml, 2024· Kläffling and Fricke, 2025). Για παράδειγμα, η ΕΕ αντέδρασε στον αμερικανικό IRA εξετάζοντας δικές της επιδοτήσεις ώστε να αποτρέψει την φυγή επενδύσεων, αντί να προσφύγει στον ΠΟΕ, καθώς οι κανόνες δεν καλύπτουν πλήρως την περίπτωση. Έτσι διαμορφώνεται ένας αγώνας

δρόμου επιδοτήσεων όπου κάθε πλευρά προσπαθεί να πριμοδοτήσει τις βιομηχανίες της, χωρίς να υπάρχει μέχρι στιγμής ένα διεθνές «δίκτυο ασφαλείας» κανόνων που να αποτρέπει ένα επιζήμιο ντόμινο. Η πρόκληση για τον ΠΟΕ είναι να επικαιροποιήσει τους κανόνες περί επιδοτήσεων και κρατικών επιχειρήσεων, αλλιώς ρισκάρει να καταστεί ανεπίκαιρος. Πολύ πιθανό, οι μεγάλες συγκρούσεις (π.χ. ΗΠΑ-Κίνα, ΗΠΑ-ΕΕ για βιομηχανική πολιτική) θα επιλύονται διμερώς ή μονομερώς, με τον ΠΟΕ απλό παρατηρητή στο περιθώριο.

2.4.4 Η προστασία των επενδύσεων

Το ζήτημα της προστασίας των επενδύσεων τέθηκε εκ νέου κατά τον Γύρο της Ουρουγουάης (1986–1994). Ωστόσο, το τελικό αποτέλεσμα περιορίστηκε στη Συμφωνία για τα Εμπορικά Συνδεδεμένα Επενδυτικά Μέτρα (TRIMS), η οποία αφορά αποκλειστικά επενδυτικά μέτρα που επηρεάζουν το εμπόριο αγαθών (Senti, 2025). Οι άμεσες ξένες επενδύσεις, ως αυτόνομο αντικείμενο ρύθμισης, εξαιρέθηκαν από τις τελικές συμφωνίες του Γύρου (Senti, 2025 and 2021).

Μια νέα πρωτοβουλία αναλήφθηκε το 1995 από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), με στόχο τη σύναψη ενός πολυμερούς επενδυτικού συμφώνου. Οι διαπραγματεύσεις διεξήχθησαν αποκλειστικά στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ και δεν εντάχθηκαν στο σύστημα του ΠΟΕ. Το 1997, η διαρροή του σχεδίου συμφωνίας στην κοινή γνώμη προκάλεσε έντονες αντιδράσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Ιδιαίτερη κριτική ασκήθηκε στο προβλεπόμενο δικαίωμα των πολυεθνικών επιχειρήσεων να προσφεύγουν απευθείας κατά κρατών, καθώς θεωρήθηκε ότι υπονόμει την κρατική κυριαρχία και τις αρμοδιότητες των εθνικών και περιφερειακών αρχών. Επιπλέον, αρκετές κυβερνήσεις δεν ήταν διατεθειμένες να ενσωματώσουν υφιστάμενες διμερείς επενδυτικές συμφωνίες σε ένα ενιαίο καθεστώς του ΟΟΣΑ. Ως αποτέλεσμα, οι διαπραγματεύσεις εγκαταλείφθηκαν μετά από τρία χρόνια.

Το θέμα της διεθνούς επενδυτικής τάξης απασχόλησε και τις Υπουργικές Διασκέψεις του ΠΟΕ στη Σιγκαπούρη (1996) και στη Ντόχα (2001). Στη Ντόχα, οι επενδύσεις εντάχθηκαν επισήμως στην ατζέντα των υπό διαπραγμάτευση θεμάτων. Ωστόσο, η αδυναμία επίτευξης συμφωνίας κατά τη Διάσκεψη του Κανκούν το 2003 οδήγησε τελικά στην πλήρη αφαίρεση των επενδύσεων από το πρόγραμμα της Ατζέντας της Ντόχα.

Η σημερινή διεθνής τάξη προστασίας των επενδύσεων αναπτύχθηκε, έτσι, εκτός του πλαισίου του ΠΟΕ. Η απαρχή της τοποθετείται το 1959, όταν η Γερμανία και το Πακιστάν συνήψαν διμερή συμφωνία που προέβλεπε την προσφυγή σε ουδέτερη διαιτησία σε περίπτωση διαφορών. Το μοντέλο αυτό υιοθετήθηκε ταχύτατα από μεγάλο αριθμό κρατών. Σήμερα ισχύουν περισσότερες από 2.000 διμερείς επενδυτικές συμφωνίες, οι οποίες προβλέπουν διαφορετικούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών.

Η εξέλιξη αυτή καταδεικνύει ότι η GATT και αργότερα ο ΠΟΕ δεν κατάφεραν να θεμελιώσουν μια ενιαία, πολυμερή επενδυτική τάξη στο εσωτερικό τους. Η απουσία αυτή συνιστά μία από τις σημαντικότερες χαμένες ευκαιρίες της μεταπολεμικής διεθνούς εμπορικής πολιτικής.

2.4.5 Υπηρεσίες: ένας κρίσιμος τομέας με ελλιπή πολυμερή πρόοδο

Οι υπηρεσίες αποτελούν πλέον πάνω από το 60% του παγκόσμιου ΑΕΠ και θεμελιώδες κομμάτι του διεθνούς εμπορίου. Παρόλα αυτά, στο πλαίσιο του ΠΟΕ, η πρόοδος για νέους κανόνες στις υπηρεσίες υπήρξε περιορισμένη και κατακερματισμένη. Αντί για μια μεγάλη πολυμερή συμφωνία που θα εκσυγχρονίσει τη Γενική Συμφωνία Εμπορίου Υπηρεσιών (GATS), βλέπουμε κυρίως πλειομερείς (Plurilateral) πρωτοβουλίες όπου συμμετέχει ένα μέρος των μελών (Senti, 2021 and 2025).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Κοινή Πρωτοβουλία για τη Ρύθμιση Εγχώριων Υπηρεσιών (Joint Initiative on Services Domestic Regulation). Αυτή η πρωτοβουλία ξεκίνησε από ομάδα πρόθυμων μελών το 2017 και απέφερε συμφωνημένους κανόνες για τη βελτίωση των ρυθμιστικών πρακτικών σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά τις υπηρεσίες. Οι κανόνες αυτοί, που καταγράφονται σε ένα «Αναθεωρημένο Θεματικό Έγγραφο» (Reference Paper) περιλαμβάνουν αρχές καλής νομοθέτησης όπως: διαφάνεια στις απαιτήσεις και διαδικασίες αδειοδότησης, δημοσιοποίηση πληροφοριών και προθεσμιών, δυνατότητα δημόσιου σχολιασμού σε προτεινόμενους κανονισμούς, καθορισμό προθεσμιών για την επεξεργασία αιτήσεων, σαφή κριτήρια χορήγησης αδειών, δυνατότητα ηλεκτρονικών αιτήσεων κ.ά.. Οι πειθαρχίες αυτές στοχεύουν στο να μειώσουν τη γραφειοκρατία και το κόστος συμμόρφωσης για τους παρόχους υπηρεσιών που δραστηριοποιούνται διεθνώς. Δεν θίγουν το δικαίωμα κάθε χώρας να ρυθμίζει τον τομέα υπηρεσιών της, αλλά απαιτούν οι ρυθμίσεις να εφαρμόζονται με τρόπο μη διακριτικό, προβλέψιμο και αποτελεσματικό.

Η ιδιαιτερότητα της πρωτοβουλίας αυτής είναι ότι ενώ συμφωνήθηκε μόνο από περίπου 70 χώρες, συμπεριλαμβανομένης της ΕΕ, των ΗΠΑ, της Κίνας και πολλών άλλων, καλύπτοντας πάνω από τα 2/3 του παγκόσμιου εμπορίου υπηρεσιών, τα οφέλη της διαχέονται σε όλα τα μέλη. Αυτό συμβαίνει διότι οι δεσμεύσεις που ανέλαβαν οι συμμετέχοντες ενσωματώνονται στους εθνικούς καταλόγους δεσμεύσεων τους και παρέχονται σε βάση μάλλον ευνοούμενου κράτους (MFN). Με άλλα λόγια, όταν π.χ. ο Καναδάς ή η ΕΕ εφαρμόζει αυτές τις αρχές διαφάνειας και διευκόλυνσης για τους παρόχους υπηρεσιών, τις εφαρμόζει όχι μόνο στους συμμετέχοντες της πρωτοβουλίας, αλλά σε όλους τους εμπορικούς εταίρους του ΠΟΕ. Έτσι, παρότι η διαδικασία λήψης αποφάσεων ήταν πλειομερής, το αποτέλεσμα έχει πολυμερή εμβέλεια. Οι νέοι αυτοί κανόνες έχουν ήδη τεθεί σε ισχύ για μεγάλο αριθμό χωρών μετά το MC13 και προβλέπεται να μειώσουν τα παγκόσμια κόστη εμπορίου υπηρεσιών κατά περισσότερο από 125 δισεκατομμύρια δολάρια, διευκολύνοντας ιδιαίτερα τις ΜΜΕ και τις αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Η περίπτωση των υπηρεσιών αναδεικνύει τον νέο τρόπο λειτουργίας εντός ΠΟΕ. Όταν η συναίνεση στο σύνολο των μελών είναι ανέφικτη, μια κρίσιμη μάζα χωρών προχωρά σε «συνασπισμούς των προθύμων» για να θεσπίσει κανόνες που στη συνέχεια εφαρμόζονται ευρύτερα. Αυτό επιτρέπει κάποια πρόοδο, όμως συγχρόνως σημαίνει ότι δεν δεσμεύονται όλα τα μέλη εξίσου και η διαδικασία δεν έχει την πλήρη νομιμοποίηση μιας καθολικής συμφωνίας. Επιπλέον, πέρα από τις

συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, τα μεγάλα θέματα των υπηρεσιών (π.χ. διασυνοριακές ροές δεδομένων, ρυθμίσεις για τις ψηφιακές πλατφόρμες, προστασία καταναλωτών στο ηλεκτρονικό εμπόριο) δεν έχουν βρει ολοκληρωμένη αντιμετώπιση στον ΠΟΕ. Το κενό αυτό καλύπτεται από διμερείς/περιφερειακές συμφωνίες, που ενσωματώνουν κεφάλαια για τις ψηφιακές συναλλαγές ή από μονομερείς ρυθμίσεις (π.χ. εθνικές νομοθεσίες για την ιδιωτικότητα, για τον έλεγχο των εξαγωγών ευαίσθητης τεχνολογίας κ.ά.).

2.5 Η αναποτελεσματική αναπτυξιακή πολιτική του ΠΟΕ

Ήδη από το 1955, τα συμβαλλόμενα μέλη της GATT αναγνώρισαν ότι οι υφιστάμενοι κανόνες του διεθνούς εμπορίου δεν επαρκούσαν για την ουσιαστική στήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών και ζήτησαν τη λήψη πρόσθετων μέτρων υπέρ τους. Με αφετηρία την Έκθεση Haberler του 1958, τα κράτη-μέλη αποφάσισαν την υιοθέτηση ενός αναπτυξιακού προγράμματος που προέβλεπε τη μείωση των εμπορικών εμποδίων των βιομηχανικών χωρών προς όφελος των λιγότερο ανεπτυγμένων οικονομιών (Haberler Report, 1958).

Την επεξεργασία των ζητημάτων αυτών ανέλαβαν τρεις ειδικές επιτροπές της GATT, τα πορίσματα των οποίων ενσωματώθηκαν στον πέμπτο γύρο εμπορικών διαπραγματεύσεων (Γύρος Dillon, 1960–1962). Ωστόσο, τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων υπήρξαν περιορισμένα. Παράλληλα, η κριτική που ασκήθηκε από τον Raúl Prebisch, Γενικό Γραμματέα της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), ανέδειξε τις διαρθρωτικές ανισότητες της παγκόσμιας εμπορικής τάξης και την αδυναμία της GATT να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τα προβλήματα του «Τρίτου Κόσμου» (Prebisch, 1964).

Υπό το βάρος αυτών των εξελίξεων, οι Υπουργοί της GATT αποφάσισαν να επεκτείνουν τη Συμφωνία με ένα τέταρτο μέρος, αφιερωμένο στο «Εμπόριο και την Ανάπτυξη». Το τέταρτο αυτό μέρος, που προστέθηκε το 1966, περιείχε κυρίως γενικές αρχές και διακηρυκτικού χαρακτήρα στόχους, χωρίς να συνοδεύεται από συγκεκριμένες και δεσμευτικές παραχωρήσεις υπέρ των αναπτυσσόμενων χωρών.

Μια ουσιαστικότερη καινοτομία στην αναπτυξιακή πολιτική της GATT αποτέλεσε η λεγόμενη «Εξουσιοδοτική Ρήτρα» της 28ης Νοεμβρίου 1979. Με βάση τη ρήτρα αυτή, τα κράτη-μέλη απέκτησαν το δικαίωμα να παρέχουν στις αναπτυσσόμενες χώρες ευνοϊκότερη και διαφοροποιημένη μεταχείριση χωρίς χρονικό περιορισμό, χωρίς να υποχρεούνται να επεκτείνουν τα ίδια πλεονεκτήματα στους λοιπούς εταίρους.

Παρά τις θεσμικές αυτές παρεμβάσεις, η πραγματική εμπορική θέση των αναπτυσσόμενων χωρών μεταβλήθηκε ελάχιστα κατά τις επόμενες δεκαετίες. Αν και οι δασμοί στα βιομηχανικά προϊόντα μειώθηκαν αισθητά σε παγκόσμιο επίπεδο, η εξέλιξη αυτή είχε περιορισμένο όφελος για χώρες που δεν διέθεταν ανεπτυγμένη βιομηχανική παραγωγή. Στους τομείς όπου οι αναπτυσσόμενες χώρες διέθεταν συγκριτικά πλεονεκτήματα – όπως τα αγροτικά προϊόντα, τα τρόφιμα, τα κλωστοϋφαντουργικά είδη και τα δερμάτινα προϊόντα – οι ανεπτυγμένες οικονομίες διατήρησαν σε μεγάλο βαθμό προστατευτικά μέτρα.

Η αντίσταση αυτή οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στις πολιτικές πιέσεις που ασκούν οι εγχώριοι αγροτικοί και βιοτεχνικοί τομείς των ανεπτυγμένων χωρών. Επιπλέον, οι μεγάλες εμπορικές δυνάμεις – ιδίως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Κίνα, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ηνωμένο Βασίλειο – απέφυγαν τη χάραξη μιας ενιαίας και οριζόντιας πολιτικής υπέρ όλων των αναπτυσσόμενων χωρών. Αντίθετα, προτίμησαν τη σύναψη διμερών ή επιλεκτικών προτιμησιακών συμφωνιών με συγκεκριμένους εταίρους.

Ως αποτέλεσμα, οι προσπάθειες του ΠΟΕ να βελτιώσει συνολικά τη θέση των αναπτυσσόμενων χωρών στο παγκόσμιο εμπόριο προσέκρουσαν τόσο στον αγροτικό προστατευτισμό των ανεπτυγμένων οικονομιών όσο και στην έλλειψη πολιτικής βούλησης για ίση μεταχείριση όλων των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Η αναπτυξιακή πολιτική του ΠΟΕ παραμένει, έτσι, σε μεγάλο βαθμό «κενό γράμμα»: Θεσμικά παρούσα, αλλά περιορισμένη ως προς τα απτά της αποτελέσματα.

3. Αίτια της κρίσης του ΠΟΕ

Εκτός από τις περιγραφείσες διαρθρωτικές αδυναμίες και τα κενά του ΠΟΕ, υπάρχουν και ορισμένοι πρόσθετοι λόγοι, που σχετίζονται περισσότερο με πολιτικούς-γεωπολιτικούς παράγοντες, όπως:

3.1 Η εθνική εμπορική πολιτική στην υπηρεσία της γεωπολιτικής και της γεωοικονομίας

Την τελευταία δεκαετία οι εντάσεις στο διεθνές σύστημα και ιδιαίτερα η στρατηγική αντιπαλότητα ανάμεσα σε μεγάλες οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις, έχουν επιβαρύνει καθοριστικά το πολυμερές εμπορικό πλαίσιο (Baracsihy, 2012· Bosone et al. 2024). Ο μεταψυχροπολεμικός «Μεγάλος Συνασπισμός» υπέρ της παγκοσμιοποίησης έχει ραγίσει. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, που ιστορικά υπήρξαν ο αρχιτέκτονας και εγγυητής του καθεστώτος GATT/ΠΟΕ, έχουν μετατοπιστεί προς μια πιο εθνικιστική/μονομερή εμπορική πολιτική,. Ήδη από τη δεκαετία του 2010, η αμερικανική πολιτική σκηνή (τόσο επί Ομπάμα όσο και πιο θεαματικά επί Τραμπ) έδειξε μια αυξανόμενη δυσaréσκεια με τον ΠΟΕ, θεωρώντας ότι δεν αντιμετώπιζε αποτελεσματικά τις ασυμμετρίες, ιδίως σε σχέση με τις μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες (Hopewell, 2021· Mullan, 2025). Εκπρόσωποι της άποψης του Προέδρου Τραμπ, ότι το παγκόσμιο εμπορικό σύστημα όπως το γνωρίζαμε είναι νεκρό, εκφράζουν έναν διάχυτο προβληματισμό ότι το πολυμερές μοντέλο αποσυντίθεται την ίδια στιγμή που νέες προκλήσεις (π.χ. τεχνολογική επανάσταση, κλιματική κρίση, γεωπολιτικός ανταγωνισμός) απαιτούν συνεργασία σε παγκόσμιο επίπεδο (Miran, 2024· Navarro, 2023· Viser, 2025). Την ίδια στιγμή, η ραγδαία άνοδος της Κίνας ως παγκόσμιας εμπορικής δύναμης ανέδειξε δομικές αδυναμίες των κανόνων του ΠΟΕ. Οι υπάρχοντες κανόνες έχουν σχεδιαστεί από τις δυτικές οικονομίες, που έδιναν έμφαση στην οικονομία της

αγοράς και τον περιορισμένο παρεμβατικό ρόλο του κράτους. Συνεπώς, έχουν περιορισμένη δυνατότητα να ελέγξουν πρακτικές των λεγόμενων «οικονομιών κρατικού καπιταλισμού», όπως οι εκτεταμένες βιομηχανικές επιδοτήσεις ή ο ρόλος των κρατικών επιχειρήσεων. Η διεύρυνση του ΠΟΕ για να συμπεριλάβει χώρες τόσο διαφορετικές σε επίπεδο ανάπτυξης και οικονομικό μοντέλο (π.χ. είσοδος Κίνας το 2001) έκανε δυσκολότερη την επίτευξη συνοχής και συναίνεσης. Επιπλέον, η φιλελεύθερη υπόσχεση ότι η παγκοσμιοποίηση φέρνει ευημερία για όλους διαψεύστηκε για πολλούς εργαζόμενους σε ανεπτυγμένες χώρες, τροφοδοτώντας ένα κύμα λαϊκίστικου προστατευτισμού που πίεσε τις κυβερνήσεις να «βάλουν φρένο» στο ελεύθερο εμπόριο. Έτσι, σήμερα βιώνουμε έναν κατακερματισμό. Αντί για μια ενιαία παγκόσμια αγορά υπό κοινούς κανόνες, διαμορφώνονται σφαίρες επιρροής και περιφερειακές συμμαχίες. Οι γεωπολιτικές εντάσεις (όπως και ο πόλεμος στην Ουκρανία ή οι κυρώσεις σε χώρες) ωθούν κράτη να βλέπουν το εμπόριο υπό το πρίσμα της εθνικής ασφάλειας και όχι απλώς του αμοιβαίου οφέλους. Η εξέλιξη αυτή αντιστρατεύεται τη φιλοσοφία του ΠΟΕ, που βασίζεται στην αποπολιτικοποίηση των εμπορικών σχέσεων. Τελικά, η γεωπολιτική πόλωση έχει συμβάλει στην επιστροφή σε μια λογική διμερούς/περιφερειακού ανταγωνισμού εις βάρος του πολυμερούς πλαισίου. Οι μεγάλες δυνάμεις δείχνουν προτίμηση σε διμερείς συμφωνίες μεταξύ συμμάχων ή ομοιοούτων ή αδύνατων κρατών, αντί σε παγκόσμιους κανόνες που θα περιόριζαν την ελευθερία κινήσεών τους.

Συμπερασματικά, ενώ ιστορικά η γεωπολιτική εστίαζε κυρίως στον έλεγχο θαλάσσιων οδών και εμπορικών περασμάτων, στη σύγχρονη εποχή επεκτείνεται σε ολόκληρο τον πλανήτη και ακόμη πέρα από αυτόν. Η στρατιωτική τεχνολογία, η διαστημική ισχύς και ο έλεγχος κρίσιμων πρώτων υλών και τεχνολογιών καθιστούν το διεθνές εμπόριο άμεσα εξαρτώμενο από γεωπολιτικούς συσχετισμούς. Ως αποτέλεσμα, οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ κρατών δεν καθορίζονται πλέον αποκλειστικά από κριτήρια αποδοτικότητας ή συγκριτικού πλεονεκτήματος, αλλά ολοένα και περισσότερο από στρατηγικούς υπολογισμούς (Claar and Scherrer, 2025).

3.2 Δύσκολα διαχειρίσιμη πολύ-πολικότητα

Η κλασική θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας υποστηρίζει ότι ένα ανοικτό και προβλέψιμο διεθνές οικονομικό σύστημα απαιτεί την ύπαρξη μιας κυρίαρχης δύναμης πρόθυμης να παρέχει δημόσια αγαθά, όπως ανοιχτές αγορές, ρευστότητα και θεσμική ηγεσία (Keohane, 1984). Στο πλαίσιο αυτό, το μεταπολεμικό εμπόριο -από την GATT έως τον ΠΟΕ- αντικατόπτριζε την αμερικανική ισχύ, αλλά και τη στρατηγική επιλογή των ΗΠΑ να αυτοδεσμευτούν σε κανόνες, προκειμένου να διασφαλίσουν τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα του συστήματος (Nye, 2015).

Μετά το τέλος της ηγεμονικής σταθερότητας, όπου οι ΗΠΑ διαμόρφωσαν τις δομές της παγκόσμιας οικονομικής τάξης, και της ένταξης νέων δυναμικά αναπτυσσόμενων χωρών στον ΠΟΕ, το διεθνές οικονομικό σύστημα μετασχηματίστηκε από μονοπολικό (ΗΠΑ), σε ολιγο-πολικό (ΗΠΑ, ΕΕ, Ιαπωνία) και σήμερα

σε πολυπολικό (Layne, 2012 και 2025). Τις τελευταίες δεκαετίες έλαβαν χώρα μετατοπίσεις ισχύος από τη Δύση προς την Ασία. Στο πολυπολικό πλαίσιο αυξάνεται και η πολυπλοκότητα της παγκόσμιας διακυβέρνησης (Acharya, 2025a). Τα βασικά χαρακτηριστικά του νέου πλαισίου είναι:

- Πρώτον, η απουσία μονοκρατορίας. Κανένα κράτος ή συνασπισμός δεν κυριαρχεί καθολικά. Οι ΗΠΑ πιθανόν να παραμείνουν το ισχυρότερο κράτος, ιδίως σε στρατιωτικό, νομισματικό και τεχνολογικό επίπεδο. Η Κίνα, ωστόσο, εξελίσσεται σε ηγετική δύναμη σε ανάπτυξη και εμπόριο. Η ΕΕ θα διατηρήσει ενδεχομένως ρυθμιστική ισχύ στο εμπόριο και στις οικολογικές απειλές. Παράλληλα, περιφερειακές δυνάμεις που δρουν μέσω οργανισμών (π.χ. Ινδονησία στην ASEAN, Νότια Αφρική στην Αφρικανική Ένωση) μπορούν να αποκτήσουν αυξημένο ρόλο, ενώ η κατηγορία αυτή δεν περιορίζεται στους BRICS και μπορεί να περιλαμβάνει χώρες όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Τουρκία (Acharya, 2025b).
- Δεύτερον, ρευστές, θεματικές και χρονικά μεταβαλλόμενες ευθυγραμμίσεις. Σε έναν πολυδιάστατο κόσμο, η ισχύς και οι συμμαχίες δεν είναι σταθερές, αλλά θα εξαρτώνται από το ζήτημα και τη στιγμή. Τα κράτη στο μέλλον πολύ πιθανό θα αποφεύγουν άκαμπτες συμμαχίες και θα υιοθετούν πρακτικές «αντιστάθμισης» ή αποφυγής στρατοπέδων. Όπως υποστηρίζουν ορισμένοι για τη Νοτιοανατολική Ασία, μια χώρα μπορεί να προτιμά μία δύναμη σε ένα θέμα, αλλά να διατηρεί δεσμούς με άλλη σε διαφορετικό πεδίο (π.χ. οικονομική/υλικοτεχνική στήριξη από την Κίνα και ασφάλεια από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους (Acharya, 2025a). Ο Acharya, με αυτό το σκεπτικό, θεωρεί μη πειστική την ιδέα «επιστροφής» σταθερών σφαιρών επιρροής (Acharya, 2025a).
- Τρίτον, κατακερματισμένη ηγεσία ανά πεδίο πολιτικής. Καμία χώρα δεν ηγείται παντού. Οι ΗΠΑ μπορεί να παραμείνουν κεντρικές στην ασφάλεια, η Κίνα να κυριαρχεί ως εμπορικός εταίρος, η ΕΕ να διαμορφώνει κανόνες κλίματος. Οι χώρες του Νότου θα αντλούν υποστήριξη σε ασφάλεια, οικονομία, τεχνολογία, υγεία από διαφορετικούς εταίρους (ανάλογα με το ζήτημα) όπως Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Ινδία, Τουρκία, Νότια Αφρική, Βραζιλία, Σαουδική Αραβία. Έτσι θα αυξάνουν τη διαπραγματευτική τους ισχύ ως προς το «τι» λαμβάνουν και «πώς» το λαμβάνουν (Acharya, 2025a).

Συμπερασματικά, οι ισχύοντες παγκόσμιοι θεσμοί δεν αντανakλούν την μετατόπιση στην κατανομή ισχύος και συνεπώς είτε εμφανίζουν προβλήματα λειτουργίας, είτε αμφισβητούνται.

3.3 Απώλεια ηγεμονικού ρόλου των ΗΠΑ

Ο Πρόεδρος Τραμπ παρουσιάζεται συχνά ως ο κύριος παράγοντας μιας θεαματικής ρήξης με μια περίπου εβδομηκονταετή παράδοση της αμερικανικής εμπορικής πολιτικής και ως ο πολιτικός που σηματοδότησε την εγκατάλειψη του κλασικού ηγετικού ρόλου των ΗΠΑ στο πολυμερές εμπορικό καθεστώς (Hopewell, 2025· U.S. Trade Representative, 2025). Στο πλαίσιο αυτό, ο Τραμπ απείλησε

ακόμη και με αποχώρηση από τον ΠΟΕ, προκρίνοντας επιθετικές μονομερείς πρακτικές οι οποίες συγκρούονται ευθέως με τις δεσμεύσεις και τους κανόνες του ΠΟΕ (Viser, 2025). Παράλληλα, αποσταθεροποίησε τον πυρήνα του θεσμικού μηχανισμού του οργανισμού, υπονομεύοντας τη λειτουργία επίλυσης διαφορών μέσω του μπλοκαρίσματος διορισμών στο Όργανο Προσφυγών (Hopewell, 2020). Συνήθως, οι εξελίξεις αυτές ερμηνεύονται ως προϊόν της ενίσχυσης ενός λαϊκιστικού, αντι-εμπορικού και οικονομικά εθνικιστικού ρεύματος που κορυφώθηκε επί Τραμπ. Ωστόσο, η μεταβολή της αμερικανικής στάσης απέναντι στο πολυμερές εμπορικό σύστημα δεν επαρκεί να εξηγηθεί μόνο από τη λαϊκιστική δυναμική της περιόδου Τραμπ. Θα πρέπει να συνδεθεί και με μια βαθύτερη διαδικασία: την υποχώρηση της θεσμικής ισχύος των ΗΠΑ, δηλαδή της ικανότητάς τους να ελέγχουν τον κεντρικό θεσμό και το σύνολο κανόνων που οργανώνει το διεθνές εμπόριο (Scott and Wilkinson, 2020). Καθώς η Κίνα και άλλες αναδύομενες δυνάμεις ενισχύθηκαν, μειώθηκε η δυνατότητα της Ουάσιγκτον να καθορίζει μονομερώς την ατζέντα και τους κανόνες της παγκόσμιας εμπορικής διακυβέρνησης. Αυτή η μεταβολή στην κατανομή ισχύος συνοδεύτηκε από διάβρωση της αμερικανικής στήριξης προς το πολυμερές σύστημα που η ίδια είχε θεμελιώσει και καθοδηγήσει. Το κρίσιμο θεωρητικό σημείο είναι ότι, ενώ ρεαλιστικές προσεγγίσεις αναμένουν συνήθως αναθεωρητισμό από ανερχόμενες δυνάμεις και άμυνα του status quo από τον ηγεμόνα (Gilpin, 1981), στην περίπτωση του εμπορικού συστήματος προκύπτει ένα παράδοξο: η Κίνα εμφανίζεται σχετικά ικανοποιημένη από τους υφιστάμενους κανόνες που συνέβαλαν στην οικονομική της άνοδο, επιδιώκοντας τη διατήρησή τους (Hopewell, 2015), ενώ οι ΗΠΑ εκδηλώνουν ολοένα μεγαλύτερη δυσαρέσκεια, υιοθετώντας συμπεριφορά που προσεγγίζει αναθεωρητικό πρότυπο. Το «αναθεωρητικό κράτος», υπό αυτή την ανάγνωση, δεν είναι ο ανερχόμενος, αλλά ο παραδοσιακός ηγεμόνας που βιώνει περιορισμό της θεσμικής του ισχύος (Hopewell, 2020).

3.4 Διάβρωση της εμπιστοσύνης στο πολυμερές σύστημα

Η κρίση του ΠΟΕ έχει επιφέρει μια ευρεία κρίση εμπιστοσύνης προς το πολυμερές εμπορικό σύστημα (Hoekman and Mavroidis, 2021a). Πολλές κυβερνήσεις πλέον αμφιβάλουν αν ο οργανισμός μπορεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες προκλήσεις ή να επιβάλει αποτελεσματικά τους κανόνες (IFO, 2018· Petersmann, 2019· Felbermayr and BMoritz, 2024). Το γεγονός ότι το Ανώτατο Όργανο Εφέσεων δεν λειτουργεί και ότι σημαντικές διαπραγματεύσεις (π.χ. στον τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου ή των γεωργικών επιδοτήσεων) σέρνονται επί χρόνια χωρίς αποτέλεσμα, δημιουργεί την εικόνα ενός συστήματος ανήμπορου να δράσει. Αυτό έχει οδηγήσει σε μείωση της αξιοπιστίας και της νομιμοποίησης του ΠΟΕ στα μάτια τόσο των κυβερνήσεων, όσο και της κοινής γνώμης. Σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες, τμήμα της κοινής γνώμης βλέπει τον ΠΟΕ ως υπαίτιο για απώλεια θέσεων εργασίας και διεύρυνση ανισοτήτων, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες αρκετοί θεωρούν ότι ο ΠΟΕ εξυπηρετεί κυρίως τα συμφέροντα των ισχυρών. Αυτό το νοητικό χάσμα υπονομεύει περαιτέρω την προθυμία των κυβερνήσεων να επενδύσουν πολιτικό κεφάλαιο στην αναζωογόνηση του πολυμερούς συστή-

ματος. Αντί να θεωρείται ο φυσικός χώρος ρύθμισης των εμπορικών θεμάτων, ο ΠΟΕ αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό ή και ανοιχτή απαξίωση από ορισμένους ηγέτες. Η μείωση εμπιστοσύνης εντείνει έναν φαύλο κύκλο: όσο περισσότερο οι χώρες πιστεύουν ότι το πολυμερές σύστημα δεν τις προστατεύει, τόσο περισσότερο καταφεύγουν σε μονομερείς ενέργειες, οι οποίες με τη σειρά τους αποδυναμώνουν το σύστημα.

3.5 Η επιστροφή της βιομηχανικής πολιτικής

Η βιομηχανική πολιτική έχει επανέλθει δυναμικά στον πυρήνα της διεθνούς οικονομικής ατζέντας (Rodrik, 2022· Evenett et al., 2024). Ενώ επί μακρόν αντιμετωπιζόταν ως αναποτελεσματική και ως πεδίο ευάλωτο σε πιέσεις ειδικών συμφερόντων, σήμερα η κρατική παρέμβαση θεωρείται αναγκαίο εργαλείο για την αντιμετώπιση τριών αλληλένδετων προκλήσεων: της κλιματικής αλλαγής, του τεχνολογικού ανταγωνισμού και των τρωτών σημείων στις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού. Το ζήτημα, ωστόσο, δεν είναι η «επιστροφή» της βιομηχανικής πολιτικής αυτή καθαυτή, αλλά ο τρόπος με τον οποίο η επανεμφάνισή της, ως σύνολο συχνά ασυντόνιστων εθνικών στρατηγικών, μπορεί να οδηγήσει σε αναζωπύρωση εμπορικών συγκρούσεων, επιδοματικό ανταγωνισμό και περαιτέρω οικονομικό κατακερματισμό (Campos et al., 2023).

Στο πλαίσιο αυτό, προκύπτει η ανάγκη για ένα συνεργατικό παγκόσμιο πλαίσιο διακυβέρνησης που θα καθιστά εφικτή την άσκηση «νόμιμων» βιομηχανικών πολιτικών, δηλαδή πολιτικών με σαφή αιτιολόγηση και θεμελίωση σε αναγνωρίσιμους στόχους δημόσιου συμφέροντος, περιορίζοντας ταυτόχρονα τον επιζήμιο προστατευτισμό. Ένα τέτοιο πλαίσιο, εφόσον βασιστεί σε αρχές διαφάνειας, χρονικού περιορισμού και αξιολόγησης με κριτήρια απόδοσης, θα μπορούσε να συμβάλει στη συμφιλίωση εθνικών στρατηγικών φιλοδοξιών με τη διεθνή συνεργασία και στη διατήρηση ανοικτών αγορών, εκεί όπου παραμένουν κοινωνικά και οικονομικά αποτελεσματικές.

4. Συνέπειες της κρίσης του πολυμερούς εμπορικού συστήματος

4.1 Άνοδος μονομερών και προστατευτικών πρακτικών

Καθώς το πολυμερές σύστημα δυσλειτουργεί, πολλά κράτη έχουν επιστρέψει σε μονομερή εργαλεία εμπορικής πολιτικής, υπονομεύοντας την πολυμερή τάξη (Gehring and Mayer, 2025). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες (Flach and Scheckenhofner, 2025) που την περίοδο 2018-2019 επέβαλαν απότομη αύξηση δασμών σε αλουμίνιο και χάλυβα (25% και 10% αντίστοιχα), επικαλούμενες λόγους εθνικής ασφαλείας (Section 232 του αμερικανικού νόμου) (The White House, 2025a). Αυτή η επίκληση της «ρήτρας εθνικής ασφάλειας» (άρθρο XXI GATT) θεωρήθηκε κατάχρηση από τη διεθνή κοινότητα, καθώς εφαρμόστηκε σε ειρηνική περίοδο για την προστασία μιας εγχώριας

βιομηχανίας, κάτι που αντίκειται στο γράμμα και το πνεύμα της εξαίρεσης του άρθρου XXI GATT, που προορίζεται μόνο για περιπτώσεις πολέμου ή διεθνούς κρίσης (Fajgelbaum et al., 2020· Hopewell, 2021). Πράγματι, πάνελ του ΠΟΕ το 2022 έκρινε ότι αυτοί οι δασμοί παραβιάζουν τις υποχρεώσεις των ΗΠΑ, όμως η Ουάσιγκτον απέρριψε την απόφαση δηλώνοντας ότι τα ζητήματα εθνικής ασφαλείας δεν υπόκεινται καν σε έλεγχο από τον ΠΟΕ. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αμερικανική κυβέρνηση, έχοντας ήδη εξουδετερώσει το Όργανο Εφέσεων, ουσιαστικά απαλλάχθηκε από συνέπειες. Άσκησε έφεση κατά της απόφασης του πάνελ, η οποία λόγω της παράλυσης του δευτεροβάθμιου οργάνου επίλυσης διαφορών δεν εξετάστηκε ποτέ. Παράλληλα, ο εμπορικός πόλεμος ΗΠΑ-Κίνας είδε αλληπάλληλους γύρους μονομερών δασμών (με βάση την έρευνα Section 301) και κινεζικών αντιμέτρων. Και άλλες κυβερνήσεις υιοθέτησαν προστατευτικά μέτρα: από βιομηχανικές επιδοτήσεις υψηλής τεχνολογίας και περιορισμούς εξαγωγών (π.χ. σε πρώτες ύλες ή ημιαγωγούς για λόγους τεχνολογικής υπεροχής) μέχρι αυστηρά μη δασμολογικά εμπόδια για την προώθηση της αυτόαρκειας. Οι πρακτικές αυτές αντιβαίνουν στο πνεύμα του πολυμερούς συστήματος και αυξάνουν την αβεβαιότητα στο διεθνές εμπόριο. Αυτή η επιστροφή στην λογική του οικονομικού εθνικισμού μειώνει την προθυμία άλλων χωρών να δεσμευτούν από πολυμερείς κανόνες, αφού διαπιστώνουν ότι οι μεγάλες δυνάμεις τους αγνοούν όταν εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους. Εν τέλει, η διάδοση μονομερών προστατευτικών μέτρων διαβρώνει σοβαρά τη σταθερότητα και την προβλεψιμότητα του διεθνούς εμπορίου.

4.2 Η αναβίωση του φαινομένου του «διαχειριζόμενου εμπορίου»

Πρόσφατες εξελίξεις υποδεικνύουν και μια στροφή προς πιο παρεμβατικές πρακτικές, αυτό που συχνά αποκαλείται «διαχειριζόμενο» ή «καθοδηγούμενο» εμπόριο» (managed trade) (Ethier, 1991). Μεγάλα κράτη εντάσσουν σε διμερείς συμφωνίες ειδικούς όρους που επιβάλλουν συγκεκριμένα αποτελέσματα στο εμπόριο, για παράδειγμα, ποσοτικούς στόχους εισαγωγών/εξαγωγών για ορισμένα προϊόντα. Αυτό επιτυγχάνεται συχνά αξιοποιώντας το οικονομικό τους βάρος μέσω εξαναγκασμού ή κατάχρησης ισχύος. Για παράδειγμα, οι ΗΠΑ στην πρόσφατη περίοδο υιοθέτησαν έναν πιο διμερή και ρυθμιστικό προσανατολισμό στο εμπόριο (Funke and Wende, 2023· IMD Experts, 2024). Χρησιμοποιούν την οικονομική και θεσμική ισχύ τους για να αποσπούν συγκεκριμένες δεσμεύσεις από τους εταίρους (π.χ. Κίνα, Ιαπωνία, ΕΕ, Μεξικό, Καναδά, κ.α.) όσον αφορά το τί και πόσο θα εμπορεύονται. Αυτές οι πρακτικές, αν και φέρνουν βραχυπρόθεσμα απτά οφέλη σε ορισμένους τομείς, (π.χ. αυξημένες εξαγωγές), υπενθυμίζουν «παλιές» λογικές εμπορικού παρεμβατισμού και έχουν πυροδοτήσει συζητήσεις για τη νομιμότητα και τη σοφία τους. Οι πρακτικές του διαχειριζόμενου εμπορίου εγείρουν σοβαρά νομικά ζητήματα ως προς τη συμβατότητά τους με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον ΠΟΕ. Το πολυμερές σύστημα εμπορίου, ιδιαίτερα μετά τον Γύρο της Ουρουγουάης, έχει θέσει εκτός νόμου πολλές από τις πρακτικές που τώρα επανεμφανίζονται διμερώς.

4.3 Ο διττός κατακερματισμός κανόνων και νομιμοποίησης

Η κρίση του ΠΟΕ έχει οδηγήσει σε έναν διττό κατακερματισμό του διεθνούς εμπορικού πλαισίου (Senti, 2025· Campos et al., 2023· Acharya, 2025b· Blanga-Gubbay, 2023).

α) Κατακερματισμός κανόνων

Καθώς το πολυμερές σύστημα αδυνατεί να παραγάγει νέους γενικούς κανόνες, το κενό συμπληρώνεται από περιφερειακές συμφωνίες και μερικές plurilateral συμφωνίες μεταξύ ομάδων χωρών. Αυτό σημαίνει ότι τα εμπορικά καθεστώτα παγκοσμίως αποκλίνουν καθώς διαφορετικές περιοχές και συνεργασίες λειτουργούν με δικούς τους κανόνες (π.χ. mega-περιφερειακές συμφωνίες όπως η CPTPP ή η AfCFTA στην Αφρική). Ακόμα και εντός ΠΟΕ, όπως είδαμε, οι πλειομερείς πρωτοβουλίες δημιουργούν ένα πολυεπίπεδο πλαίσιο, όπου κάποιιοι κανόνες ισχύουν για ορισμένα μέλη και όχι για όλα. Έτσι, η άλλοτε ενιαία «ζώνη» πολυμερών κανόνων τείνει να θρυμματιστεί σε επιμέρους καθεστώτα, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την πολυπλοκότητα και το κόστος συμμόρφωσης των επιχειρήσεων διεθνώς. Αυτές οι συμφωνίες συχνά εισάγουν κανόνες που υπερβαίνουν τους πολυμερείς (π.χ. για το ψηφιακό εμπόριο, την εργασία, το περιβάλλον), αλλά ισχύουν μόνο για τα μέλη τους. Έτσι, το παγκόσμιο εμπορικό «γήπεδο» κατακερματίζεται. Αντί για έναν ενιαίο κανόνα, διαμορφώνονται διαφορετικά στάνταρ ανά περιοχή ή ομάδα χωρών. Αυτό έχει διττή επίπτωση. Αφενός, οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν διαφορετικούς κανονισμούς και δασμολογικά καθεστώτα ανά αγορά, γεγονός που αυξάνει το κόστος συναλλαγών και μειώνει τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης. Αφετέρου, πολιτικά, ο κατακερματισμός υποσκάπτει τη καθολικότητα των κανόνων του ΠΟΕ, η αρχή της πολυμέρειας αντικαθίσταται από μια λογική «όποιος μπορεί συνάπτει δικές του συμφωνίες». Παράλληλα, στο πεδίο επίλυσης διαφορών, πέρα από το προαναφερθέν ΜΡΙΑ, ορισμένες εμπορικές συμφωνίες (όπως η USMCA) περιλαμβάνουν δικούς τους μηχανισμούς διαιτησίας, ενώ αυξάνεται και η χρήση της διαιτησίας επενδύσεων ή άλλων φόρουμ εκτός ΠΟΕ. Όλα αυτά δεν υποκαθιστούν πλήρως το πολυμερές σύστημα, αλλά δημιουργούν παράλληλες δομές. Το αποτέλεσμα είναι μια «διπλή τάξη». Όποιος ανήκει σε μεγάλα εμπορικά μπλοκ απολαμβάνει σαφέστερους κανόνες εντός αυτών, ενώ οι εκτός μπλοκ χώρες μένουν να πορεύονται με έναν αποδυναμωμένο ΠΟΕ. Σε βάθος χρόνου, εάν συνεχιστεί αυτή η τάση, η διεθνής εμπορική τάξη κινδυνεύει να μετεξελιχθεί από παγκόσμια σε μια σειρά περιφερειακών σχημάτων με δυσκολία συνεννόησης μεταξύ τους, δηλαδή ένα είδος κατακερματισμένης παγκοσμιοποίησης.

β) Κατακερματισμός νομιμοποίησης

Παράλληλα με τον κατακερματισμό των κανόνων, παρατηρείται διάβρωση της πολιτικής νομιμοποίησης του συστήματος στα μάτια διαφορετικών ομάδων χωρών. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες νιώθουν ότι ο ΠΟΕ δεν ανταποκρίνεται στις δικές τους ανάγκες και ανησυχίες. Θεωρούν ότι θέματα που τις αφορούν άμεσα, όπως η γεωργία και η επισιτιστική ασφάλεια, δεν αντιμετωπίζονται ως προτε-

ραιότητά τους ή δεν επιλύονται λόγω αδιαλλαξίας των ανεπτυγμένων χωρών. Στον αντίποδα, αρκετές ανεπτυγμένες χώρες πιστεύουν ότι το σύστημα αδυνατεί να αντιμετωπίσει τις στρεβλώσεις που προκαλούν οι αναδυόμενες οικονομίες με τα μοντέλα κρατικών ενισχύσεων, με αποτέλεσμα να θεωρούν τον ΠΟΕ απαρχαιωμένο και να διστάζουν να δεσμευτούν σε νέους κανόνες αν δεν καλυφθούν αυτά τα κενά. Το αποτέλεσμα είναι μια οριζόντια έλλειψη «ιδιοκτησίας». Κανένα μεγάλο υποσύνολο μελών δεν αισθάνεται πια ότι το σύστημα λειτουργεί πλήρως προς το συμφέρον του. Αυτό με τη σειρά του κάνει τις κυβερνήσεις λιγότερο πρόθυμες να επενδύσουν πολιτικό κεφάλαιο και να αναλάβουν το κόστος των αναγκαίων συμβιβασμών.

Με άλλα λόγια, η κρίση του ΠΟΕ δεν είναι απλώς τεχνική, είναι βαθιά πολιτική και αντιληπτική. Οι κανόνες κατακερματίζονται και η πίστη στο κοινό σύστημα διαβρώνεται. Πρόκειται για έναν φαύλο κύκλο: όσο το σύστημα δεν παράγει κοινά αποδεκτά αποτελέσματα, τόσο τα μέλη θα ενεργούν μονομερώς ή περιφρειακά, και όσο αυξάνεται αυτή η τάση καταστρατήγησης της πολυμέρειας, τόσο δυσκολότερη γίνεται η συλλογική δράση εντός ΠΟΕ.

4.4 Αύξηση της αβεβαιότητας στο διεθνές εμπόριο

Σύμφωνα με διάφορες έρευνες, το 2025 χαρακτηρίζεται από πρωτοφανή ένταση αβεβαιότητας και ρευστότητας στο διεθνές περιβάλλον, καθώς οι γεωπολιτικοί κίνδυνοι αυξάνονται και τροφοδοτούν μεταβολές στο παγκόσμιο εμπόριο που ενδέχεται να αποδειχθούν δυσμενείς για τις εξωστρεφείς οικονομίες. Το βασικό πλαίσιο που διαμορφώνεται είναι μια μεταβατική περίοδος κατά την οποία η διεθνής οικονομική τάξη, θεμελιωμένη στην παγκόσμια κατανομή εργασίας και σε σχετικά σταθερούς κανόνες, δείχνει να αποδυναμώνεται, χωρίς να είναι σαφές ποια νέα ισορροπία θα την αντικαταστήσει και με ποιους όρους (Kolev-Schaefer and Hüther, 2025).

Τα διακυβεύματα για χώρες με υψηλό εξωτερικό εμπόριο, είναι ιδιαίτερα υψηλά, ακριβώς επειδή το οικονομικό τους μοντέλο στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις εξαγωγές και στη λειτουργία ανοικτών αγορών. Υπό αυτό το πρίσμα, η πολιτική του Ντόναλντ Τράμπ παρουσιάζεται ως ο πιο άμεσος και δυνητικά καθοριστικός παράγοντας αποσταθεροποίησης. Οι εξαγγελίες περί δασμών και η γενικότερη εμπορική στρατηγική των ΗΠΑ ερμηνεύονται ως πιθανή, ευρεία κλίμακας αμφισβήτηση της παγκόσμιας οικονομικής τάξης (Kolev-Schaefer and Hüther, 2025). Ωστόσο, η κρισιμότητα εδώ δεν έγκειται μόνο στο περιεχόμενο των μέτρων, αλλά κυρίως στο γεγονός ότι η κατεύθυνση, η διάρκεια και η έντασή τους παραμένουν αβέβαιες. Μια κλιμάκωση προστατευτισμού θα μπορούσε να επαναφέρει δυναμικές που παραπέμπουν στη δεκαετία του 1930, με πιθανές συνέπειες όχι μόνο για την αμερικανική οικονομία αλλά και για τη διεθνή οικονομική δραστηριότητα συνολικά, ακόμη και με τη μορφή παγκόσμιας ύφεσης. Παρότι η έκβαση δεν είναι προδιαγεγραμμένη, θα πρέπει να τονιστεί η αδυναμία ασφαλούς πρόβλεψης σε ένα περιβάλλον όπου οι αποφάσεις μπορεί να λαμβάνονται ή να ανακαλούνται με ταχύτητα και με πολιτικά κριτήρια.

4.5 Ανισότητες και επιπτώσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες

Οι μεγαλύτεροι χαμένοι από την κρίση του πολυμερούς συστήματος είναι πιθανότατα οι μικρές και αναπτυσσόμενες χώρες (Senti, 2025). Αυτά τα κράτη έχουν περιορισμένη οικονομική και πολιτική δύναμη και ως εκ τούτου βασίζονται στους πολυμερείς κανόνες για να εξασφαλίσουν ότι θα τύχουν δίκαιης μεταχείρισης. Στο πλαίσιο του ΠΟΕ, οι συμφωνημένοι κανόνες και ο δεσμευτικός μηχανισμός επίλυσης διαφορών έδιναν στις μικρότερες οικονομίες ένα εργαλείο να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους έναντι των μεγάλων δυνάμεων. Για παράδειγμα, χώρες της Καραϊβικής ή της Αφρικής μπορούσαν να κερδίσουν διαφορές εναντίον των ΗΠΑ ή της ΕΕ στον ΠΟΕ, όταν οι τελευταίοι παραβίαζαν τους κανόνες. Τώρα, με την επίλυση διαφορών σε λήθαργο, η πρακτική δυνατότητα των αδύναμων χωρών να επιβάλουν συμμόρφωση από τους ισχυρούς έχει εκμηδενιστεί. Εάν μια μεγάλη δύναμη επιβάλει καταχρηστικούς δασμούς ή εφαρμόσει πρακτικές εκφοβισμού (bullying) στο εμπόριο, μια μικρή ή ακόμη και μεγάλη χώρα λόγω ασύμμετρης αλληλεξάρτησης δεν έχει πλέον αξιόπιστο δρόμο δικαίωσης. Η επιλογή της είναι είτε τα μονομερή αντίποινα, που όμως για μια μικρή οικονομία είναι ασύμφορα και αναποτελεσματικά, είτε η υποταγή στις απαιτήσεις του ισχυρού. Αυτό πρακτικά διευρύνει το χάσμα ισχύος στο διεθνές εμπόριο. Επιπλέον, οι αναπτυσσόμενες οικονομίες κινδυνεύουν να μείνουν πίσω και στη χάραξη των νέων κανόνων (Gallagher, 2007). Καθώς οι πλούσιες χώρες στρέφονται σε συμφωνίες «ομοϊδεατών» (π.χ. συμφωνίες ψηφιακού εμπορίου ή περιβαλλοντικές συμφωνίες μεταξύ λίγων κρατών), χώρες με χαμηλότερη ρυθμιστική ικανότητα αποκλείονται από το τραπέζι όπου διαμορφώνονται τα νέα πρότυπα. Έτσι δημιουργείται ο κίνδυνος αυτό που κάποιοι αναλυτές αποκαλούν «παγκοσμιοποίηση με κλειστά σύνορα» (gated globalization), δηλαδή ένα σύστημα όπου οι ισχυροί καθορίζουν υψηλού επιπέδου κανόνες μεταξύ τους, αφήνοντας «απ' έξω» όσους δεν μπορούν να ανταποκριθούν στα standards αυτά. Οι αποκλεισμένοι θα βρεθούν σε μειονεκτική θέση, είτε υποχρεούμενοι να αποδεχτούν εκ των υστέρων κανόνες που δεν συνδιαμόρφωσαν, είτε περιθωριοποιούμενοι από μεγάλες αγορές. Τέλος, σε μια πιο γενική κλίμακα, η αποδυνάμωση του ΠΟΕ μπορεί να έχει μακροπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη. Χωρίς ένα σταθερό, ανοικτό εμπορικό περιβάλλον, οι ξένες επενδύσεις και το εμπόριο προς τις ευάλωτες οικονομίες μπορεί να μειωθούν, επιδεινώνοντας την οικονομική ανασφάλεια και τροφοδοτώντας φαινόμενα όπως η παράτυπη μετανάστευση. Με άλλα λόγια, η αποσύνθεση της πολυμερούς τάξης όχι μόνο εντείνει τις εμπορικές ανισότητες, αλλά δυνητικά και τις ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες μεταξύ Βορρά-Νότου.

5. Προοπτικές και ανάγκη μεταρρύθμισης

Συνοψίζοντας, η κρίση του ΠΟΕ μπορεί να ιδωθεί ως (Bouët et al., 2025):

- Κρίση ικανότητας: Το σύστημα αδυνατεί να προχωρήσει και να παράγει νέους κανόνες, μένοντας πίσω σε ζωτικά ανοικτά θέματα. Ο Γύρος της Ντόχα απέτυχε, οι διαπραγματεύσεις για τη γεωργία παραπαίουν, δεν υπάρχει συναίνεση για κανόνες στις σύγχρονες επιδοτήσεις ή στο ψηφιακό εμπόριο. Ο νομοθετικός ρόλος του ΠΟΕ έχει υποστεί βαρύ πλήγμα.
- Κρίση πειθαρχίας: Οι μηχανισμοί επιβολής κανόνων έχουν αποδυναμωθεί. Το Όργανο Εφέσεων είναι ουσιαστικά νεκρό, με αποτέλεσμα οι αποφάσεις να μην τελεσιδικούν και οι κανόνες να μην επιβάλλονται αποτελεσματικά. Μεγάλα μέλη, ιδίως οι ΗΠΑ, επιδεικνύουν έλλειμμα σεβασμού προς τις αποφάσεις και τις διαδικασίες, μπλοκάροντας διορισμούς, παραβλέποντας αποφάσεις πάνελ και καταφεύγοντας σε μονομερείς ενέργειες. Το όλο σύστημα πειθαρχίας και συμμόρφωσης (compliance) του ΠΟΕ βρίσκεται σε κρίση αξιοπιστίας.
- Κρίση προσαρμογής: Ο ΠΟΕ δυσκολεύεται να προσαρμοστεί στις νέες πραγματικότητες του 21ου αιώνα. Το εμπόριο υπηρεσιών και η ψηφιακή οικονομία αναπτύσσονται ραγδαία, όμως το πολυμερές πλαίσιο δεν έχει μπορέσει να τους προσδώσει ένα ολοκληρωμένο σύνολο κανόνων. Οι εξελίξεις αυτές αντιμετωπίζονται αποσπασματικά, μέσω μερικών πλειομερών συμφωνιών, όπως στη ρύθμιση υπηρεσιών ή τις επενδύσεις, αντί μέσω καθολικής πολυμερούς δράσης. Ο οργανισμός δείχνει έτσι αδυναμία εγκαίρου εκσυγχρονισμού των κανόνων του.

Η αντιμετώπιση της κρίσης του ΠΟΕ και η διάσωση της διεθνούς εμπορικής τάξης απαιτούν ένα μίγμα τεχνικών και πολιτικών λύσεων (Baldwin, 2025· Hoekman and Mavroidis, 2021· Petersmann, 2019· Sebti, 2025). Σε τεχνικό επίπεδο, επείγει η αποκατάσταση του μηχανισμού επίλυσης διαφορών. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί είτε με την επαναλειτουργία του Ανώτατου Οργάνου Εφέσεων μέσω συμβιβαστικών μεταρρυθμίσεων, είτε, εφόσον οι ΗΠΑ εμμένουν στο μπλόκο, με τη δημιουργία ενός νέου παράλληλου μηχανισμού αποδεκτού από τη συντριπτική πλειοψηφία των μελών. Πολλές προτάσεις έχουν κατατεθεί από ειδικούς για τη μεταρρύθμιση του Οργάνου Εφέσεων, ώστε να απαντηθούν οι αμερικανικές ανησυχίες. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται η θέσπιση σαφών λειτουργικών αρχών που θα δεσμεύουν τους εφέτες να αποφεύγουν αποφάσεις πέραν του γράμματος των συμφωνιών, η δημιουργία επιτροπής εποπτείας που θα διασφαλίζει ότι το Όργανο δεν υπερβαίνει την εντολή του, και ο περιορισμός της θητείας του νομικού προσωπικού για να υπάρξει φρέσκια σκέψη και να μειωθεί η τάση «δικαστικής υπερβολής». Παράλληλα, εξετάζεται η δυνατότητα οι εφέτες να έχουν τη δυνατότητα αναπομπής (remand) υποθέσεων στα πάνελ για περαιτέρω διερεύνηση πραγματικών περιστατικών, κάτι που σήμερα δεν επιτρέπεται και αποτέλεσε αιτία δυσλειτουργίας. Σημειωτέον ότι στη 12η Υπουργική Διάσκεψη του ΠΟΕ (Γενεύη, 2022) όλα τα μέλη αναγνώρισαν την ανάγκη ενός

πλήρως λειτουργικού συστήματος επίλυσης διαφορών «προσβάσιμου σε όλα τα μέλη», και έθεσαν ως στόχο την υλοποίησή του έως το 2024. Αν και αυτός ο στόχος δεν επετεύχθη πλήρως εντός προθεσμίας, οι διαπραγματεύσεις συνεχίζονται, με την ΕΕ και άλλες χώρες να πιέζουν για συμβιβαστική λύση, αλλά και με τις ΗΠΑ να εμφανίζονται διστακτικές.

Σε πολιτικό επίπεδο, είναι σαφές ότι πρέπει να επανεξεταστεί η ρήτρα της ομοφωνίας και γενικότερα το μοντέλο διακυβέρνησης του ΠΟΕ. Η δήλωση της Γενικής Διευθύντριας Οκοηο-Iweala (2024) ότι χρειάζεται να ξεπεραστεί η πρακτική του «unanimity» βρήκε απήχηση. Μια πιθανή κατεύθυνση είναι η υιοθέτηση ενός πιο ευέλικτου πλαισίου όπου ομάδες «προθύμων» χωρών θα μπορούν να προχωρούν σε πολυμερείς συμφωνίες (plurilateral agreements) εντός του ΠΟΕ, ακόμα κι αν δεν συμμετέχουν όλα τα μέλη. Ήδη, κάτι τέτοιο αρχίζει να συμβαίνει: για παράδειγμα, πάνω από 70 μέλη συμφώνησαν το 2023 στην Συμφωνία Διευκόλυνσης Επενδύσεων (IFD), ενώ υπάρχουν οι λεγόμενες «Joint Statement Initiatives» για το ηλεκτρονικό εμπόριο και το εμπόριο υπηρεσιών, παρά την απουσία συναίνεσης όλων των μελών. Αν αυτές οι «πλειομερείς εντός του πολυμερούς πλαισίου» συμφωνίες καταστούν τρόπος παράκαμψης της αδράνειας, θα πρέπει να βρεθεί η ισορροπία ώστε να μην δημιουργούν μόνιμο διχασμό μεταξύ συμμετεχόντων και μη συμμετεχόντων. Πάντως, η προσέγγιση αυτή αντιμετωπίζεται ως ρεαλιστική λύση προκειμένου να σωθεί ο πυρήνας του ΠΟΕ επιτρέποντας «συνασπισμούς των προθύμων» να προχωρούν, αντί να περιμένουν μάταια ομοφωνία 166 κρατών, μια πρακτική που ισχύει για ορισμένες συμφωνίες, που συνήφθησαν κατά το Γύρο του Τόκιο (1973-1979). Παράλληλα, η ΕΕ και άλλοι προωθούν μια ατζέντα μεταρρύθμισης που να εμπλουτίζει τις ουσιαστικές πολιτικές του ΠΟΕ, όπως εισαγωγή κανονισμών που συνδέουν το εμπόριο με την αειφορία (π.χ. περιβαλλοντικές ρήτρες, απαγόρευση επιδοτήσεων σε βλαπτικές για το περιβάλλον πρακτικές), ενίσχυση της διαφάνειας (π.χ. υποχρέωση έγκαιρης κοινοποίησης εμπορικών μέτρων), και εκσυγχρονισμό των κανόνων ανταγωνισμού ώστε να καλύπτουν τη λειτουργία των κρατικών επιχειρήσεων και τις νέες τεχνολογίες.

Βεβαίως, καμία μεταρρύθμιση δεν θα καρποφορήσει χωρίς ανανέωση της πολιτικής βούλησης υπέρ του πολυμερούς συστήματος. Αυτό σημαίνει ότι οι μεγάλες δυνάμεις οφείλουν να βρουν κοινό έδαφος. Οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να αναγνωρίσουν ότι η υπονόμηση του ΠΟΕ τελικά αποδυναμώνει και τη δική τους οικονομική ασφάλεια μακροπρόθεσμα. Για παράδειγμα χωρίς δεσμευτικούς κανόνες άλλες χώρες μπορούν ευκολότερα να εφαρμόζουν πρακτικές που βλάπτουν αμερικανικά συμφέροντα. Η δε Κίνα, από την πλευρά της ήδη έστειλε μήνυμα ότι δεν θα διεκδικεί στο μέλλον ειδική μεταχείριση ως «αναπτυσσόμενη χώρα», αναλαμβάνοντας πιο συμμετρικές υποχρεώσεις, κάτι που πιθανόν να βοηθήσει μελλοντικές διαπραγματεύσεις. Οι υπόλοιπες οικονομίες, όπως η ΕΕ, η Ιαπωνία, ο Καναδάς, η Ινδία, χρειάζεται να γεφυρώσουν τις διαφορές τους και να αναλάβουν πρωτοβουλίες για σύγκλιση. Εάν οι ΗΠΑ παραμείνουν απρόθυμες, κάποιες φωνές, προτείνουν ένα μοντέλο συνεργασίας «ο κόσμος μείον ένα», δηλαδή τα υπόλοιπα κράτη να προχωρήσουν στη διατήρηση και εξέλιξη των πο-

λυμερών κανόνων ακόμη και χωρίς τη συμμετοχή μιας μεγάλης δύναμης, που αποσύρεται αυτοβούλως. Η λογική αυτή έχει οδηγήσει ήδη στη σύναψη συμφωνιών όπως το CPTPP (εμπνευσμένο από τις ΗΠΑ αλλά υλοποιημένο χωρίς αυτές, μετά την αποχώρηση Τραμπ) και τη διατήρηση του Παρισιού για το Κλίμα χωρίς τις ΗΠΑ επί Τραμπ. Σε τελική ανάλυση, η διεθνής κοινότητα αντιμετωπίζει μια κρίσιμη επιλογή: είτε θα αναμορφώσει τον ΠΟΕ για να το καταστήσει και πάλι λειτουργικό και συμπεριληπτικό, είτε θα το αφήσει να περιθωριοποιηθεί οδηγώντας σε ένα πολύ πιο ασταθές πολυκεντρικό εμπορικό περιβάλλον.

Η Γενική Διευθύντρια του ΠΟΕ διαβεβαιώνει ότι το σύστημα είναι «τραυματισμένο αλλά όχι διαλυμένο». Πράγματι, αξίζει να θυμόμαστε ότι ακόμα και σήμερα, παρά τους εμπορικούς πολέμους, περίπου τα 3/4 του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών διεξάγονται υπό όρους ΠΟΕ, δηλαδή σύμφωνα με δασμολογικές δεσμεύσεις και κανόνες που έχουν συμφωνηθεί πολυμερώς. Αυτό δείχνει ότι το πολυμερές πλαίσιο, έστω και αποδυναμωμένο, παραμένει βασικός πυλώνας και δεν έχει αντικατασταθεί πλήρως από την αναρχία ή από κλειστά μπλοκ. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει την επιτακτική ανάγκη να ενισχυθεί και να εκσυγχρονιστεί ο ΠΟΕ αντί να εγκαταλειφθεί. Η αναβίωση του πολυμερούς συστήματος θα απαιτήσει επώδυνους συμβιβασμούς, επειδή όλα τα μέρη θα πρέπει να παραχωρήσουν κάτι. Οι μεν ανεπτυγμένες χώρες ίσως χρειαστεί να αποδεχτούν μεγαλύτερη ευελιξία υπέρ των αναπτυσσόμενων, οι δε αναπτυσσόμενες να δεχτούν νέους κανόνες σε τομείς όπως οι ψηφιακές υπηρεσίες ή το περιβάλλον. Όμως, το εναλλακτικό σενάριο ενός κόσμου χωρίς λειτουργικούς πολυμερείς κανόνες θα έχει βαρύ τίμημα. Θα προκαλέσει επιστροφή σε εποχές όπου το δίκαιο του ισχυρού κυριαρχούσε, με απρόβλεπτους εμπορικούς πολέμους που η ιστορία έδειξε ότι οδηγούν σε διάκριση, ύφεση, αστάθεια και γεωπολιτικές συγκρούσεις. Συνεπώς, δεν διακυβεύεται μόνον η τύχη ενός οργανισμού, αλλά πρωτίστως διακυβεύεται η αρχή ότι το διεθνές εμπόριο μπορεί να διεξάγεται σε ένα πλαίσιο κανόνων και συνεργασίας, αντί ανταγωνισμών μηδενικού αθροίσματος. Η επόμενη περίοδος θα δείξει αν η διεθνής κοινότητα έχει τη διορατικότητα και τη βούληση να αναζωογονήσει το πολυμερές σύστημα εμπορίου, κρατώντας το ανοιχτό και δίκαιο για όλους, ή αν θα αφήσει τις φυγόκεντρες δυνάμεις να το διαβρώσουν περαιτέρω. Οι πρόσφατες εκκλήσεις για μεταρρυθμίσεις και οι προσπάθειες συμβιβασμού δίνουν συγκρατημένη αισιοδοξία ότι το σύστημα μπορεί να προσαρμοστεί και να επιβιώσει, εφόσον υπάρξει συλλογική δράση τώρα που η παγκόσμια εμπορική τάξη δοκιμάζεται όσο ποτέ άλλοτε από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά.

Βιβλιογραφία

- Acharya, A. (2025a). The decline of the West and the rise of “the rest” will lead to a new world order. Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/publications/the-world-today/2025-09/decline-west-and-rise-rest-will-lead-new-world-order>
- Acharya, A. (2025b). *The once and future world order: Why global civilization will survive the decline of the West*. Basic Books.
- Baldwin, R. (2025). *The great trade hack: How Trump's trade war fails and global trade moves on*. CEPR Press.
- Baracuhy, B. (2012). The geopolitics of multilateralism: The WTO Doha Round deadlock, the BRICs, and the challenges of institutionalized power transitions (*Working Paper No. 4*).
- Centre for rising powers. http://www.polis.cam.ac.uk/crp/research/workingpapers/pdf/CRP_Working_Paper_4_Geopolitics_of_Multilateralism.pdf
- BDI. (2021). Die Krise der WTO. <http://bdi.eu/artikel/news/die-krise-der-wto>
- Bhagwati, J. (2008). *Termites in the trading system*. Oxford University Press.
- Blanga-Gubbay, M., & Rubínová, S. (2023). Is the global economy fragmenting? (*WTO Staff Working Paper ERSD-2023-10*). World Trade Organization.
- Bosone, C., Dautović, E., Fidora, M., & Stamato, G. (2024). How geopolitics is changing trade. *ECB Economic Bulletin*, (2), Box 2.
- Bouët, A., et al. (2025). *A new world trade order? How the EU should respond to US tariff policy*. Kiel Institute for the World Economy. <https://www.kielinstitut.de/fileadmin/Dateiverwaltung/IfW-Publications/fis-import/164f632d-9eb2-4783-ad18-8f0ea490ca50-cae-svg-joint-statement4-us-tariffs-250513.pdf>
- Bruegel. (2023). Cooperation or conflict? Will industrial policy produce more winners than losers? In *Bruegel Blueprint* (No. 33, Chap. 5). https://www.bruegel.org/sites/default/files/202307/Bruegel%20Blueprint%2033_chapter%205.pdf
- Campos, R., Estefanía-Flores, J., Furceri, D., & Timini, J. (2023). Geopolitical fragmentation and trade. *Journal of Comparative Economics*, 51(4), 1289–1315.
- Chan, S. (2021). Challenging the liberal order: The US hegemon as a revisionist power. *International Affairs*, 97(5), 1335–1352. <https://doi.org/10.1093/ia/iab074>
- Claar, S., & Scherrer, C. (2025). *Herausforderungen für die Weltwirtschaft im geopolitischen Kontext*. WSI-Mitteilungen. <https://doi.org/10.5771/0342-300X-2025-3>

- Corsetti, G., Demir, B., & Javorcik, B. (2024). Trading around geopolitics (RSC Working Paper No. 2024/43).
- Efstathopoulos, C. (2016). Reformist multipolarity and global trade governance in an era of systemic power redistribution. *Global Journal of Emerging Market Economies*, 8(1), 3–21. <https://doi.org/10.1177/0974910115613695>
- Ethier, W. J. (1991). The economics and political economy of managed trade. In A. L. Hillman (Ed.), *Markets and politicians* (pp. 1–35). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-011-3882-6_14
- Evenett, S., Jakubik, A., Martin, F., & Ruta, M. (2024). The return of industrial policy in data. *The World Economy*, 47(7), 2762–2788.
- Fajgelbaum, P., Goldberg, P., Kennedy, P., & Khandelwal, A. (2020). The return to protectionism. *Quarterly Journal of Economics*, 135(1), 1–55.
- Feldhaus, L., Huang, Y., Kim, S., Kim, W., Lee, J. S., Marechal, D., Sun, X., & Weiss, S. (2020). *The weaponization of trade*. Columbia University SIPA. <https://www.sipa.columbia.edu/sites/default/files/migrated/downloads/Capstone%2520Report%2520%2528Eurasia%2520Group%2529.pdf>
- Flach, L., & Scheckenhofer, L. (2025). US “reciprocal” tariffs and the erosion of global trade rules (*EconPol Policy Brief* No. 71).
- Funke, M., & Wende, A. (2023). The US–China Phase One trade deal: An economic analysis of the managed trade agreement. *Canadian Journal of Economics*, 56(2).
- GATT. (1979). *The Tokyo Round of multilateral trade negotiations*. GATT Secretariat.
- Gehringer, A., & Mayer, T. (2025). *Asymmetric protectionism: How the EU should respond to Trump's tariffs*. Flossbach von Storch Research Institute. <https://www.flossbachvonstorch-researchinstitute.com/en/comments/detail/asymmetric-protectionism-how-the-eu-should-respond-to-trumps-tariffs>
- Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.
- Haberler, G. (1958). *Trends in international trade*. GATT.
- Hoekman, B., & Mavroidis, P. C. (2020). To AB or not to AB? Dispute settlement in WTO reform. *Journal of International Economic Law*, 23, 703–728.
- Hoekman, B., & Mavroidis, P. C. (2021a). Preventing the bad from getting worse. *European Journal of International Law*, 32(3), 743–770. <https://doi.org/10.1093/ejil/chab052>
- Hoekman, B., & Mavroidis, P. C. (2021b). WTO reform: Back to the past to build for the future. *Global Policy*. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12924>

- Hopewell, K. (2015). Different paths to power. *Review of International Political Economy*, 22(2), 311–338.
- Hopewell, K. (2020). *Clash of powers: US–China rivalry in global trade governance*. Cambridge University Press.
- Hopewell, K. (2021). Trump & trade. *New Political Economy*, 26(2), 271–282.
- Hopewell, K. (2022). Beyond U.S.–China rivalry. *AJIL Unbound*, 116, 58–63.
- Hopewell, K. (2025). Challenging the status quo–revisionist power dichotomy. *Review of International Political Economy*, 32(4), 922–944.
- IMD Experts. (2024). *2025: A crossroads for international trade and global business*. IMD. <https://www.imd.org/ibyimd/2025-trends/2025-a-crossroads-for-international-trade-and-global-business/>
- Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press.
- Kläffling, D., & Fricke, T. (2025). Beyond trade wars and economic nationalism. *Intereconomics*, 60(5), 261–265.
- Kolev-Schaefer, G., & Hüther, M. (2025). *Kosten der aktuellen US-Zollpolitik* (IW-Kurzbericht No. 68). Institut der deutschen Wirtschaft. <https://www.iwkoeln.de/studien/galina-kolev-schaefer-michael-huether-kosten-der-aktuellen-us-zollpolitik.html>
- Langhammer, R. (2010). Unordnung in der internationalen Handelsordnung. *Perspektiven der Wirtschaftspolitik*, 11(1), 75–98.
- Miran, S. (2024). *A user's guide to restructuring the global trading system*. Hudson Bay Capital. https://www.hudsonbaycapital.com/documents/FG/hudson-bay/research/638199_A_Users_Guide_to_Restructuring_the_Global_Trading_System.pdf
- Navarro, P. (2023). *Make America first again in trade and manufacturing policy*. In *Mandate for leadership: The conservative promise* (pp. 397–408). Heritage Foundation. <https://www.project2025.org>
- Okonjo-Iweala, N. (2024). *WTO annual report 2024: Our year*. World Trade Organization.
- Petersmann, E.-U. (2019). How should WTO members react to their WTO crises? *World Trade Review*, 18(3), 503–525. <https://doi.org/10.1017/S1474745619000144>
- Prebisch, R. (1964). *Towards a new trade policy for development*. United Nations.

- Rodrik, D. (2022). *An industrial policy for good jobs*. Brookings Institution. https://drodrik.scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/rodrik_-_an_industrial_policy_for_good_jobs.pdf
- Scott, J., & Wilkinson, R. (2020). Reglobalizing trade. *Globalizations*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/14747731.2020.1779965>
- Senti, R. (2021). *Welthandelsorganisation (WTO)*. Dike Verlag.
- Senti, R. (2025). *Aktuelle Probleme der WTO*. EIZ-Publishing.
- Sinha, A. (2021). Understanding the “crisis of the institution” in the liberal trade order. *International Affairs*, 97(5), 1521–1540. <https://doi.org/10.1093/ia/iiab109>
- Tasch-Ronner, B. (2024). *Das WTO-Streitbeilegungssystem – das Herzstück der WTO*. Wirtschaftskammer Österreich. <https://www.wko.at/aussenwirtschaft/wtostreitbeilegungssystem>
- TIME. (2016, June 28). Read Donald Trump’s speech on trade. <https://time.com/4386335/donald-trump-trade-speechtranscript/>
- U.S. Trade Representative. (2025). The president’s 2025 trade policy agenda. <https://ustr.gov/sites/default/files/files/reports/2025/President%20Trump%27s%202025%20Trade%20Policy%20Agenda.pdf>
- Viser, M. (2025, April 9). Trump’s long history hating global trade—and loving tariffs. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/politics/2025/04/09/trump-tariffs-history-stock-market/>
- World Trade Organization. (1995). *The results of the Uruguay Round of multilateral trade negotiations*. WTO.
- World Trade Organization. (2026a). *Ministerial conferences*. https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm
- World Trade Organization. (2026b). *Alternative dispute resolution procedures*. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/altds_e.htm
- Geneva Trade Platform. (2026). *WTO plurilaterals*. <https://wtoplurilaterals.info>

Ο αντίκτυπος των δασμών «Τραμπ 2.0» για τις ΗΠΑ και την παγκόσμια οικονομία: Μία πρώτη αποτίμηση

Βαγγέλης Βιτζηλαίος,

Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, v.vitzileos@unipi.gr

Σπύρος Α. Ρουκανάς,

Αντιπρύτανης, Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, sroukana@unipi.gr

Περίληψη

Η επιβολή δασμών αποτέλεσε την κύρια προεκλογική αιχμή του Ντόναλντ Τραμπ ενόψει της δεύτερης προεδρικής θητείας του, με στόχο τόσο την εξισορρόπηση του εμπορικού ελλείμματος των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και τη συγκέντρωση φορολογικών εσόδων για το ομοσπονδιακό κράτος για την παροχή φοροελαφρύνσεων. Στις 2 Απριλίου του 2025 ανακοινώθηκε από την αμερικανική προεδρία η «Ημέρα Απελευθέρωσης» των ΗΠΑ, η επίσημη εφαρμογή των δασμών που είχαν προαναγγελθεί για κράτη ή ομάδες χωρών που δεν θα επιτύχουν εμπορικές συμφωνίες με την αμερικανική κυβέρνηση. Το άρθρο, μέσω αξιοποίησης επίσημων στοιχείων και εκθέσεων, επιχειρεί να κάνει μία πρώτη αποτίμηση της δασμολογικής πολιτικής της αμερικανικής κυβέρνησης κατά τους πρώτους μήνες διακυβέρνησής της. Η διερεύνηση αφορά τόσο στον αντίκτυπο της πολιτικής αυτής στην αμερικανική οικονομία και στις κοινωνικές τάξεις των ΗΠΑ, καθώς και τις προεκτάσεις για την παγκόσμια πολιτική οικονομία, με στόχο να διαμορφωθεί μία συνολική εικόνα.

Λέξεις κλειδιά: Δασμοί, εμπόριο, φορολογία, ανισότητες, παγκόσμια πολιτική οικονομία

The impact of Trump 2.0 tariffs on the US and global economy: An initial assessment

Vaggelis Vitzileos,

PhD candidate, Department of International and European Studies, University of Piraeus

Spyros A. Roukanas,

Vice Rector, Professor, Department of International and European Studies,
University of Piraeus

Abstract

The imposition of tariffs constituted the central pillar of Donald Trump's campaign ahead of his second presidential term, aiming both to reduce the United States' trade deficit and to generate federal tax revenues to support tax relief. On April 2, 2025, the U.S. administration proclaimed "Liberation Day," marking the formal implementation of previously announced tariffs on countries or groups of countries that failed to conclude trade agreements with the U.S. government. Drawing on official data and reports, this article provides an initial assessment of the U.S. government's tariff policy during the early months of its second term. Aiming to offer a comprehensive overview, the analysis examines both the effects of this policy on the U.S. economy and social groups, as well as its broader implications for the global political economy.

Keywords: Tariffs, trade, taxation, inequalities, global political economy

1. Εισαγωγή

Η έναρξη της δεύτερης προεδρικής θητείας του Αμερικανού προέδρου Donald Trump επιβεβαίωσε τον κεντρικό ρόλο των δασμών στην οικονομική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών τόσο ως προς τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις της χώρας όσο και ως προς τις εσωτερικές φορολογικές ρυθμίσεις.

Η επιβολή δασμών αποτέλεσε μία ιστορική στροφή στην εμπορική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών, μεταβαίνοντας από το μοντέλο της ανοιχτής οικονομίας σε αυτό του δασμολογικού προστατευτισμού (Grantham-Phillips and Wiseman, 2025). Αυτή η αλλαγή προσέγγισης, αποτελεί μία κλιμάκωση της χρήσης οικονομικών προστατευτικών μέτρων που καταγράφηκε και κατά την πρώτη προεδρική θητεία του Donald Trump, με αποκορύφωμα το 2018, όταν σημειώθηκε η επιβολή δασμών απέναντι στην Κίνα (Sirioroulos et al., 2025:5) που οδήγησε, έπειτα από εμπορικά αντίποινα της κινεζικής πλευράς, και στον εμπορικό πόλεμο Ουάσιγκτον – Πεκίνου.

Για τη διοίκηση Trump, σύμφωνα με την Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας (National Security Strategy) που δημοσιεύθηκε τον Δεκέμβριο του 2025 «η οικο-

νομική ασφάλεια είναι θεμελιώδης για την εθνική ασφάλεια» (The White House, 2025d:13). Στο πλαίσιο αυτό, η Στρατηγική αποσκοπεί «στην εξισορρόπηση των εμπορικών σχέσεων των ΗΠΑ, στη μείωση των εμπορικών ελλειμμάτων, στην καταπολέμηση των εμποδίων στις εξαγωγές και στον τερματισμό του ντάμπινγκ και άλλων αντι-ανταγωνιστικών πρακτικών που βλάπτουν τις αμερικανικές βιομηχανίες και τους εργαζομένους» (The White House, 2025d:13).

Η δασμολογική πολιτική αυτή περιλαμβάνει μία σειρά συνεπειών άμεσων και έμμεσων, τόσο για την οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και για τον πλανήτη, επαναπροσδιορίζοντας σε σημαντικό βαθμό τις σχέσεις των ΗΠΑ με βασικούς εμπορικούς εταίρους, καθώς και τους συσχετισμούς του διεθνούς εμπορικού συστήματος.

Η αποτύπωση του αντίκτυπου των δασμών τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην παγκόσμια οικονομία διεξάγεται μέσω βιβλιογραφικής επισκόπησης, η οποία αξιολογεί παράθεση και ανάλυση επίσημων στατιστικών στοιχείων και δεικτών, εκθέσεων ομοσπονδιακών φορέων, ινστιτούτων και δεξαμενών σκέψης.

Η αξιολόγηση της δασμολογικής πολιτικής των ΗΠΑ υπό την δεύτερη προεδρία του Donald Trump αντιμετωπίζει μια σειρά περιορισμών, όπως για παράδειγμα το γεγονός ότι στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας βρίσκεται σε ισχύ λιγότερο από το διάστημα των δώδεκα μηνών. Ταυτόχρονα, πρόκειται για μία πολιτική με έντονες διακυμάνσεις, εξαιτίας ενδεχόμενων ή εν εξελίξει διαπραγματεύσεων των Ηνωμένων Πολιτειών με εμπορικούς τους εταίρους, με πιθανή αλλαγή δεδομένων σε σχέση με την επιβολή δασμών (άρση ή κλιμάκωση) ή με την ύπαρξη δασμολογικών αντιποίνων από θιγόμενους εταίρους. Ταυτόχρονα, τα υφιστάμενα στοιχεία που εξετάζονται δε λαμβάνουν την απόφαση¹ του Ανώτατου Δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών στις 20 Φεβρουαρίου 2026 (Learning Resources, Inc. v. Trump, 2026), η οποία απέρριψε τη νομιμότητα του μεγαλύτερου ποσοστού των δασμών, γεγονός που σημαίνει και νέα δεδομένα τόσο για την επιβολή τους όσο και για τα προσδοκώμενα ομοσπονδιακά έσοδα (J.P. Morgan Global Research, 2025). Τα στοιχεία που αξιοποιούνται στην παρούσα μελέτη αφορούν το χρονικό σημείο ως τις 9 Ιανουαρίου 2026.

Η πρώτη ενότητα, που ακολουθεί, περιλαμβάνει την παράθεση θεωρητικών προσεγγίσεων για τη δασμολογική πολιτική, στοιχεία από την πρώτη προεδρική θητεία Trump σε σχέση με την επιβολή δασμών, καθώς και τα χαρακτηριστικά των δασμών που επιβλήθηκαν κατά τους πρώτους μήνες της δεύτερης θητείας του, με σημείο αιχμής τις 2 Απριλίου 2025, αποκαλούμενη από τον Λευκό Οίκο και ως «Ημέρα Απελευθέρωσης» των Ηνωμένων Πολιτειών. Στη δεύτερη ενότητα παρατίθενται οι επιπτώσεις των δασμών για την αμερικανική οικονομία, ενώ στην επόμενη ενότητα εξετάζονται οι επιπτώσεις στο παγκόσμιο εμπόριο, με έμφαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Κίνα. Στην τέταρτη ενότητα καταγράφονται τα συμπεράσματα της μελέτης.

¹ Σύμφωνα με την απόφαση, οι δασμοί που βασίζονταν στον Νόμο IEEPA ήταν αντισυνταγματικοί, καθώς ο νόμος δεν εξουσιοδοτεί τη χρήση δασμών, ενώ ο Πρόεδρος δεν έχει την εξουσία να επιβάλλει φόρους. Αντίθετα η εξουσία φορολόγησης, στο πλαίσιο της οποίας εντάσσεται και η επιβολή δασμών, ανήκει στο Κογκρέσο (Clausing and Obsfeld, 2026).

2. Οι δασμοί και οι επιπτώσεις τους: Θεωρητικό πλαίσιο

Από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο πλανήτης απομακρύνθηκε σε μεγάλο βαθμό από τις πρακτικές προστατευτικών εμπορικών πολιτικών, κατευθυνόμενος προς ένα ανοιχτό εμπορικό σύστημα βασισμένο σε κανόνες. Η μεταπολεμική απελευθέρωση του εμπορίου επεφύλασσε ευρέως διαδεδομένα οφέλη, όπως υψηλότερα επίπεδα εισοδήματος, χαμηλότερες τιμές και περισσότερες επιλογές για τους καταναλωτές. Η ανοικτότητα στο εμπόριο και τις επενδύσεις συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη των ΗΠΑ (York, 2018:1).

Η επιβολή δασμών αποτελεί την παλαιότερη μορφή εμπορικής πολιτικής και παραδοσιακά έχει χρησιμοποιηθεί ως πηγή εισοδημάτων για το κράτος. Ο πραγματικός σκοπός των δασμών είναι η εξασφάλιση εσόδων και ταυτόχρονα η προστασία εγχώριων τομέων (Krugman et al., 2023:243)

Ένας δασμός αυξάνει την τιμή ενός αγαθού στη χώρα εισαγωγής και τη μειώνει στη χώρα εξαγωγής. Ως αποτέλεσμα αυτών των μεταβολών των τιμών, οι καταναλωτές χάνουν στη χώρα εισαγωγής και κερδίζουν στη χώρα εξαγωγής. Την ίδια ώρα, οι παραγωγοί κερδίζουν στη χώρα εισαγωγής και χάνουν στη χώρα εξαγωγής. Επιπλέον, η κυβέρνηση που επιβάλλει τον δασμό κερδίζει έσοδα (Krugman et al., 2023:248).

Οι Furceri κ.ά. (2018:26), εξετάζοντας δεδομένα από 151 χώρες την περίοδο 1963-2015, κατέδειξαν ότι η αύξηση των δασμών έχει αρνητικό αντίκτυπο τόσο στην παραγωγή όσο και στην παραγωγικότητα. Μεταξύ άλλων, διαπίστωσαν ότι οι αυξήσεις των δασμών οδηγούν σε αύξηση της ανεργίας και της ανισότητας, επιδεινώνοντας περαιτέρω τις απώλειες από τους δασμούς. Ωστόσο, οι δασμοί έχουν μόνο μικρές επιπτώσεις στο εμπορικό ισοζύγιο, εν μέρει επειδή προκαλούν αντισταθμιστικές ανατιμήσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Ακόμη, ο προστατευτισμός οδηγεί επίσης σε μείωση της κατανάλωσης. Οι δασμοί επηρεάζουν τις οικονομίες πιο άμεσα μέσω του όγκου των εμπορικών συναλλαγών και των τιμών και μειώνουν την αύξηση της παραγωγής παντού, αν και η έκταση της μείωσης ποικίλλει ανάλογα με τη χώρα και το σενάριο. Τείνουν επίσης να αυξάνουν τον πληθωρισμό, κυρίως στις χώρες που τους επιβάλλουν.

Οι δασμοί έχουν έμμεσες επιπτώσεις, όπως μεταβολές στις συναλλαγματικές ισοτιμίες, διαταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα, εκτροπή του εμπορίου και αυξημένη αβεβαιότητα. Αυτές οι επιπτώσεις ενδέχεται να επιδεινώσουν τις προοπτικές ανάπτυξης και τον πληθωρισμό (Kohlscheen et al., 2025:1). Οι επιπτώσεις των δασμών διαχέονται στην οικονομία με πολύπλοκους τρόπους – μεταβάλλοντας τις τιμές, τους μισθούς, τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τα εμπορικά πρότυπα (Ossa, 2025).

Οι δασμοί μπορούν επίσης να επηρεάσουν την παγκόσμια τιμή ενός προϊόντος, ιδίως όταν επιβάλλονται από μια μεγάλη οικονομία. Η λογική είναι ότι οι υψηλότερες εγχώριες τιμές μειώνουν την εγχώρια ζήτηση, η οποία με τη σειρά της μειώνει την παγκόσμια ζήτηση και, κατά συνέπεια, τις παγκόσμιες τιμές. Σε αυτή την περίπτωση, μέρος του δασμού καταβάλλεται ουσιαστικά από ξένους παραγωγούς. Αυτή η μετατόπιση του κόστους δημιουργεί κίνητρα για τις μεγά-

λες οικονομίες να επιβάλλουν μονομερώς δασμούς. Ωστόσο, αυτό το λεγόμενο επιχείρημα του «βέλτιστου δασμού» παραβλέπει την πιθανότητα ύπαρξης αντιποίνων. Η ελκυστικότητα τους βραχυπρόθεσμα μπορεί να επισκιάσει τα μακροπρόθεσμα κόστη για τον πληθωρισμό, την ανταγωνιστικότητα και τη διεθνή συνεργασία (Ossa, 2025).

Οι δασμοί σπάνια επιτυγχάνουν τους δηλωμένους στόχους τους, που είναι η μείωση των εμπορικών ελλειμμάτων ή η αναζωογόνηση των εγχώριων βιομηχανιών. Αντίθετα, μακροπρόθεσμα, επιβαρύνουν τους καταναλωτές με υψηλότερες τιμές προϊόντων, αυξάνουν τις τιμές των εισροών για τους παραγωγούς και προκαλούν αντίποινα που βλάπτουν τους εξαγωγικούς τομείς και δημιουργούν γεωπολιτική αβεβαιότητα, ενώ ταυτόχρονα καταγράφεται χαμηλότερη απασχόληση και βραδύτερη οικονομική ανάπτυξη γενικότερα (Sirioroulos et al., 2025:14; York, 2018:9). Μία χώρα μπορεί όντως να κερδίσει επιβάλλοντας δασμό, ακόμη και στην περίπτωση που αντιμετωπίσει αντίποινα από τις άλλες χώρες, ωστόσο τελικά όλες οι πλευρές θα χάσουν σε σύγκριση με μία κατάσταση ύπαρξης ελεύθερου εμπορίου (Johnson, 1953:142).

3. Επιβολή δασμών κατά τη δεύτερη προεδρική θητεία Trump

Η επιβολή δασμών, όπως είχε προαναγγελθεί και προεκλογικά από τον Αμερικανό πρόεδρο Donald Trump αποτελεί κεντρική στρατηγική της δεύτερης θητείας του στον Λευκό Οίκο. Στις 2 Απριλίου 2025, ενεργοποιώντας τον νόμο IEEPA (International Emergency Economic Powers Act) του 1977 ο Trump ανακοίνωσε την επιβολή δασμών 10% για τις εισαγωγές στις ΗΠΑ από όλες τις χώρες, καθώς και εξατομικευμένους «αμοιβαίους» (reciprocal) υψηλότερους δασμούς στις χώρες ή στα μπλοκ χωρών με τις οποίες οι ΗΠΑ εμφανίζουν τα μεγαλύτερα εμπορικά ελλείμματα (The White House, 2025b; 2025f). Στην εκτελεστική πράξη, βάσει της οποίας ο πρόεδρος Trump ανακοίνωσε επίσημα τους ανταποδοτικούς δασμούς, παρατέθηκαν οι βασικοί λόγοι της απόφασης. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Λευκό Οίκο, στο πλαίσιο του μεταπολεμικού διεθνούς οικονομικού συστήματος δεν διασφαλίστηκαν όροι αμοιβαιότητας για τις Ηνωμένες Πολιτείες -με τις ΗΠΑ να έχουν πολύ χαμηλότερους δασμούς από πολλούς βασικούς τους εταίρους. Επίσης, υποστηρίζεται ότι οι εμπορικοί εταίροι εφαρμόζουν δασμολογικούς και κυρίως μη δασμολογικούς φραγμούς (μεταξύ άλλων, τεχνικά εμπόδια, ανεπαρκή προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας, πρακτικές που «πιέζουν» την εγχώρια καταναλωση κ.ά.), κάτι που κατά τον Λευκό Οίκο τροφοδοτεί μεγάλα και επίμονα ετήσια ελλείμματα στο εμπορικό ισοζύγιο αγαθών των ΗΠΑ (τα οποία παρουσιάζει ως αυξανόμενα, έως 1,2 τρισ. δολάρια το 2024). Αποτέλεσμα αυτών είναι η αποβιομηχάνιση, η απώλεια θέσεων εργασίας και η υποβάθμιση της αμερικανικής παραγωγικής/καινοτομικής βάσης. Στο πλαίσιο αυτό, η διάβρωση της βιομηχανικής και αμυντικής-βιομηχανικής ικανότητας μειώνει την ανθεκτικότητα των εφοδιαστικών αλυσίδων και πλήττει την εθνική ασφάλεια και τη στρατιωτική ετοιμότητα, ειδικά σε ένα περιβάλλον αυξημένων διεθνών συγκρούσεων, γι' αυτό και η

αμερικανική διοίκηση κήρυξε «εθνική έκτακτη ανάγκη» και επέβαλε δασμούς για να «εξισορροπήσει» τις εμπορικές ροές μέχρι να αντιμετωπιστούν οι υποκείμενες συνθήκες (The White House, 2025e).

Εκτός από τον Νόμο ΙΙΕΡΑ που αναφέρεται σε «αμοιβαίους» δασμούς προς συγκεκριμένες χώρες, από τον Φεβρουάριο του 2025 η αμερικανική κυβέρνηση εφάρμοσε και τομεακούς δασμούς με βάση το Άρθρο 232 του Νόμου για την Επέκταση του Εμπορίου. Η διαδικασία αυτή επιτρέπει στον Πρόεδρο να επιβάλλει περιορισμούς στις εισαγωγές εμπορευμάτων ή να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με εμπορικούς εταίρους, εάν ο Υπουργός Εμπορίου των ΗΠΑ κρίνει, μετά από έρευνα, ότι η ποσότητα ή άλλες συνθήκες των εν λόγω εισαγωγών «απειλούν να βλάψουν» την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ (Kitamura, 2025). Σημειώνεται ότι από το 1995 έως την έναρξη της πρώτης θητείας Trump το 2017 οι ΗΠΑ διενήργησαν δύο έρευνες στο πλαίσιο του Αρθρου 232. Κατά την πρώτη προεδρική θητεία Trump (2017-2021) διενεργήθηκαν επτά έρευνες, ενώ κατά τη θητεία Biden (2021-2025) μία έρευνα.

Εκτός από τους ανταποδοτικούς δασμούς και αυτούς του Αρθρου 232 υπάρχουν άλλες τέσσερις κατηγορίες δασμών που επιβάλλουν οι Ηνωμένες Πολιτείες: Οι προϋπάρχοντες δασμοί από προηγούμενα καθεστώτα και εμπορικές συμφωνίες (δασμοί στο πλαίσιο του Most Favored Nation - MFN), οι μη ανταποδοτικοί δασμοί του ΙΕΕΡΑ (που έχουν επιβληθεί σε Κίνα, Καναδά, Μεξικό, Βραζιλία και Ινδία), οι δασμοί με βάση το Άρθρο 301 για αθέμιτες εμπορικές πρακτικές (προς συγκεκριμένα κινεζικά αγαθά), καθώς και τέλη για αντιντάμπινγκ και αντισταθμιστικοί δασμοί (Tax Policy Center, 2025).

Η ιστορικότητα της επιβολής των δασμών από τη δεύτερη προεδρία Trump καταδεικνύεται από το συνολικό μέσο πραγματικό ποσοστό δασμών των ΗΠΑ το οποίο διαμορφώθηκε τον Νοέμβριο του 2025 στο 16,8%, ποσοστό που αποτελεί το υψηλότερο από το 1935 και είναι επτά φορές μεγαλύτερο από αυτό του Ιανουαρίου του 2025. Ασφαλώς, το υψηλότερο ποσοστό εμφανίστηκε τον Απρίλιο του 2025 όταν και ανήλθε στο 26,6% (The Budget Lab, 2025).

4. Ο αντίκτυπος στην αμερικανική οικονομία

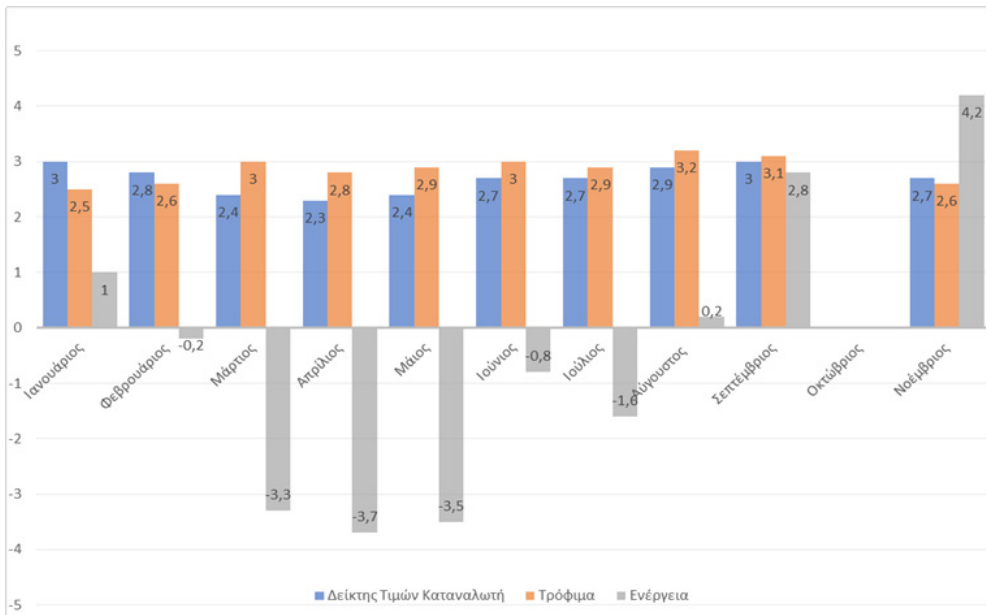
Μακροοικονομικά στοιχεία

Σε ό,τι αφορά τους μακροοικονομικούς δείκτες στις Ηνωμένες Πολιτείες, αν και τα στοιχεία αφορούν διάστημα λιγότερο του ενός έτους, αποτυπώνουν επιπτώσεις και τάσεις που απορρέουν από τη δασμολογική πολιτική της αμερικανικής κυβέρνησης. Οι δασμοί που επιβλήθηκαν σε βασικούς εμπορικούς εταίρους των Ηνωμένων Πολιτειών, σύμφωνα με εκτιμήσεις, θα μειώσουν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν των ΗΠΑ και θα αυξήσουν τον πληθωρισμό (McKibbin et al., 2025:21). Ωστόσο, κάτι τέτοιο δε καταγράφεται τους πρώτους μήνες του 2025. Το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε με ετήσιο ρυθμό 4,3% σε ετήσια βάση το τρίτο τρίμηνο του έτους (Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος), σύμφωνα με τις αρχικές εκτιμήσεις που δημοσίευσε το Γραφείο Οικονομικής Ανάλυσης των ΗΠΑ. Το δεύτερο τρίμηνο, το πραγματικό ΑΕΠ των ΗΠΑ αυξήθηκε κατά 3,8% (U.S. Bureau of Economic Analysis, 2025).

Σε σχέση με το κόστος των δασμών οι Cavallo κ.ά. (2025:26) διαπίστωσαν ότι αυτό μετακυλίστηκε, σταδιακά αλλά σταθερά, στους καταναλωτές των ΗΠΑ, με επιπλέον επιπτώσεις στα εγχώρια προϊόντα. Συγκεκριμένα, περίπου το 1/4 του δασμολογικού βάρους είχε ήδη μετακυλιστεί στις τιμές καταναλωτή εντός εξαμήνου, ενώ, σύμφωνα πάντα με την έρευνα που διεξήγαγαν, μεταξύ Μαρτίου και Σεπτεμβρίου 2025, τα εισαγόμενα προϊόντα αυξήθηκαν κατά περίπου 4% και τα εγχώρια προϊόντα κατά 2% (2025:13). Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας οι δασμοί έχουν αυξήσει τον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (Consumer Price Index - CPI) κατά 0,7% από τον Μάρτιο 2025 (ως τις 8 Σεπτεμβρίου 2025). Τα εισαγόμενα αγαθά αυξήθηκαν κατά 5,4 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις τάσεις προ-δασμών. Τα εγχώρια αγαθά επίσης εμφάνισαν αύξηση τιμών περίπου κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες σε κατηγορίες προϊόντων που σχετίζονται με τις εισαγωγές, δείχνοντας τις ευρύτερες επιπτώσεις των δασμών, πέρα από τα εισαγόμενα αγαθά (2025:26).

Σύμφωνα με τα στοιχεία των αμερικανικών στατιστικών αρχών (Διάγραμμα 1), ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, αν και με μικρές αυξομειώσεις, παραμένει σε σχετικά σταθερά επίπεδα το 2025, το ίδιο και ο δείκτης που αφορά τα τρόφιμα, ενώ αυξητικές τάσεις παρουσιάζει ο τομέας της ενέργειας.

Διάγραμμα 1. Δείκτης Τιμών Καταναλωτή στις ΗΠΑ, μηνιαία βάση, 2025 (μη εποχικά προσαρμοσμένα)

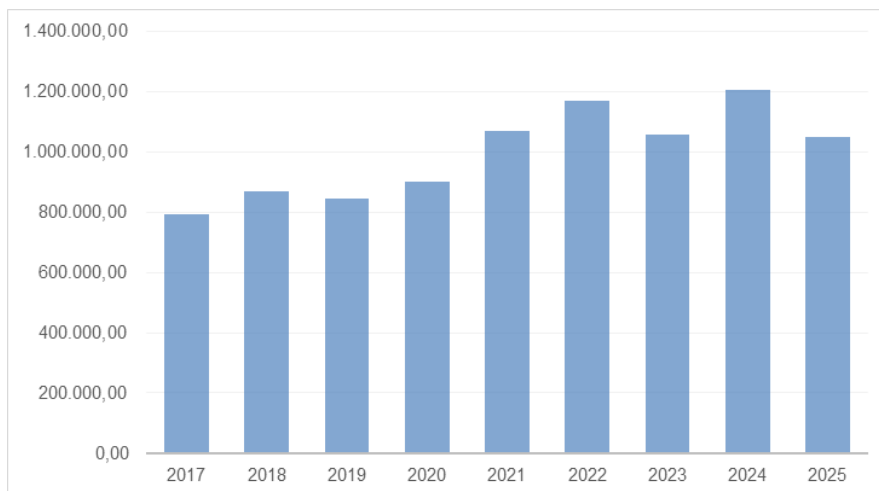
Πηγή: U.S. Bureau of Labor Statistics (2025), επεξεργασία των συγγραφέων - * Μην διαθέσιμα στοιχεία για τον Οκτώβριο του 2025 λόγω του shutdown στο ομοσπονδιακό κράτος των ΗΠΑ.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι κατά τον εμπορικό πόλεμο Ηνωμένων Πολιτειών-Κίνας τη διετία 2018-2019 -με την ισχύ των εκατέρωθεν δασμών να παραμένουν ως το 2021 οι καταναλωτές εισαγόμενων προϊόντων στις ΗΠΑ υπέστησαν το μεγαλύτερο βάρος των δασμών μέσω των υψηλότερων τιμών, ενώ το συνολικό πραγματικό εισόδημα μειώθηκε τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και στην Κίνα, (Fajgelbaum and Khandelwal, 2021:1). Οι Minton και Somale (2025) κατέδειξαν ότι οι δασμοί του 2018-19 επί των κινεζικών προϊόντων μετακυλίστηκαν πλήρως και γρήγορα στις τιμές καταναλωτή.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, μέχρι τον Δεκέμβριο του 2025, η πλήρης επίδραση των αυξήσεων των δασμών στην αμερικανική οικονομία πιθανότατα δεν έχει γίνει ακόμη αισθητή. Σημειώνεται όμως ότι οι αυξήσεις των δασμών επηρεάζουν ήδη το εμπόριο. Στις αρχές του 2025, ο όγκος των εισαγωγών αυξήθηκε κατακόρυφα, καθώς οι επιχειρήσεις προχώρησαν σε προωθητικές αποστολές εμπορευμάτων πριν από τις νέες αυξήσεις των δασμών. Από την έναρξη ισχύος των δασμών, η αξία των εισαγωγών των προϊόντων που υπόκεινται σε δασμούς έχει μειωθεί σημαντικά σε σχέση με τα προϊόντα που δεν υπόκεινται σε δασμούς (OECD, 2025:276).

Το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο των Ηνωμένων Πολιτειών με τον κόσμο σε σχέση με τα αγαθά ανήλθε το 2025 (Ιανουάριος - Οκτώβριος) περίπου στο 1,05 τρισ. δολάρια (μη εποχικά προσαρμοσμένο), ενώ το 2024 συνολικά είχε διαμορφωθεί στο 1,2 τρισ. δολάρια (U.S. Census Bureau, 2025c). Από το 2021 το ετήσιο έλλειμμα ξεπερνά το 1 τρισ. δολάρια. Θα πρέπει να σημειωθεί, πάντως ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες εμφανίζουν ένα χρόνιο εμπορικό πρόβλημα, με εμπορικό έλλειμμα κάθε χρόνο από το 1991 (Kelly, 2025).

Διάγραμμα 2. Εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ προς τον κόσμο (αγαθά), ετήσια βάση (εκατ. δολάρια) (μη εποχικά προσαρμοσμένο)

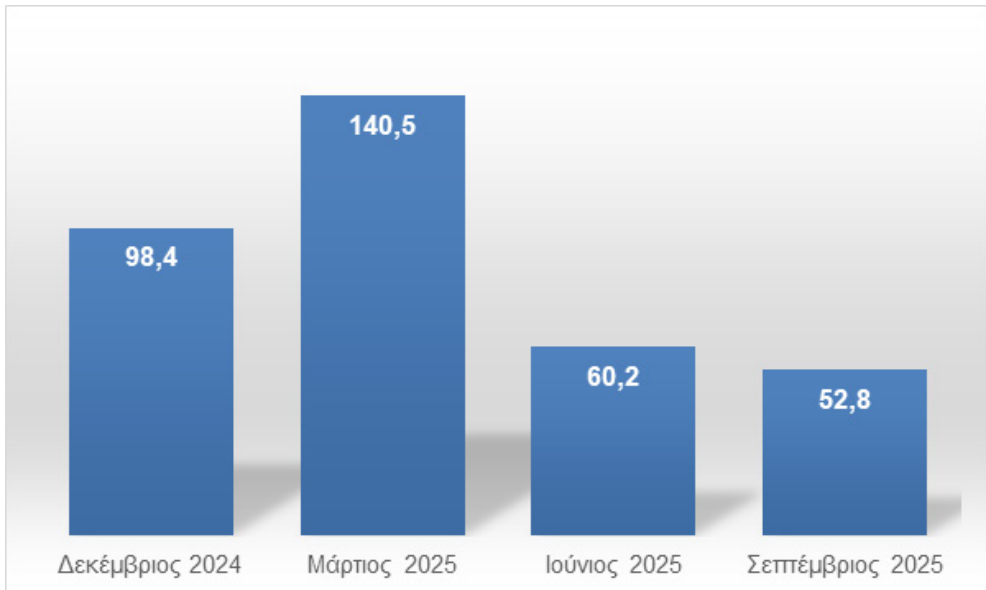

Πηγή: U.S. Census Bureau (2025c), επεξεργασία των συγγραφέων - * Το 2025 αφορά το πρώτο εννιάμηνο του έτους για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία (Ιανουάριος - Οκτώβριος).

Το εμπορικό έλλειμμα αγαθών και υπηρεσιών των ΗΠΑ, σε βάση τριμήνου, συρρικνώθηκε κατά 10,9% (6,4 δισ. δολάρια) τον Σεπτέμβριο του 2025 σε σχέση με τον Αύγουστο του 2025 (U.S. Bureau of Economic Analysis, 2025) και διαμορφώθηκε στα 52,8 δισ. δολάρια (από τα 59,3 δισ.). Από τον Μάρτιο του 2025, όταν είχε διαμορφωθεί στα 140,5 δισ. δολάρια, ακολουθεί πορεία μείωσης (Διάγραμμα 3).

Τον Σεπτέμβριο του 2025, πιο συγκεκριμένα, οι εξαγωγές κατέγραψαν μηνιαία αύξηση κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες και διαμορφώθηκαν στα 289,3 δισ. δολάρια, ενώ οι εισαγωγές επίσης αυξήθηκαν μηνιαίως κατά 0,6% και διαμορφώθηκαν στα 242,1 δισ. δολάρια. Σε ετήσια βάση, το έλλειμμα αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 112,6 δισ. δολάρια (17,2%) σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2024, καθώς οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 125,1 δισ. δολάρια (5,2%), ενώ οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 237,7 δισεκατομμύρια δολάρια (7,7%).

Διάγραμμα 3. Εμπορικό έλλειμμα ΗΠΑ αγαθών και υπηρεσιών, τριμηνιαία βάση (δισ. δολάρια) (εποχικά προσαρμοσμένο)

Πηγή: U.S. Bureau of Economic Analysis, U.S. Census Bureau (2025), επεξεργασία των συγγραφέων.

Σε σχέση με τα ομοσπονδιακά έσοδα, το Tax Foundation υπολόγισε ότι οι δασμοί θα αποφέρουν συνολικά 2,1 τρισ. δολάρια σε συμβατική βάση και 1,6 τρισ. δολάρια σε δυναμική βάση (δηλαδή, λαμβάνοντας υπόψη τη μείωση της οικονομικής ανάπτυξης λόγω των δασμών) από το 2025 έως το 2034 (McBride, 2025),

ενώ το Tax Policy Center υπολογίζει 2,3 τρισ. δολάρια για τα δημοσιονομικά έτη 2026-2035 (Holtzblatt et al., 2025).²

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα δεδομένα για τα έσοδα ασφαλώς αλλάζουν με τη δικαστική ανάκληση δασμών από το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ, που σημαίνει απαγόρευση συγκέντρωσης εσόδων ή και επιστροφής κάποιων εξ αυτών (J.P. Morgan Global Research, 2025). Το Penn Wharton Budget Model του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια, υπολόγισε, με την έκδοση της απόφασης, ότι η κατάργηση των δασμών βάσει του νόμου IEEPA θα οδηγήσει σε επιστροφές ύψους άνω των 175 δισεκατομμυρίων δολαρίων από τον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό, προσθέτοντας ότι εάν δεν αντικατασταθούν από άλλη πηγή, τα μελλοντικά έσοδα από δασμούς θα μειωθούν κατά το ήμισυ (Boller et al., 2026).

Ανισότητες

Οι επιπτώσεις της δασμολογικής πολιτικής της αμερικανικής κυβέρνησης είναι πολύ πιθανό να εντείνουν τις ανισότητες στο εσωτερικό των Ηνωμένων Πολιτειών, σε μία οικονομία η οποία η οποία διαμορφώνεται σε «σχήμα K», με τις κοινωνικές ομάδες υψηλότερου εισοδήματος να αυξάνουν τα εισοδήματα και τον πλούτο τους, ενώ τα κατώτερα στρώματα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες με χαμηλότερο εισόδημα και την άνοδο των τιμών (Rugaber, 2025; Knightley, 2025). Ο Krugman (2025) εκτιμά ότι οι δασμοί του Trump και άλλες πολιτικές επιλογές του Λευκού Οίκου έχουν δημιουργήσει ένα κλίμα αβεβαιότητας με μία εκ των επιπτώσεων την «παράλυση» των προσλήψεων. Αυτό το «πάγωμα» της αγοράς εργασίας και η αδυναμία των εργαζομένων μεσαίων και κατώτερων στρωμάτων να εξασφαλίσουν θέσεις εργασίας, κατά τον ίδιο, συντείνει στην ενίσχυση της ανισότητας, η οποία κλιμακώθηκε μετά τη διαδοχή της κυβέρνησης Biden από αυτή του Trump.

Σε σχέση με τους δασμούς, οι Clausing και Obstfeld (2025:34-35) διαπίστωσαν ότι επιβαρύνουν περισσότερο τα φτωχότερα νοικοκυριά των Ηνωμένων Πολιτειών σε σχέση με τα εύπορα, διότι ότι τα πρώτα, καταναλώνοντας μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους, αποταμιεύουν λιγότερο σε σύγκριση με τα πλουσιότερα και έτσι, αντίστοιχα, επιβαρύνονται και δυσανάλογα από τις αυξήσεις τιμών. Ταυτόχρονα, εκτιμούν ότι είναι απίθανο οι δασμοί να οδηγήσουν σε μία αναγέννηση του μεταποιητικού τομέα των Ηνωμένων Πολιτειών, ενώ αντίθετα εκτιμούν ότι η παραγωγή στις ΗΠΑ θα πληγεί εξαιτίας του υψηλότερου κόστους των εισροών, τη διαταραχή της εφοδιαστικής αλυσίδας και το καθεστώς αβεβαιότητας (2025:35).

Το Tax Foundation (York and Durante, 2025), υπολόγισε ότι για κάθε νοικοκυριό στις ΗΠΑ αναμένεται να υπάρξει ως επίπτωση μία μέση φορολογική αύξηση

² Σύμφωνα με το Tax Foundation, οι συμβατικές εκτιμήσεις υπολογίζουν τη μεταβολή των εσόδων από μία πολιτική, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η επίπτωση που έχει η πολιτική αυτή στο μέγεθος της συνολικής οικονομίας. Αντίθετα, οι δυναμικές εκτιμήσεις εσόδων ενσωματώνουν το πώς η επίδραση της πολιτικής στη μέγεθος της οικονομίας θα επηρεάσει την είσπραξη εσόδων. Βλ. <https://taxfoundation.org/research/all/federal/general-equilibrium-model/>

περίπου 1.000 δολαρίων το 2025 και 1.300 δολαρίων τα επόμενα έτη. Σύμφωνα με το Tax Policy Center, οι δασμολογικές πολιτικές θα επιβάλλουν μέσο φόρο περίπου 2.100 δολάρια ανά νοικοκυριό το 2026 (Holtzblatt et al., 2025). Ακόμη, υπολογίζει ότι ο μέσος ομοσπονδιακός φορολογικός συντελεστής θα αυξηθεί κατά 1,9 ποσοστιαίες μονάδες για τις φορολογικές μονάδες στο κατώτερο ένα πέμπτο της εισοδηματικής κατανομής – περισσότερο από την αύξηση 1,4 ποσοστιαίων μονάδων για τις φορολογικές μονάδες στο ανώτερο ένα πέμπτο. Το Budget Lab του Πανεπιστημίου του Γέιλ υπολόγισε (2025) ότι το μέσο αμερικανικό νοικοκυριό θα έχει απωλέσει το 2025 περίπου 1.700 δολάρια, ενώ τα φτωχότερα νοικοκυριά περίπου 900 δολάρια.

5. Αντίκτυπος στην παγκόσμια οικονομία

5.1 Παγκόσμιο εμπόριο

Οι επιπτώσεις της δασμολογικής πολιτικής των ΗΠΑ, ιδιαίτερα μετά την ανακοίνωση των «αμοιβαίων» δασμών της «Ημέρας Απελευθέρωσης», στην παγκόσμια οικονομία, στο διεθνές εμπορικό σύστημα, αλλά και σε βασικούς εμπορικούς εταίρους των Ηνωμένων Πολιτειών, όπως η Κίνα και η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν τεθεί στο επίκεντρο. Διεθνείς οργανισμοί διαπίστωσαν προσαρμοστικότητα του παγκόσμιου εμπορίου τους πρώτους μήνες εφαρμογής της δασμολογικής πολιτικής Trump.

Στην ετήσια έκθεση της Γενικής Διευθύντριας του ΠΟΕ Ngozi Okonjo-Iweala (Οκτώβριος 2024 - Οκτώβριος 2025) για τις εξελίξεις στο διεθνές εμπορικό περιβάλλον, παρά το γεγονός ότι, όπως αναμενόταν, διαπιστώθηκε μεγάλη αύξηση σε νέους δασμούς, καταγράφηκαν και νέα μέτρα διευκόλυνσης του παγκόσμιου εμπορίου. Η έκθεση αναφέρει μεταξύ άλλων ότι «παρά τους φόβους οικονομικής αναταραχής και υψηλότερου πληθωρισμού, τα νέα δασμολογικά μέτρα φαίνεται να είχαν ηπιότερο, απ' ότι υπολογιζόταν, αρχικό αντίκτυπο» και η ανάπτυξη του εμπορίου «ήταν ισχυρότερη απ' ότι αναμενόταν στο πρώτο εξάμηνο του έτους». Σημειώνεται ότι στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν παράγοντες όπως η καθυστερημένη εφαρμογή δασμών, η ευρεία εξαίρεση προϊόντων και νομικές αβεβαιότητες γύρω από την επιβολή των δασμολογικών τελών (World Trade Organization, 2025:2). Παράλληλα, απέναντι στην αποχώρηση των ΗΠΑ από το πολυμερές μοντέλο καταγράφεται μία συντονισμένη προσαρμογή χωρών και μπλοκ χωρών (όπως BRICS, πρωτοβουλίες ασιατικών χωρών, μεταξύ άλλων) αντί του περαιτέρω κατακερματισμού, σε μία προσπάθεια θεσμικής ανακατασκευής (Kim, 2025:6).

Οι Kose και Mulabdic (2025) επισημαίνουν ότι το παγκόσμιο εμπόριο έχει επιδείξει ανθεκτικότητα εν μέσω του αυξανόμενου προστατευτισμού και των γεωπολιτικών εντάσεων, οι οποίες μετριάζονται από την περιφερειακή ολοκλήρωση και τις νέες εμπορικές συμφωνίες. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την ανάλυση, στους πρώτους δέκα μήνες του 2025, επιβλήθηκαν παγκοσμίως περισσότερα από 2.500 εμπορικά περιοριστικά μέτρα – σχεδόν πέντε φορές περισσότερα από ό,τι κατά

την ίδια περίοδο του 2015. Ωστόσο, το παγκόσμιο εμπόριο έχει εμφανιστεί ιδιαίτερα ανθεκτικό το 2025 σύμφωνα με τους αναλυτές της Παγκόσμιας Τράπεζας. Συγκεκριμένα, ο όγκος του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών αυξήθηκε με μέσο μηνιαίο ρυθμό 4,7% έως τον Αύγουστο του 2025, σημειώνοντας σημαντική επιτάχυνση από το 2,7% τον 2024 και απότομη ανάκαμψη από τη συρρίκνωση 0,7% το 2023.

Το παγκόσμιο εμπόριο αναπτύχθηκε κατά 4% περίπου σε πραγματικούς όρους στο πρώτο μισό του 2025, ενισχυμένο από τις προ των δασμών προπληρωμές και τις επενδύσεις στην τεχνητή νοημοσύνη, σύμφωνα με τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη. Χωρίς αυτούς τους δύο παροδικούς παράγοντες, η ανάπτυξη αυτή υπολογίζεται στο 2,5-3,0%, σύμφωνα με την υπηρεσία των Ηνωμένων Εθνών (UNCTAD, 2025:10). Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προέβλεψε αύξηση κατά 3,6% για τον όγκο του παγκόσμιου εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες) το 2025, έναντι 3,5% το 2024 – με τη συνεχιζόμενη κατακερματισμένη εμπορική δραστηριότητα να οδηγεί σε εκτίμηση για επιβράδυνσης στο 2,3% το 2026 (International Monetary Fund, 2025:xv; 12).

Οι εκτιμήσεις πάντως δείχνουν απώλεια δυναμικής για το παγκόσμιο εμπόριο (Kose and Mulabdic, 2025), το οποίο αναμένεται να σημειώσει μικρή μείωση σε βάθος πενταετίας, ως το 2030 (International Monetary Fund, 2025:16). Όμως είναι πολύ πιθανή και μία όξυνση ανισοτήτων και σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, εξαιτίας των πιέσεων που θα δεχθούν οι χώρες χαμηλού εισοδήματος στις ζωτικής σημασίας εξαγωγές τους: Σύμφωνα με την Oxfam, ότι οι φτωχότερες χώρες που είχαν ωφεληθεί μέσω των εξαγωγών τους (και προς τις Ηνωμένες Πολιτείες), πλέον, εξαιτίας των δασμών, κινδυνεύουν να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην ανάπτυξη της οικονομίας και στη μείωση των ποσοστών φτώχειας στο εσωτερικό τους (Kripke, 2025:7-9). Οι Xu και Huang (2025) αναλύοντας 88 οικονομίες που επηρεάζονται από τους αμερικανικούς δασμούς διαπίστωσαν ότι όσο πιο χαμηλό είναι το εισόδημα μίας χώρας -που εξαρτάται από τις εξαγωγές- τόσο βαρύτερο θα είναι το φορτίο των δασμολογικών τελών που θα αναγκαστεί να σηκώσει. Ουσιαστικά έτσι, θα αντιμετωπίσουν μεγαλύτερη πίεση στο να εξασφαλίσουν συναλλαγματικό απόθεμα ώστε να αποπληρώσουν τα εξωτερικά χρέη τους και να πληρώσουν αναγκαίες εισαγωγές (όπως για παράδειγμα σε καύσιμα και τρόφιμα).

5.2 Οι εμπορικές σχέσεις των ΗΠΑ με Κίνα και Ευρωπαϊκή Ένωση στις νέες συνθήκες

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί και μία άλλη πτυχή των εξεταζόμενων τάσεων ως απόρροια της στρατηγικής «Trump 2.0». Η επιβολή δασμών του 2025 αποτελεί εξέλιξη σε σχέση με την πρώτη κυβέρνηση Trump, καθώς οι δασμοί χρησιμοποιούνται πλέον πιο ρητά ως εργαλείο αναδιαμόρφωσης των διεθνών οικονομικών σχέσεων και όχι κυρίως ως μέσο πίεσης στις διμερείς διαπραγματεύσεις. Αυτό υποδηλώνει ότι οι δασμοί στις εισαγωγές δεν αποσκοπούν απαραίτητα στην άμεση μείωση του εμπορικού ελλείμματος των ΗΠΑ, αλλά λειτουργούν μάλλον ως διαπραγματευτικό ατού στο πλαίσιο μιας ευρύτερης γεωπολιτικής αναδιάταξης (De Lemos Peixoto et al., 2025:6). Η επιβολή των δασμών όπως φάνηκε, μεταξύ άλλων, στις περιπτώσεις της Κίνας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτέλεσε έναν πολιτικό μοχλό πίεσης για την επίτευξη εμπορικών

συμφωνιών με τις Ηνωμένες Πολιτείες, διασφαλίζοντας καλύτερους όρους για το Πεκίνο και τις χώρες-μέλη της Ένωσης σε σχέση με την αρχική επιβολή δασμών, όπως θα αναφερθεί παρακάτω, αποτρέποντας ταυτόχρονα την κλιμάκωση εμπορικών πολέμων με την Ουάσιγκτον.

Σε ό,τι αφορά στις εμπορικές σχέσεις των Ηνωμένων Πολιτειών με την ΕΕ, το 2024 η αξία των συναλλαγών τους ανήλθε στο 1,68 τρισ. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας σχεδόν το 30% του παγκόσμιου εμπορίου και το 43% του παγκόσμιου ΑΕΠ (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2025). Το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Ευρωπαϊκή Ένωση για αγαθά ανήλθε περίπου στα 190,9 δισ. δολάρια τον Οκτώβριο του 2025 (U.S. Census Bureau, 2025b). Το 2024 είχε διαμορφωθεί συνολικά περίπου στα 236 δισ. δολάρια (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Εμπορικό ισοζύγιο αγαθών των ΗΠΑ με την Ευρωπαϊκή Ένωση 2017-2025 (δισ. δολάρια)

Έτος	Εξαγωγές ΗΠΑ προς ΕΕ (δισ. δολάρια)	Εισαγωγές ΗΠΑ από ΕΕ (δισ. δολάρια)	Εμπορικό έλλειμμα ΗΠΑ (δισ. δολάρια)
2017	283,3	434,9	151,6
2018	318,5	486,9	168,4
2019	337,3	515,0	177,7
2020	232,9	415,4	182,5
2021	272,3	490,3	218,0
2022	351,0	553,1	202,1
2023	368,4	576,1	207,7
2024	369,8	605,7	235,9
2025 (Ιαν-Οκτ)	310,7	493,7	190,9

Πηγή: U.S. Census Bureau (2025b), επεξεργασία από τους συγγραφείς.

Σε επίπεδο κρατών-μελών, ο αντίκτυπος της επιβολής αμερικανικών δασμών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση ποικίλλει. Οι αρνητικές επιπτώσεις για τη γερμανική οικονομία, όπως αποτυπώθηκαν στις εξαγωγές των βιομηχανιών της χώρας τα πρώτα τρία τρίμηνα του 2025 ήταν σημαντικές. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με έκθεση για λογαριασμό του Υπουργείου Εξωτερικών της Γερμανίας, οι γερμανικές εξαγωγές προς τις ΗΠΑ -οι οποίες ανήλθαν στα 161,2 δισ. ευρώ το 2024 (De Lemos Peixoto et al., 2025:11)- μειώθηκαν κατά 7,8 ποσοστιαίες μονάδες τη συγκεκριμένη περίοδο, ενώ την περίοδο 2016-2024 κατέγραφαν σταθερή ανάπτυξη σχεδόν κατά 5% κατά μέσο όρο (Sultan, 2025: 15). Ο αντίκτυπος ήταν ισχυρότερος για την αυτοκινητοβιομηχανία της χώρας (οχήματα, ανταλλακτικά, κ.ά.) τα μηχανήματα και τα χημικά προϊόντα που αποτελούν περισσότερο από 2/5 των συνολικών εξαγωγών της Γερμανίας προς τις ΗΠΑ, αντιστοιχώντας σε πάνω από 5,2 ποσοστιαίες

μονάδες στην πτώση των γερμανικών εξαγωγών προς τις ΗΠΑ σε σχέση με το 2024.

Στις 27 Ιουλίου 2025, ΗΠΑ και ΕΕ έφτασαν σε εμπορική συμφωνία που προβλέπει «μέγιστο, χωρίς αποκλεισμούς, δασμολογικό συντελεστή 15% για τη συντριπτική πλειονότητα των εξαγωγών της ΕΕ» προς τις ΗΠΑ (European Commission, 2025b). Η συμφωνία περιλαμβάνει εξαιρέσεις και απαλλαγές σε τομείς όπως τα φαρμακευτικά προϊόντα και οι ημιαγωγοί, ενώ προβλέπει υψηλότερα δασμολογικά τέλη στον χάλυβα και το αλουμίνιο. Το αρχικό ποσοστό δασμών των ΗΠΑ προς την Ευρώπη, όπως ανακοινώθηκε στις 2 Απριλίου 2025 ανερχόταν στο 20% (The White House, 2025f).

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το 2026 η ανάπτυξη των εξαγωγικών αγορών της ΕΕ αναμένεται να σημειώσει επιβράδυνση εξαιτίας των υψηλών παγκόσμιων δασμών, με αποτέλεσμα την επιβράδυνση της αύξησης των εξαγωγών αγαθών, ενώ το επόμενο έτος αναμένεται ανάκαμψη της αύξησης των εξαγωγών αγαθών, εν μέρει λόγω του δασμολογικού πλεονεκτήματος της ΕΕ στην αγορά των ΗΠΑ σε σύγκριση με άλλους σημαντικούς εμπορικούς εταίρους (European Commission, 2025a).

Σε ό,τι αφορά στις εμπορικές σχέσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κίνας το διμερές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών ανήλθε το 2024 συνολικά στα 658,9 δισ. δολάρια, αυξημένο κατά 2,6% (17 δισ. δολάρια) σε σχέση με το 2023 (Office of the United States Trade Representative, 2025). Τον Οκτώβριο του 2025 το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα ανήλθε περίπου στα 175,4 δισ. δολάρια. Το 2024 είχε διαμορφωθεί περίπου στα 295,5 δισ. δολάρια (Πίνακας 2). Το αντίστοιχο δεκάμηνο του 2024 (Ιανουάριος - Οκτώβριος) το εμπορικό έλλειμμα αντιστοιχούσε σε περίπου 245 δισ., συνεπώς η μείωσή του έναν χρόνο μετά είναι σημαντική, αφού αντιστοιχεί σε 69,6 δισ. δολάρια (U.S. Census Bureau, 2025a).

Πίνακας 2. Εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα (αγαθά), 2017-2025 (δισ. δολάρια)

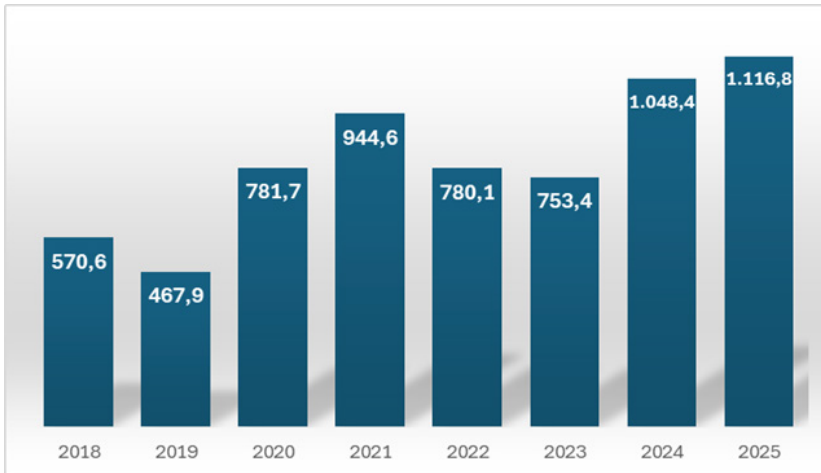
Έτος	Εμπορικό έλλειμμα (δισ. δολάρια)
2017	375,2
2018	418,2
2019	342,6
2020	308,0
2021	352,8
2022	382,3
2023	279,6
2024	295,5
2025 (Ιαν-Οκτ)	175,4

Πηγή: U.S. Census Bureau (2025a), επεξεργασία από τους συγγραφείς.

Στις 29 Οκτωβρίου 2025, ΗΠΑ και Κίνα κατέληξαν σε μία προσωρινή εμπορική εκκευρία, διάρκειας ενός έτους, φτάνοντας σε μία οικονομική συμφωνία που αποκλιμάκωσε τον εμπορικό πόλεμο των δύο χωρών. Η συμφωνία μεταξύ του Donald Trump και του Κινέζου ομολόγου του Xi Jinping περιλαμβάνει μεταξύ άλλων μειώσεις αμερικανικών δασμών που σχετίζονται με τη φαιντανύλη³ (κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες, από το 57% στο 47%) και παύση περιορισμών του Πεκίνου για ορυκτά σπάνιων γαιών και τους μαγνήτες, καθώς και νέες αγορές αμερικανικής σόγιας (The White House, 2025c). Κατά την ανακοίνωση του νόμου IIEPA οι Ηνωμένες Πολιτείες επέβαλαν στην Κίνα δασμούς ύψους 34% (The White House, 2025f) ωστόσο, έπειτα από αντίποινα του Πεκίνου και πριν από τη συμφωνία των δύο πλευρών, ανήλθαν στο 145%. Στο πλαίσιο της συμφωνίας, οι αμερικανικοί δασμοί έπεσαν στο 30% ενώ οι κινεζικοί από το 125% στο 10% (Edser et al., 2025).

Το συνολικό εμπορικό πλεόνασμα της Κίνας προς όλες τις χώρες, πάντως, δεν επηρεάστηκε από τους αμερικανικούς δασμούς το πρώτο ενδεκάμηνο του 2025, αφού οι εξαγωγές προς μη αμερικανικούς προορισμούς αυξήθηκαν, όπως σε Ευρώπη, Αυστραλία και Νοτιοανατολική Ασία (Cash, 2025). Το διάστημα αυτό κατέγραψε ιστορικό ρεκόρ, ξεπερνώντας το 1 τρισ. δολάρια (1,116,8 τρισ.), παρουσιάζοντας αύξηση σε σχέση με το 1,048 τρισ. του 2024, σύμφωνα με η Γενική Διοίκηση Τελωνείων της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. Οι κινεζικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 5,9% τον Νοέμβριο του 2025 και οι εισαγωγές κατά 1,9% σε ετήσια βάση (General Administration of Customs People's Republic of China, 2025).

Διάγραμμα 4. Ετήσιο συνολικό εμπορικό πλεόνασμα της Κίνας με τον κόσμο (δισ. δολάρια)

Πηγή: General Administration of Customs People's Republic of China (2025) - * Το 2025 αφορά το ενδεκάμηνο του έτους.

³ Ο Donald Trump επέβαλε πρόσθετους δασμούς σε Μεξικό, Καναδά και Κίνα ώστε να πιέσει τις χώρες να μπλοκάρουν την εισαγωγή φαιντανύλης στις Ηνωμένες Πολιτείες, ενός οπιοειδούς ναρκωτικού που οδηγεί σε εκατοντάδες χιλιάδες θανάτους (The White House, 2025e).

6. Συμπεράσματα

Η επιβολή δασμών από την κυβέρνηση του Donald Trump προς δεκάδες χώρες του πλανήτη, ακολουθώντας τις επιταγές του δόγματος «Πρώτα η Αμερική» (The White House 2025a), με στόχο τον περιορισμό του εμπορικού της ελλείμματος, της τόνωσης της αμερικανικής βιομηχανίας και της διασφάλισης φορολογικών εσόδων, επεφύλασσε άμεσες θετικές επιπτώσεις για την αμερικανική οικονομία, όπως για παράδειγμα στο εμπορικό ισοζύγιο, αλλά και στον περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος. Ωστόσο, ο αντίκτυπος σε μακροοικονομικούς δείκτες, όπως αυτούς που αφορούν τον πληθωρισμό, δεν έχει ακόμα φανεί σε σημαντικό βαθμό. Οι δασμοί αναμένεται να αποτελέσουν παράγοντα που θα ενισχύσει τις ήδη εντεινόμενες ανισότητες στην αμερικανική κοινωνία σε οικονομικό επίπεδο, με τα μεσαία και τα κατώτερα στρώματα να αναμένεται να δεχθούν περαιτέρω πίεση.

Σε διεθνές επίπεδο, το παγκόσμιο εμπόριο αγαθών εμφάνισε ανθεκτικότητα απέναντι στις επιπτώσεις της επιβολής των δασμών της αμερικανικής κυβέρνησης, τόσο εξαιτίας της καθυστέρησης / αναβολής εφαρμογής των δασμών όσο και εμπορικών συμφωνιών, όμως η τάση αυτή αναμένεται να επιβραδυνθεί από το 2026 κι έπειτα. Ταυτόχρονα, η ανακοίνωση των ανταποδοτικών δασμών την άνοιξη του 2025 οδήγησε τις Ηνωμένες Πολιτείες σε επίτευξη συμφωνιών με εμπορικούς της εταίρους, όπως είναι η Κίνα και η Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτρέποντας περαιτέρω εμπορικές αντιπαραθέσεις και δείχνοντας την αξιοποίηση του προστατευτισμού από την πλευρά της Ουάσιγκτον ως μοχλού πολιτικής πίεσης. Παρά το γεγονός ότι καταγράφεται μείωση στο εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα, η ασιατική χώρα, με όρους εμπορικού πλεονάσματος προς τον πλανήτη, δεν φαίνεται να επηρεάστηκε το 2025 από τους αμερικανικούς δασμούς, κατευθύνοντας προς άλλες αγορές τις εξαγωγές της. Στην περίπτωση της Ευρώπης, οι αμερικανικοί δασμοί ήδη ασκούν πίεση, με πλέον χαρακτηριστικό το παράδειγμα της ισχυρότερης οικονομίας της ΕΕ και της Ευρωζώνης, της Γερμανίας, η οποία δέχεται σαφές πλήγμα στις εξαγωγές της προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί ο κίνδυνος της περαιτέρω όξυνσης των ανισοτήτων μεταξύ χωρών σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο και του χάσματος μεταξύ του αναπτυγμένου Παγκόσμιου Βορρά και του αναπτυσσόμενου Παγκόσμιου Νότου, αφού χώρες μεσαίου και κατώτερου εισοδήματος θα αντιμετωπίσουν πρόσθετες πιέσεις εξαιτίας των αμερικανικών δασμών.

Σε αυτό το ρευστό διεθνές οικονομικό περιβάλλον, που χαρακτηρίζεται από όξυνση των ανταγωνισμών και αποδυνάμωση της πολυμέρειας, η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα των διεθνών οικονομικών σχέσεων και της οικονομικής πολιτικής αποτελούν πλέον σημαντικό εφόδιο.

Βιβλιογραφία

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο & Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2025). *Εμπορικές συναλλαγές ΕΕ-ΗΠΑ: Στοιχεία και αριθμοί*. Consilium. <https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/eu-us-trade/> (πρόσβαση: 26-12-2025).
- Boller, L., Luo, W., & Sun, X. (2026, February). *Supreme Court Tariff Ruling: IEEPA Revenue and Potential Refunds. Penn-Wharton Budget Model*. <https://budgetmodel.wharton.upenn.edu/p/2026-02-20-supreme-court-tariff-ruling/> (πρόσβαση: 22-2-2026)
- Cash, J. (2025). *China trade surplus tops \$1 trillion for first time on non-US growth*. Reuters. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/chinas-november-exports-top-expectations-imports-underperform-2025-12-08/> (πρόσβαση: 29-12-2025).
- Cavallo, A., Llamas, P., & Vásquez, F. (2025). *Tracking the Short-Run Price Impact of U.S. Tariffs. Faculty & Research*. Harvard Business School. <https://www.hbs.edu/faculty/Pages/item.aspx?num=67299> (πρόσβαση: 17-12-2025).
- Clausing, K. A., & Obstfeld, M. (2025, September). *Tariffs as fiscal policy (Working Paper No. 25-19)*. Peterson Institute for International Economics. <https://www.piie.com/publications/working-papers/2025/tariffs-fiscal-policy> (πρόσβαση: 22-11-2025).
- Clausing, K. A., & Obstfeld, M. (2026). *What the Supreme Court's tariff ruling changes, and what it doesn't*. Peterson Institute for International Economics. <https://www.piie.com/publications/working-papers/2025/tariffs-fiscal-policy> (πρόσβαση: 23-2-2026).
- DeLemosPeixoto, S., Spitzer, K.G., Sabol, M., & Loi, G. (2025, July). *US tariffs: Economic, financial and monetary repercussions (In-depth analysis, PE 764.382)*. European Parliament, Directorate-General for Economy, Transformation and Industry, Economic Governance and EMU Scrutiny Unit (EGOV). [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2025/764382/ECTI_IDA\(2025\)764382_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2025/764382/ECTI_IDA(2025)764382_EN.pdf) (πρόσβαση: 21-12-2025).
- Edser, N., Josephs, J., & Hooker, L. (2025). *Markets rise as US and China agree to slash tariffs*. BBC. <https://www.bbc.com/news/articles/czx0ry7kdk5o> (πρόσβαση: 29-12-2025).
- European Commission. (2025a). *Autumn 2025 Economic Forecast shows continued growth despite challenging environment—Economy and Finance*. https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/autumn-2025-economic-forecast-shows-continued-growth-despite-challenging-environment_en (πρόσβαση: 21-12-2025).

- European Commission. (2025b). The EU-US trade deal. https://commission.europa.eu/topics/trade/eu-us-trade-deal_en (πρόσβαση: 1-11-2025).
- Fajgelbaum, P. D., & Khandelwal, A. K. (2022). The Economic Impacts of the US-China Trade War. *Annual Review of Economics*, 14(1), 205–228. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w29315/w29315.pdf (πρόσβαση: 1-10-2025).
- Furceri, D., Hannan, S. A., Ostry, J. D., & Rose, A. K. (2018). Macroeconomic Consequences of Tariffs (*Working Paper No. 25402*). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w25402> (πρόσβαση: 9-12-2025).
- General Administration of Customs People's Republic of China. (2025). *China's Total Export & Import Values, Nov 2025 (in USD)*. <http://english.customs.gov.cn/Statics/5d6153a5-e779-477b-a8d6-656fa8008a95.html> (πρόσβαση: 25-11-2025).
- Grantham-Philips, W., & Wiseman, P. (2025). Trump overturned decades of US trade policy in 2025. See the impact of his tariffs, in four charts. *AP News*. <https://apnews.com/article/trump-tariffs-economy-liberation-day-d3458da225c1fdfade97ed494b23e868> (πρόσβαση: 31-12-2025).
- Holtzblatt, J., McClelland, R., & Wong, J. (2025). *TPC Shows Who Pays Trump Administration's Tariffs And Who Could Gain From \$2,000 Dividend*. Tax Policy Center. <https://taxpolicycenter.org/taxvox/tpc-shows-who-pays-trump-administrations-tariffs-and-who-could-gain-2000-dividend> (πρόσβαση: 28-12-2025).
- International Monetary Fund. (2025). World economic outlook, October 2025: Global economy in flux, prospects remain dim. <https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2025/10/14/world-economic-outlook-october-2025> (πρόσβαση: 29-12-2025).
- Johnson, H. G. (1953). Optimum Tariffs and Retaliation. *The Review of Economic Studies*, 21(2), 142–153. <https://doi.org/10.2307/2296006> (πρόσβαση: 31-12-2025).
- J.P. Morgan Global Research. (2025). US Tariffs: What's the Impact? | J.P. Morgan Global Research. <https://www.jpmorgan.com/insights/global-research/current-events/us-tariffs> (πρόσβαση: 11-12-2025).
- Kelly, D. (2025). The Trouble with Tariffs. J.P. Morgan Asset Management. <https://am.jpmorgan.com/us/en/asset-management/liq/insights/market-insights/market-updates/notes-on-the-week-ahead/the-trouble-with-tariffs/> (πρόσβαση: 1-10-2025).

- Kim, W.-H. (2025). US tariff policy and a transformation of global trade architecture. *Asia and the Global Economy*, 5(2), 100120. <https://doi.org/10.1016/j.aglobe.2025.100120> (πρόσβαση: 1-10-2025).
- Kitamura, K. (2025). Section 232 of the Trade Expansion Act of 1962 [Legislation]. Congressional Research Service. <https://www.congress.gov/crs-product/IF13006> (πρόσβαση: 31-12-2025).
- Knightley, J. (2025). *US growth with a capital K*. ING Think. <https://think.ing.com/articles/us-growth-with-a-capital-k/> (πρόσβαση: 2-1-2026).
- Kohlscheen, E., Rungcharoenkitkul, P., Xia, D., & Zampolli, F. (2025). Macroeconomic impact of tariffs and policy uncertainty. Bank for International Settlements. <https://www.bis.org/publ/bisbull110.htm> (πρόσβαση: 1-10-2025).
- Kose, M. A., Mulabdic, A. (2025). *Global trade's rollercoaster ride*. World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/global-trade-s-rollercoaster-ride> (πρόσβαση 2-1-26)
- Kripke, G. (2025). *US Tariff Wars and Inequality*. Oxfam America. <https://www.oxfamamerica.org/explore/research-publications/us-tariff-wars-and-inequality/> (πρόσβαση: 19-11-2025).
- Krugman, P. (2025). *A New K in America*. *Substack newsletter*. Paul Krugman. <https://paulkrugman.substack.com/p/a-new-k-in-america> (πρόσβαση: 29-12-2025).
- Lawder, D. (2026). Exclusive: Supreme Court tariff ruling makes over \$175 billion in US revenue subject to refunds, Penn-Wharton estimates. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/us-tariff-revenue-risk-supreme-court-ruling-tops-175-billion-penn-wharton-2026-02-20/> (πρόσβαση: 26-2-2026)
- Learning Resources, Inc. v. Trump, 607 U.S. ____ (2026). Supreme Court of the United States. https://www.supremecourt.gov/opinions/25pdf/24-1287_4gcj.pdf (πρόσβαση: 26-2-2026)
- McBride, W. (2025). *How Does the OBBBA Impact Debt, Deficits, and Tax Revenue?*. Tax Foundation. <https://taxfoundation.org/blog/obbba-debt-deficits-tax-revenue/> (πρόσβαση: 26-12-2025).
- McKibbin, W. J., Noland, M., & Shuetrim, G. (2025). The Global Economic Effects of Trump's 2025 Tariffs (SSRN Scholarly Paper No. 5338095). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5338095> (πρόσβαση: 12-12-2025).
- Minton, R., & Somale, M. (2025). *Detecting Tariff Effects on Consumer Prices in Real Time*. <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/detecting-tariff-effects-on-consumer-prices-in-real-time-20250509.html> (πρόσβαση: 22-12-2025).

- OECD. (2025). *United States: OECD Economic Outlook*, Volume 2025 Issue 2. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook-volume-2025-issue-2_9f653ca1-en/full-report/united-states_3d9917c1.html (πρόσβαση: 17-12-2025).
- Office of the United States Trade Representative. (2025). *The People's Republic of China*. <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china> (πρόσβαση: 1-10-2025).
- Ossa, R. (2025). *WTO Blog | In a world of trade tensions, what do tariffs really do?* World Trade Organization (WTO) Blog. https://www.wto.org/english/blogs_e/ce_ralph_ossa_e/blog_ro_11apr25_e.htm (πρόσβαση: 1-10-2025).
- Rugaber, C. (2025). Here's why everyone's talking about a "K-shaped" economy. *AP News*. <https://apnews.com/article/kshaped-economy-spending-income-inequality-dfa59144ecb2e1b674242666e28ff556> (πρόσβαση: 25-12-2025).
- Siriopoulos, C., Spyridou, A., & Polyzos, E. (2025). *Trump's Liberation Day Tariffs: A Framework for Economic Impact and Policy Assessment* (SSRN Scholarly Paper No. 5230022). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5230022> (πρόσβαση: 21-12-2025).
- The Budget Lab at Yale. (2025). *State of U.S. Tariffs: November 17, 2025*. The Budget Lab at Yale. <https://budgetlab.yale.edu/research/state-us-tariffs-november-17-2025> (πρόσβαση: 29-12-2025).
- The White House. (2025a). *America First Trade Policy*. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/america-first-trade-policy/> (πρόσβαση: 2-11-2025).
- The White House. (2025b). *Fact Sheet: President Donald J. Trump Declares National Emergency to Increase our Competitive Edge, Protect our Sovereignty, and Strengthen our National and Economic Security*. <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/04/fact-sheet-president-donald-j-trump-declares-national-emergency-to-increase-our-competitive-edge-protect-our-sovereignty-and-strengthen-our-national-and-economic-security/> (πρόσβαση: 1-11-2025).
- The White House. (2025c). *Fact Sheet: President Donald J. Trump Strikes Deal on Economic and Trade Relations with China*. <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/11/fact-sheet-president-donald-j-trump-strikes-deal-on-economic-and-trade-relations-with-china/> (πρόσβαση: 19-11-2025).
- The White House. (2025d). *National Security Strategy of the United States of America*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf> (πρόσβαση: 30-12-2025).

- The White House. (2025e). Fact sheet: President Donald J. Trump imposes tariffs on imports from Canada, Mexico and China. <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/02/fact-sheet-president-donald-j-trump-imposes-tariffs-on-imports-from-canada-mexico-and-china/> (πρόσβαση: 30-12-2025).
- The White House. (2025f). Regulating Imports with a Reciprocal Tariff to Rectify Trade Practices that Contribute to Large and Persistent Annual United States Goods Trade Deficits. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/regulating-imports-with-a-reciprocal-tariff-to-rectify-trade-practices-that-contribute-to-large-and-persistent-annual-united-states-goods-trade-deficits/> (πρόσβαση: 1-11-2025).
- U.S. Bureau of Economic Analysis. (n.d.). Gross Domestic Product, 3rd Quarter 2025 (Initial Estimate) and Corporate Profits (Preliminary). U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA). <https://www.bea.gov/news/2025/gross-domestic-product-3rd-quarter-2025-initial-estimate-and-corporate-profits> (πρόσβαση: 21-12-2025).
- U.S. Bureau of Economic Analysis. (2025). U.S. International Trade in Goods and Services, September 2025. U.S. Bureau of Economic Analysis (BEA). <https://www.bea.gov/news/2025/us-international-trade-goods-and-services-september-2025> (πρόσβαση: 17-12-2025).
- U.S. Bureau of Labor Statistics. (2025). 12-month percentage change, Consumer Price Index, selected categories. <https://www.bls.gov/charts/consumer-price-index/consumer-price-index-by-category-line-chart.htm> (πρόσβαση: 12-12-2025).
- U.S. Census Bureau. (2025a). Trade in Goods with China. <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html> (πρόσβαση: 9-1-2026).
- U.S. Census Bureau. (2025b). Trade in Goods with European Union. <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c0003.html> (πρόσβαση: 9-1-2026).
- U.S. Census Bureau. (2025c). Trade in Goods with World, Not Seasonally Adjusted. <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c0015.html> (πρόσβαση: 9-1-2026).
- World Bank. (n.d.). Global trade's rollercoaster ride. World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/global-trade-s-rollercoaster-ride> (πρόσβαση: 9-1-2026).
- World Trade Organization. (n.d.). WTO. Tariffs. https://www.wto.org/english/tratop_e/tariffs_e/tariffs_e.htm (πρόσβαση: 1-10-2025).

- World Trade Organization. (2025). Large increase in new tariffs but also measures to ease global trade, WTO report shows. https://www.wto.org/english/news_e/news25_e/trdev_02dec25_225_e.htm (πρόσβαση: 21-12-2025).
- Xu, Q., & Huang, Y. (2025). Trump's Tariffs Will Widen the North-South Divide. Project Syndicate. <https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-reciprocal-tariffs-disproportionately-hurt-developing-economies-by-qiyuan-xu-and-yutao-huang-2025-09> (πρόσβαση: 11-11-2025).
- York, E. (2018). *The economic and distributional impact of the Trump administration's tariff actions* (Fiscal Fact No. 625). Tax Foundation. <https://files.taxfoundation.org/20181204145437/The-Economic-and-Distributional-Impact-of-the-Trump-Administration%E2%80%99s-Tariff-Actions-FF-625.pdf> (πρόσβαση: 29-12-2025).
- York, E., & Durante, A. (2025). *What You Should Know About the Trump Tariffs Being Challenged at the Supreme Court*. Tax Foundation. <https://taxfoundation.org/blog/trump-tariffs-supreme-court-decision/> (πρόσβαση 1-12-2025)

China's emergence as an economic superpower in the new global economic governance

Panagiotis P. Panagiotopoulos,

PhD candidate, Department of International and European Studies, University of Piraeus, panagiotopoulos.panagis@gmail.com

Spyros A. Roukanas,

Vice Rector, Professor, Department of International and European Studies, University of Piraeus, sroukana@unipi.gr

Abstract

The article explains China's rise as an economic power using geoeconomics and institutional change, arguing that Beijing is reshaping rather than rejecting globalization. It traces policy evolution from Going Global 1.0 to the Belt and Road Initiative, which combines ports, rail, and energy projects with "soft" tools—trade deals, finance mechanisms, and regulatory coordination. Since 2013, membership has expanded, agreements have grown larger, and projects cluster unevenly, especially in Africa and Central Asia. The BRI and the AIIB coexist and compete with other international institutions, influencing global economic governance.

Λέξεις κλειδιά: China, BRI, global economic governance, geoeconomics

Η άνοδος της Κίνας ως οικονομικής υπερδύναμης στο νέο σύστημα παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης

Παναγιώτης Π. Παναγιωτόπουλος,

Υπ. Διδάκτωρ, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Σπύρος Α. Ρουκανάς,

Αντιπρύτανης, Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Περίληψη

Το άρθρο αναλύει την άνοδο της Κίνας ως οικονομικής δύναμης μέσα από τη γεωοικονομία και τη θεσμική αναδιαμόρφωση, υποστηρίζοντας ότι το Πεκίνο επανασχεδιάζει και δεν απορρίπτει την παγκοσμιοποίηση. Αποτυπώνει την εξέλιξη της πολιτικής από το Going Global 1.0 έως την Πρωτοβουλία «Ζώνη και Δρόμος» (BRI), η οποία συνδυάζει έργα σε λιμάνια, σιδηροδρόμους και ενέργεια με «ήπια» εργαλεία – εμπορικές συμφωνίες, χρηματοδοτικούς μηχανισμούς και κανονιστικό συντονισμό. Από το 2013, η συμμετοχή χωρών στο εγχείρημα έχει διευρυνθεί, οι συμφωνίες έχουν αυξηθεί ενώ παρατηρείται μια άνιση κατανομή των επενδύσεων και των κατασκευαστικών έργων τα οποία συγκεντρώνονται κυρίως στην Αφρική και την Κεντρική Ασία. Η BRI και η Ασιατική Τράπεζα Επενδύσεων σε Υποδομές (AIIB) συνυπάρχουν και ανταγωνίζονται άλλους διεθνείς θεσμούς, επηρεάζοντας τη διαμόρφωση της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης.

Keywords: Κίνα, BRI, παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση, γεωοικονομία

1. Introduction

The 1970s were a turning point in China's political history and broader development. After almost four decades, China's political leadership changed, and with it the economic policy it followed. Unlike the Soviet model, which from the founding of the Soviet Union until its fall remained faithful to the basic principles of state interventionism and a centrally planned economy, China followed a different course. From a closed and centrally planned economy, China moved towards market-oriented principles. The opening up of the Chinese economy did not happen overnight but, on the contrary, was a long-term process that began in 1978 (open door policy) and continues to this day. The main purpose of the new policy adopted was to change China's status of international isolation and integrate Chinese businesses into global markets.

The Belt and Road Initiative (BRI) initiative is not based on the creation of a single construction project or the conclusion of a trade agreement with a specific state but includes a multitude of trade-facilitating infrastructure projects and many cooperation agreements at the global level. The main pillars that make up the BRI are three: the Silk Road Economic Belt (land routes), the Maritime Silk Road (with an emphasis on sea routes), and the platform that includes e-commerce (Sarker et al., 2018). As Blanchard and Flint (2017) rightly point out, the combination of the three dynamics of the BRI is an attempt to change the way global trade operates.

The main political objective behind the initiative is to promote the Chinese development model based on the creation of an extensive trade network in which China holds a prominent position. By 2016, when the BRI was in its first phase of implementation, companies representing Chinese interests, many of which had the Chinese state as a major shareholder, had managed to sign over 8,000 contracts with 61 participating states of the project, while China's trade with BRI countries reached USD 953 billion (25.7% of China's total trade) (Sarker et al., 2018). A decade later, the situation seems to have changed significantly, with the project gaining strong momentum. In the first half of 2025, Chinese companies signed new construction contracts worth USD 66.2 billion and committed to further investments of USD 57.1 billion in other sectors (Nedopil, 2025b). It is estimated that since 2013, when the Chinese side officially set the operational framework for the initiative, over USD 1.3 trillion has been allocated to BRI-related construction projects (Nedopil, 2025a). From this perspective, it becomes clearer why cross-border regional cooperation has become a strategy of vital national importance for China.

The next sections explore how the BRI and the governance mechanisms behind the initiative interact with the changing dynamics of global power. The paper examines how the way BRI is designed and implemented determines the uniqueness of the initiative. The article's aim is to clarify the strategic rationale behind it and to assess how the initiative is intended to support a broader global trade platform.

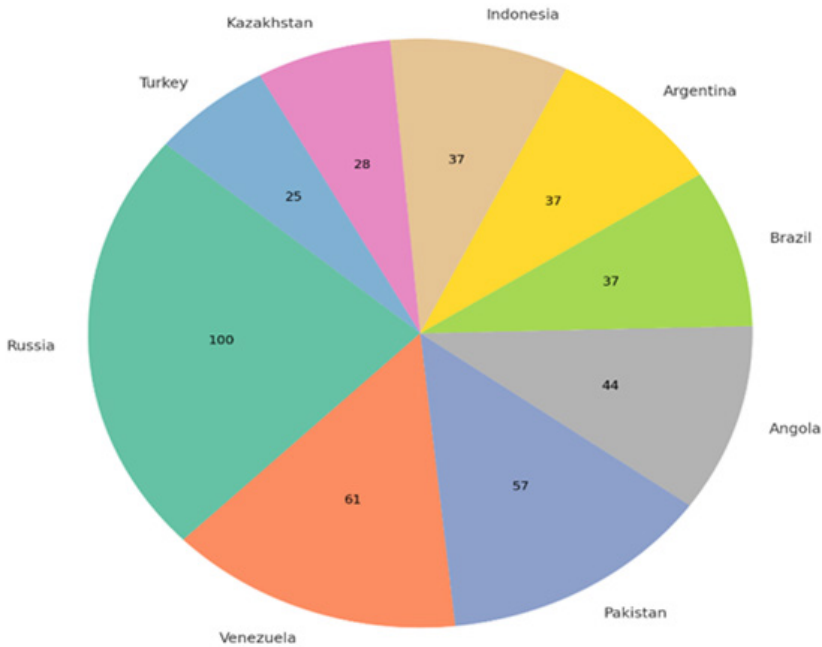
2. Transforming Global Economic Governance through the Belt and Road Initiative

The Chinese government's official rhetoric on the BRI emphasizes that the primary goals of the initiative are to promote global development and enhance regional cooperation. The initiative should not be perceived as an aggressive policy measure aimed at displacing traditional economic and trade powers, but as a new perspective that complements the existing international trading system. In contrast to the low-key approach that dominated Chinese policy until 2010, the country's current leadership is pursuing a more dynamic and outward-looking approach (Zeng, 2019). According to this perspective, the BRI (potentially) meets the goals of the new Chinese policy.

After Trump was elected as the 45th president of the United States in 2016, the country started to progressively lessen its dominant role in determining the global economic order. Starting in 2018, President Trump actively assailed the WTO, arguing that China enjoys rights that allow it to trade on preferential terms. The situation was exacerbated further in December 2019, when the United States prevented the nomination of new members to the WTO Appellate Body, creating paralysis in the system responsible for addressing potential or already existing trade disputes between states. In this light, Nordin and Weissmann (2018) argue that the BRI is designed to capitalize on the strategic vacuum created by the "America First" agenda, positioning China to play a decisive role in the emerging system of global economic governance.

Most developing countries in Asia and Africa face infrastructure deficits that in many cases are a matter of considerable national concern (irrigation projects, railway networks, etc.). However, in most situations, they either do not have the financial capacity to fund them domestically or do not meet the necessary fiscal sustainability criteria to proceed with external borrowing. Gaudel et al. (2024) estimated that developing economies need an additional 1–1.5 trillion US dollars per year to fulfil basic infrastructure needs. More recent data from the World Bank support this assessment and underscore the magnitude of the problem, revealing that emerging economies need to invest around 4.5% of their annual GDP to overcome the infrastructure deficit (World Bank, 2025a). In this context, Chinese Official Development Assistance (ODA), combined with direct BRI project financing, functions as a mechanism for reducing the infrastructure gap. It essentially fills the gap that Western economic actors are often unable or unwilling to fill. Figure 1 below illustrates the top recipients of Chinese ODA from 2012 to 2021.

Figure 1: Top Recipients of Chinese ODA (Billion USD) 2012-2021

Source: Authors' own composition based on data from Aid Data (2025)

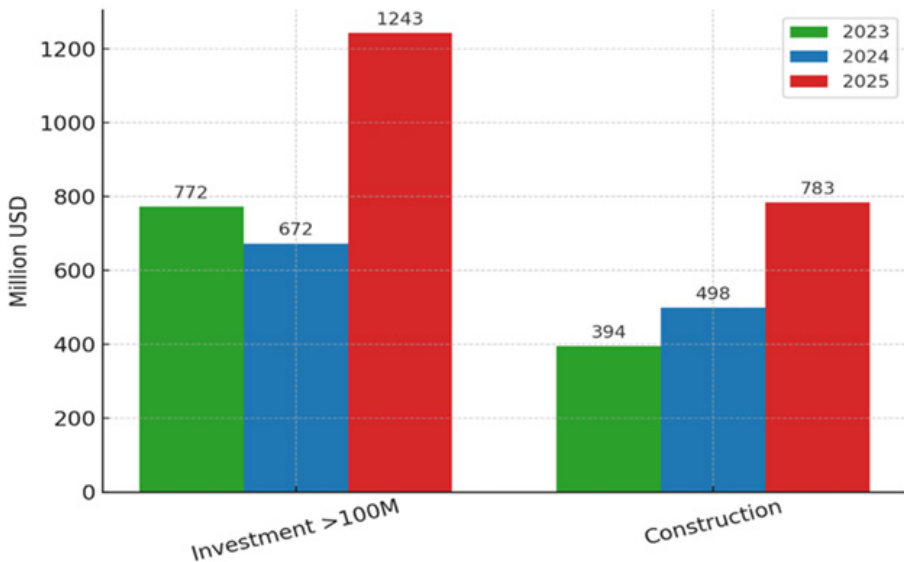
Surugiu and Surugiu (2015) describe economic globalization as the deepening interdependence of national economies through the free movement of commodities, services, capital, and people. Based on this approach, numerous scholars view the BRI as a policy aimed at promoting the Chinese version of globalization rather than a straightforward economic endeavor (Du, 2016; Tat et al., 2018). According to Tat et al. (2018), the initiative represents a new paradigm of globalization focused on Asia that functions in tandem with traditional Western-centric financial institutions, sometimes even competing with them.

Thus, amid the promotion of an Asia-centric model of globalization embodied by the BRI and supported by institutions such as the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), it is useful to recall that the post-Cold War global economic architecture was initially constructed around Western-led institutions. Although there is some debate in the international literature about the extent of US influence in the current international system, there is broad acceptance of the view that the so-called Bretton Woods Institutions – and in particular the World Bank and the International Monetary Fund – were designed to entrench Western economic interests (Latham, 1997; Beeson and Xu, 2019). For this very reason, globalization is often mistakenly perceived as Westernization, which, according to Bozkurt (2012), is a process in which societies adopt the norms and social conventions of Western culture.

Recognizing that the global trade and economic framework is changing, Chinese economic and monetary policymakers initiated the creation of the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB). The main purpose of this decision was to establish a new financial institution that would serve as an important source of financing for both projects directly related to the initiative and, more broadly, for infrastructure projects in the Asian region. Thus, as the AIIB intends to operate as an alternative and complement to the established institutions led by the West, securing the necessary funds for the operation of the bank has become a national priority. After five rounds of negotiations, representatives of fifty countries signed the AIIB Statute on June 29, 2015, in Beijing. Since then, the bank's influence has expanded significantly: by 2024, its accepted members had reached 110 countries, and its authorized capital amounted to 100 billion US dollars. In 2024 alone, to better understand its influence, more than 50 projects related to the energy, transport, and digital infrastructure sectors were financed by the AIIB (AIIB, 2024a, 2024b).

The establishment of the AIIB illustrates this strategy, serving as a key financial partner for BRI projects. Preliminary figures indicate that Chinese engagement across the 150 countries participating in the BRI reached unprecedented levels in the first half of 2025. As Figure 2 shows, deal sizes have likewise climbed to historic highs. For investments, the average deal size rose from USD 672 million in 2024 to approximately USD 1.243 billion in 2025, while in the construction sector, the average deal size increased from about USD 498 million in 2024 to roughly USD 783 million in 2025 (Nedopil, 2024, 2025a).

Figure 2: Average Deal Size for Chinese BRI Investments and Construction, 2023-2025

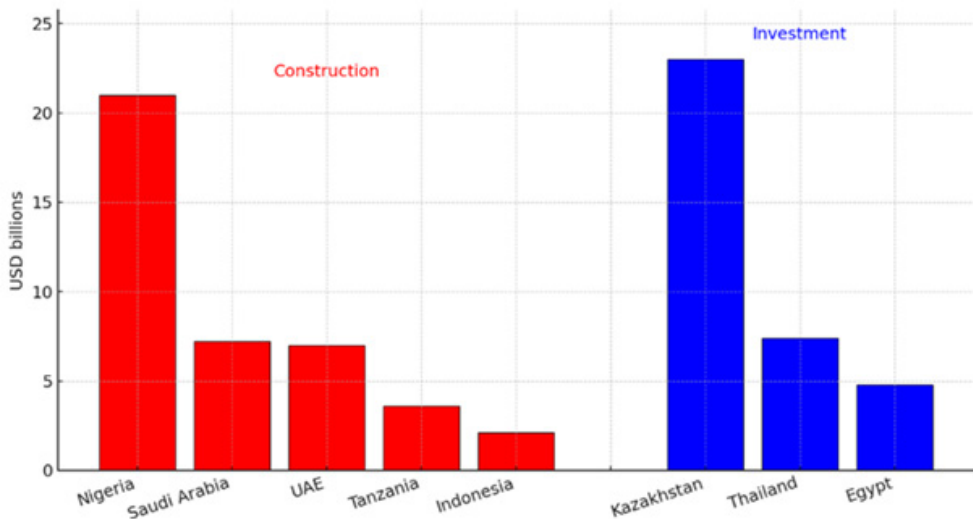

Source: Authors' own composition, based on data from Nedopil (2024; 2025a)

The distribution of BRI activity in the first half of 2025 showed significant regional heterogeneity. The allocation of financial resources to the construction sector fell in some locations compared to the same period in 2024 but climbed considerably elsewhere. Africa saw the greatest increase, with construction contracts rising from approximately USD 6.1 billion in the first half of 2024 to almost USD 30.5 billion in the first half of 2025 (Nedopil, 2025b). Investment flows also changed. Although Southeast Asia and Latin America received less investment, most other regions experienced an increase. Europe leads in relative terms, with a 2,145% increase. Overall, Central Asia received the most Chinese investment in absolute terms, followed by Southeast Asia (Nedopil, 2025b).

Over the same period, Nigeria recorded the most significant activity in infrastructure projects, followed by Saudi Arabia, the United Arab Emirates, Tanzania, and Indonesia. Investment was dominated by Central Asia, with Kazakhstan as the main recipient, and Thailand and Egypt also witnessed increases. Despite this expansion, several countries experienced a complete standstill in activity compared to 2024, while the China-Pakistan Economic Corridor continued its ongoing decline. Figure 3 illustrates China's highest BRI engagement in 2025 (H1).

Figure 3: Countries that absorb the most financial resources – Construction vs Investment (H1 2025)

Source: Authors' own composition, based on data from Nedopil (2025b)

From an economic and political standpoint, the free-market principles that have historically structured mainstream capitalist theory have contributed (at least to some extent) to the creation of regulations and practices that do not serve the interests of developing economies (Sen, 2002). In response, China recognized the power gap that had been created and encouraged nations to participate in a new model of economic governance. This is precisely the policy expressed by both the BRI and the AIIB, which are China's key investment mechanisms. As Rolland (2017) observes, the initiative reflects China's broader ambition to politically capitalize on the fact that it can finance investments in the initiative's participating countries. Through this, it is highlighted that transnational cooperation is a key national strategy and that the BRI and the AIIB function as key pillars of the outward-looking Chinese economic policy.

The term regional cooperation should be clearly distinguished from regional integration. Acharya (2012) argues that regional integration means transferring part of the decision-making process to a supranational entity. The European Union is a prominent example of economic integration, as member states have delegated economic policymaking to institutions such as the European Central Bank and the European Commission. Regional cooperation, in contrast, is based on agreements between sovereign states without requiring the transfer of national decision-making power.

The dividing line between regional cooperation and regional integration is becoming increasingly blurred in today's world. Although the establishment and relatively smooth functioning of the European Union have contributed significantly to regional cooperation taking on integration characteristics (at least in the monetary domain), the dynamics seem to be changing. Cooperation agreements between states and international organizations, such as the Asian Infrastructure Investment Bank and the International Monetary Fund (IMF), have emerged as important pillars of modern regionalism (Demir, 2018). Following this logic, many academics argue that, under the framework of regional cooperation, China is creating conditions for regional integration.

3. American Strategy and the Balance of Power in the Indo-Pacific

Since the early 1980s and more intensely since the 1990s, the Asian region witnessed rapid economic growth. In particular, in countries such as South Korea and Singapore, a significant increase in industrial activity and financial relations was recorded, which translated into an increase in per capita GDP and a general improvement in the overall standard of living. However, this growth appeared to be fragile and had bubble characteristics. In 1997, a serious economic shock that began in Thailand and spread throughout East and Southeast Asia (Indonesia,

South Korea, Malaysia, and the Philippines) contributed to the Asian Financial Crisis. The crisis was triggered by the collapse of the Thai currency (baht), which was due to the country's excessive (unsustainable) external borrowing, exacerbated by external speculative attacks. The turmoil did not last long, and, unlike the European debt crisis, economic stability was restored relatively quickly, without the need to implement exhaustive fiscal adjustment and austerity measures. It was in this environment, where the foundations had already been laid, that China turned its attention as early as the early 2000s.

In response to China's growing economic and geopolitical influence in the region, the United States, under the Obama administration, adopted the "pivot to Asia," with US foreign policy changing significantly. The core orientation of the US, which had been focused on Central Europe and the Middle East, changed direction and shifted towards the Asian region. Essentially, this fact constitutes an implicit recognition by US foreign policy that China is a major potential competitor (Demir, 2018). Following the new principles that now govern its foreign policy, in 2016, the US continued to advance the Trans-Pacific Partnership (TPP), a new trade framework with the main aim of concluding trade agreements with countries such as Australia, Brunei Darussalam, Canada, Chile, Japan, Malaysia, Mexico, New Zealand, Peru, Singapore, and Vietnam. The deal, which aimed to strengthen global trade flows and facilitate international trade by removing a large number of tariffs, was largely viewed by Washington as a counterweight to China's expanding influence.

As Du (2016) and Demir (2018) point out, the TPP represented an attempt by the Obama administration to address China's growing influence, both geopolitically and geoeconomically. In addition to strengthening trade relations between the countries, the agreement aimed to create a new autonomous trade framework that would, in the future, limit the potential of the economic networks that China has created. Allison (2019) describes US-China relations as a form of interstate competition within a rapidly evolving international system. From a system with a unipolar structure and the US occupying a prominent position, the world moves to a multipolar system where China claims a new, elevated position. In practice, two superpowers representing opposing political systems compete for global influence and power.

In this context, Du (2016) interprets the BRI as part of a broader competition for global leadership, perceiving the TPP and the BRI as proxies of a geo-economic competition. However, after the 2016 presidential election, American policy changed direction as Donald Trump, wanting to differentiate his presidency from his predecessor, emphasized bilateral trade balances and national security and focused less on concluding global trade agreements. As a result, the TPP was abandoned after Trump took office in January 2017, when the United States formally withdrew from the agreement.

Trump soon realized that the geo-economic balance was shifting significantly towards China. Following this logical framework, the US government subsequently built on Japan's "Free and Open Indo-Pacific" vision—associated with

Prime Minister Shinzo Abe—and advanced it as a new strategic framework, the Free and Open Indo-Pacific (FOIP) (Hosoya, 2019). While FOIP provides the strategic umbrella, the Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity (IPEF) has increasingly worked as its economic pillar—more about rules, standards, and supply-chain resilience than about tariffs (rather than a tariff-cutting framework). IPEF was launched by the United States with Indo-Pacific partners in May 2022, but it is not a traditional free trade agreement like the TPP, since it does not include market access or tariff cuts.

Asian states often avoid choosing “either China or the US.” On the contrary, many try—and to a large extent have managed—to maintain a delicate balance: they welcome Chinese funds and infrastructure projects through the BRI, while also engaging in FOIP-aligned cooperation and security arrangements. More specifically, ASEAN states accept Chinese funding, especially at the infrastructure level, but at the same time promote their own framework, the ASEAN Outlook on the Indo-Pacific (AOIP), in order to preserve ASEAN centrality and strategic autonomy and to avoid “binary alignment.” The AOIP is essentially ASEAN’s own way of framing the Indo-Pacific: an inclusive approach that keeps the organization at the center of regional debates rather than pushing members into a US–China bipolarity. A clear example is the Philippines and Vietnam. Both have expanded FOIP-aligned cooperation to balance Chinese pressure in the South China Sea, while remaining economically intertwined with China. It is worth emphasizing that, in Vietnam’s case, China has been its largest trading partner since 2004 (FPRI, 2023).

4. Promoting the internalization of the RMB

In the context of intensifying strategic competition with the United States, China has pursued an ambitious external economic agenda. In recent decades, Chinese policymakers have intensified their efforts to integrate China into the global economic and trading system. The first phase of this approach (Going Global 1.0) took place in 1999, and its main orientation was to move away from Mao’s model of self-sufficiency and related isolationism. The state played a key role by providing economic incentives and tax breaks to encourage Chinese companies to expand their participation in international trade (Gonzalez-Vicente, 2011). A milestone in this phase was China’s accession to the World Trade Organization in 2001. Building on this foundation, the subsequent “Going Global 2.0” policy sought to correct previous weaknesses, including weak regulatory oversight and corruption. At the same time, it promoted China as an important supporter of global trade liberalization (Siu and Liu, 2005; Bellabona and Spigarelli, 2007).

During the initial phase of the transformation of the Chinese economic model (open door policy), China’s main goal was to attract capital from abroad in the form of foreign direct investment. A secondary but equally crucial priority was

the technological upgrading of the country. Additionally, in the early 1980s, China adopted for the first time an export-led growth model, a policy orientation that has remained significant over time (Bellabona and Spigarelli, 2007). The BRI, which is an integral part of the Going Global 2.0 strategy, has emerged as a key mechanism for maintaining export-led growth and creating new overseas economic zones, through trade facilitation. The economic incentives offered by both the Chinese and local governments make these zones attractive platforms for Chinese companies seeking to “go global” (Ding, 2017).

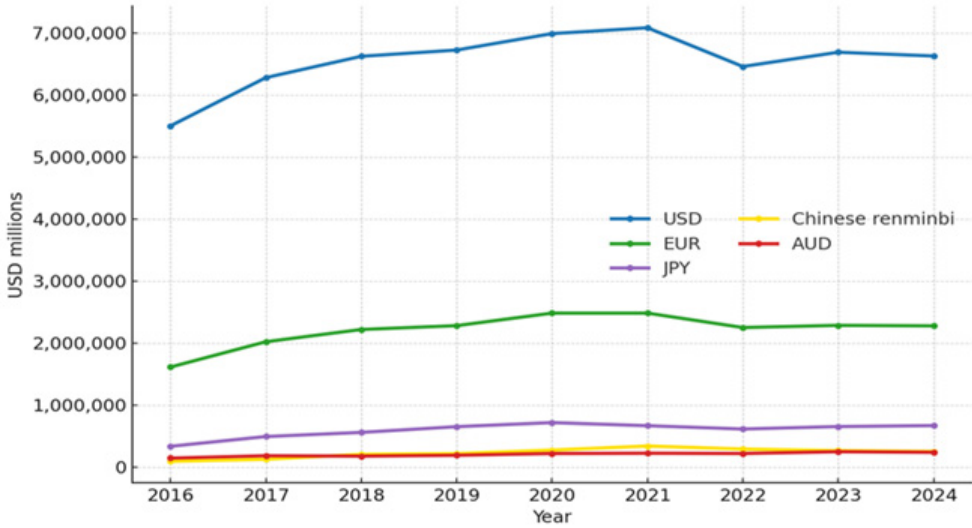
Alongside its emergence as a major economic power, China maintains a highly complex and interdependent relationship with the United States in both trade and finance. China is one of Washington’s most important trading partners and, at the same time, one of the largest foreign holders of US Treasury securities (Neely, 2017). The large volume of US dollars accumulating in Chinese banks as a result of persistent trade surpluses with the United States is recycled into the US financial system mainly through the purchase of US government bonds by the Chinese state. In practice, China uses the dollars it earns from exports to the US market to buy US government debt, thus indirectly financing the US budget deficit (Neely, 2017).

The US is a country with large and persistent trade deficits. In practice, this means that many American products have become less attractive to consumers, due to their high comparative cost compared to other products, especially Chinese ones. This has raised concerns regarding the competitiveness of American products. One such solution would be to devalue the dollar. However, the dollar, because its strength is determined by the supply and demand conditions prevailing in the international currency market, is difficult to devalue. If the Fed decided to print more dollars in order to devalue them, the resulting increase in global demand for dollars would absorb the additional supply, thereby limiting or even neutralizing any intended depreciation.

This is also the long-standing advantage associated with the dollar’s dominant international role, which has historically given the United States greater room for monetary expansion without immediately triggering extreme inflationary pressures. The US exploits the dominant position of the dollar in the global financial system and in international trade transactions. Most countries, to maintain their foreign exchange reserves at high levels (an indication of economic viability-facilitation of trade transactions, etc.), are willing to buy dollars, making the dollar’s devaluation a difficult process.

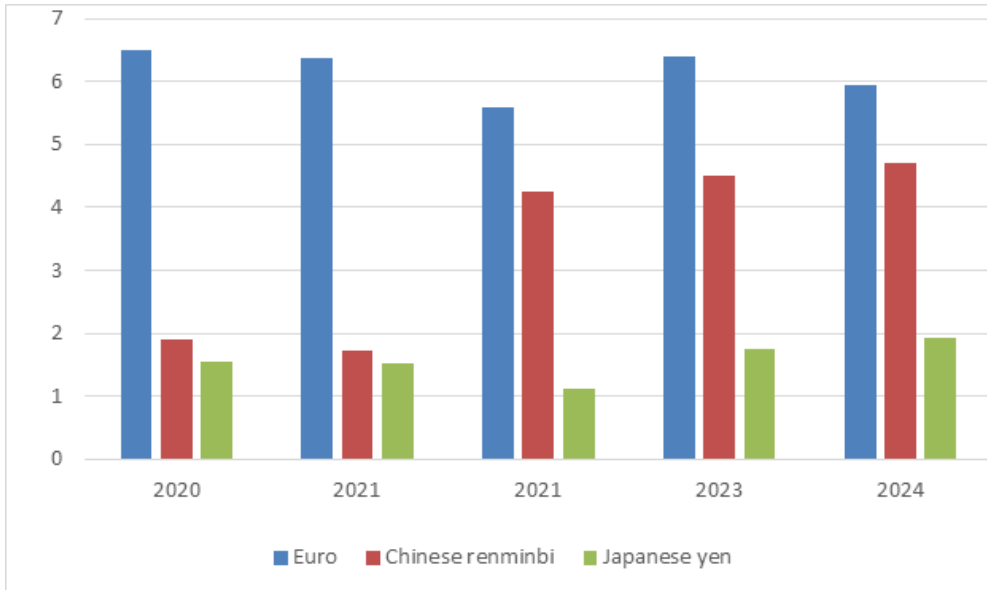
Figure 4 below illustrates global official foreign exchange reserves (COFER), expressed in nominal U.S. dollar values while Figure 5 illustrates the evolution of the share of global trade finance denominated in the euro, the Chinese renminbi, and the Japanese yen between 2020 and 2024.

Figure 4: Global Official Foreign-Exchange Reserves by Currency, 2016-2024 (USD millions)

Source: Authors' own composition, based on data from IMF (2025)

Figure 5: Share of global trade finance (%) (2020-2024)

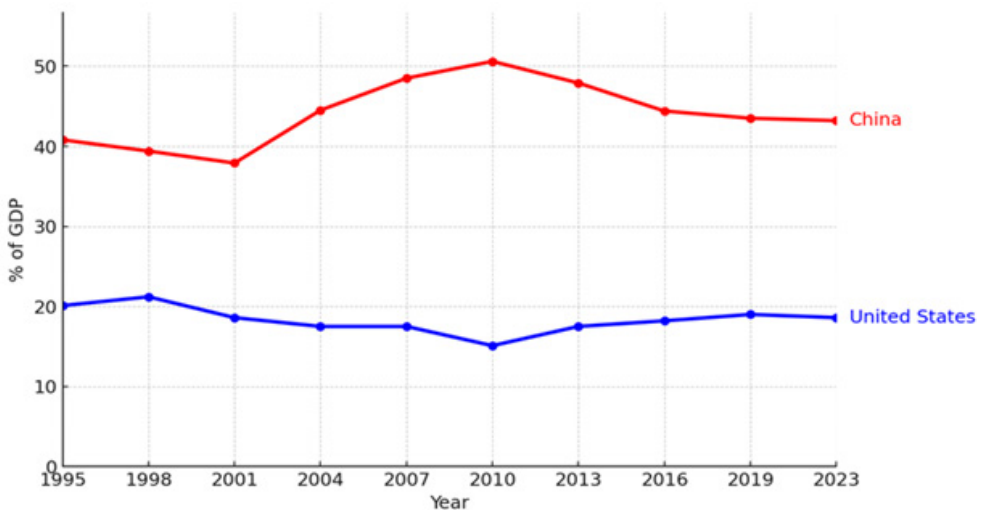

Source: Authors' own composition, based on data from von Beschwitz (2024)

It is also worth noting that from the late 2000s until around 2020, China—despite being a country on which significant trade restrictions and tariffs were imposed—emerged as one of the largest foreign holders of US debt. This mechanism demonstrates how the average Chinese consumer consumed less than what they produced, so the average American consumed more, respectively. China's growth model has been characterized by relatively lower consumption and higher saving, while the United States has exhibited comparatively higher consumption. At the same time, within this de facto arrangement, America kept its market open to Chinese products. This process constitutes a structural mechanism of interdependence through which China strengthens its monetary influence, while the United States maintains access to relatively low-cost capital.

This practice – commonly referred to as dollar recycling – has broad geoeconomic implications because it links China's growth model to the fiscal sustainability of the United States. On the one hand, it allows the United States to finance its budget deficits under comparatively favorable borrowing conditions; on the other hand, it makes China vulnerable if demand for its exports declines among American consumers. This constitutes one of the main reasons that led China to have higher domestic savings than the United States. As shown in Figure 6, over time in China, the percentage of GDP that is not consumed, but saved, is almost double that in the US.

Figure 6: U.S. and Chinese domestic savings

Source: Authors' own composition, based on data from World Bank (2025b)

This fragile balance creates conditions of competition within a framework of mutual dependence. As McDonagh (2025) rightly points out, within this framework of cooperation, the establishment of economic relations does not exclude competition and even conflict. This seems to be confirmed by the intensification of U.S. sanctions on China in recent years, which has further highlighted the competitive dimension of this interdependent relationship. Nevertheless, for almost three decades, this dynamic has created a form of competitive coexistence that, despite the ongoing frictions, functions as a stabilizing mechanism.

5. Conclusion

China's emergence as an economic superpower is changing the landscape of global economic governance. A key feature of this new dynamic is the effort to reshape the global economic and monetary architecture, not its abolition. The building of new institutions, the conclusion of trade agreements, foreign direct investment, and the general effort to promote elements of its state-led development approach abroad are key features of this dynamic. BRI is part of this effort to influence the way global trade operates. It does not aim to abolish conventional trade relations, but to create a new framework in which China sets the rules of operation.

Over the past decade, the BRI has expanded significantly. State participation has expanded, and China's economic penetration has increased. However, the picture of regional cooperation is not uniform, with Africa and Central Asia being the main hubs for attracting Chinese investment. In this new (under development) trade and economic system, the AIIB has already become an alternative financing channel. However, in many cases, projects that were considered vital (e.g., China-Pakistan Economic Corridor, CPEC) have either slowed down or been canceled. The main reasons contributing to this are either the change in domestic politics of the host countries or financing-related constraints. These frictions highlight both the strengths and structural vulnerabilities of the Chinese approach.

In terms of the strength of the Chinese yuan and the shift in the dollar's monetary primacy, the BRI's contribution so far appears to be relatively limited (Roukanas and Karakostas, 2020). Although the yuan's use as a global reserve currency has grown significantly, it remains a secondary currency. The BRI can support the internationalization of the yuan, but its impact is negatively influenced by the limited market depth and the convertibility constraints. The main purpose of both the BRI and the AIIB is not to replace Western-centric monetary institutions but rather to complement them. The result is a hybrid landscape with parallel architecture that coexists and competes.

References

- Acharya, A. (2012). Comparative regionalism: A field whose time has come? *The International Spectator*, 47(1), 3–15.
- AidData. (2025). China research. <https://china.aiddata.org/>
- Allison, G. (2019). *Destined for war: Can America and China escape Thucydides's trap?* Houghton Mifflin Harcourt.
- Asian Infrastructure Investment Bank. (2024a). AIIB's global membership grows to 110. <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2024/AIIBs-Global-Membership-Grows-to-110.html>
- Asian Infrastructure Investment Bank. (2024b). *Annual report 2024*. <https://www.aiib.org/en/news-events/annual-report/2024/index.html>
- Beeson, M., & Xu, S. (2019). China's evolving role in global governance: The AIIB and the limits of an alternative international order. In H. Zeng (Ed.), *Handbook of the international political economy of China* (Chap. 20). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781786435064.00028>
- Bellabona, P., & Spigarelli, F. (2007). Moving from open door to go global: China goes on the world stage. *International Journal of Chinese Culture and Management*, 1(1), 93–107.
- Blanchard, J.-M. F., & Flint, C. (2017). The geopolitics of China's Maritime Silk Road Initiative: Introduction. *Geopolitics*, 22(2), 223–245.
- Bozkurt, U. (2012). Westernization. *Academia.edu*. <https://www.academia.edu/28385120/Westernization>
- Bozkurt, U. (2012). Westernization. In G. Ritzer (Ed.), *The Wiley-Blackwell encyclopedia of globalization*. Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9780470670590.wbeog812>
- Boskov, T., & Lazaroski, S. (2011). Globalization, trade and business. In *Proceedings of the Fourth International Scientific Conference on "Economic & Social Challenges 2011: Globalization and Sustainable Development"* (Tirana, Albania).
- Demir, E. (2018). Fragmented or integrated Asia: Competing regional visions of the US and China. *Rising Powers Quarterly*, 3(2), 45–65.
- Department of Foreign Affairs and Trade. (2022, October 22). Australia–Japan joint declaration on security cooperation. <https://www.dfat.gov.au/countries/japan/australia-japan-joint-declaration-security-cooperation>
- Ding, F. (2017). Worlding developmentalism: China's economic zones within and beyond its border. *Journal of International Development*, 29(6), 825–850.

- Du, M. M. (2016). China's "One Belt, One Road" initiative: Context, focus, institutions, and implications. *The Chinese Journal of Global Governance*, 2(1), 30–43.
- FPRI. (2023, June). US–Philippines Enhanced Defense Cooperation Agreement revived. <https://www.fpri.org/article/2023/06/us-philippines-enhanced-defense-cooperation-agreement-revived>
- Gaudel, S., Ukhnaa, M., Ochirkhuyag, E., & Wang, Z. (2024, March 3). A new era of economic globalization: An opinion on opportunities, and risk and challenges of One Belt One Road (SSRN Working Paper No. 4746351). SSRN. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4746351
- Gonzalez-Vicente, R. (2011). The internationalization of the Chinese state. *Political Geography*, 30(7), 402–411.
- Hosoya, Y. (2019). FOIP 2.0: The evolution of Japan's Free and Open Indo-Pacific strategy. *Asia-Pacific Review*, 26(1), 18–28.
- International Monetary Fund. (2025). COFER: Currency composition of official foreign exchange reserves [Data set]. [https://data.imf.org/en/Data-Explorer?datasetUrn=IMF.STA:COFER\(7.0.0\)](https://data.imf.org/en/Data-Explorer?datasetUrn=IMF.STA:COFER(7.0.0))
- Latham, R. (1997). *The liberal moment: Modernity, security, and the making of post-war international order*. Columbia University Press.
- McBride, J., Berman, N., & Chatzky, A. (2023, February 2). China's massive Belt and Road Initiative. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/background-er/chinas-massive-belt-and-road-initiative>
- McDonagh, N. (2025). US–China competition, world order and economic decoupling: Insights from cultural realism. *Australian Journal of International Affairs*, 79(3), 364–384.
- Ministry of External Affairs. (2019, November 5). Transcript of media briefing by Secretary (East) during PM's visit to Thailand (November 04, 2019). https://www.mea.gov.in/media-briefings.htm?dtl%2F32007%2FTranscript_of_Media_Briefing_by_Secretary_East_during_PMs_visit_to_Thailand_November_04_2019
- Nedopil, C. (2024). China Belt and Road Initiative (BRI) investment report 2023. Griffith Asia Institute & Green Finance & Development Center. <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023/>
- Nedopil, C. (2025a). China Belt and Road Initiative (BRI) investment report 2024. Griffith Asia Institute & Green Finance & Development Center. <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2024/>

- Nedopil, C. (2025b). China Belt and Road Initiative (BRI) investment report 2025 H1. Griffith Asia Institute & Green Finance & Development Center. <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2025-h1/>
- Neely, J. C. (2017). Chinese foreign exchange reserves, policy choices and the U.S. economy (Research Division Working Paper No. 2017-001A). Federal Reserve Bank of St. Louis. <https://doi.org/10.20955/wp.2017.001>
- Nordin, A. H. M., & Weissmann, M. (2018). Will Trump make China great again? The Belt and Road Initiative and international order. *International Affairs*, 94(2), 231–249.
- Roukanas, S., & Karakostas, M. (2020). The financial exports of China and the role of RMB. In M. J. Lomott, P. Polychronidou, K. Lyskawa, & A. Karasavoglou (Eds.), *Economic and financial challenges for Balkan and Eastern European countries* (Chap. 5). Springer.
- Rolland, N. (2017). China's "Belt and Road Initiative": Underwhelming or game-changer? *The Washington Quarterly*, 40(1), 127–142.
- Sarker, M. N. I., Hossin, M. A., Yin, X., & Sarkar, M. K. (2018). One Belt One Road initiative of China: Implication for future of global development. *Modern Economy*, 9(4), 623–638.
- Sen, A. (2002). Does globalization equal Westernization? *The Globalist*. <https://www.theglobalist.com/does-globalization-equal-westernization/>
- Siu, W., & Liu, Z. (2005). Marketing in Chinese small and medium enterprises (SMEs): The state of the art in a Chinese socialist economy. *Small Business Economics*, 25(4), 333–346.
- State Administration of Foreign Exchange. (2025, June 7). China's foreign exchange reserves at the end of May 2025. <https://www.safe.gov.cn/en/2025/0607/2337.html>
- Surugiu, M. R., & Surugiu, A. (2015). International trade, globalization and economic interdependence between European countries: Implications for businesses and marketing framework. *Procedia Economics and Finance*, 32(2), 131–138.
- Tat, H. H., Chee, T. W., Chin, A. T., Hamid, A. B., & Osman, M. H. (2018). Globalization, colonialism and the Belt and Road Initiative (BRI): A review of literature. *The Journal of Social Sciences Research*, Special Issue 2, 98–103.
- Tekdal, V. (2017). China's Belt and Road Initiative: At the crossroads of challenges and ambitions. *The Pacific Review*, 31(3), 373–390.
- United States continues to block new Appellate Body members for the World Trade Organization, risking the collapse of the appellate process. (2019). *American Journal of International Law*, 113(4), 822–831.

- von Beschwitz, B. (2024, August 30). Internationalization of the Chinese renminbi: Progress and outlook (FEDS Notes No. 2024-08-30-3). Board of Governors of the Federal Reserve System. <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/internationalization-of-the-chinese-renminbi-progress-and-outlook-20240830.html>
- World Bank. (2025a). Sustainable infrastructure finance. <https://www.worldbank.org/en/topic/sustainableinfrastructurefinance/overview>
- World Bank. (2025b). Gross domestic savings (% of GDP) (NY.GDS.TOTL.ZS) [Data set]. World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS?end=2024&locations=US-CN&start=1990&view=chart>
- Zeng, J. (2019). Chinese views of global economic governance. *Third World Quarterly*, 40(3), 578–594.

Η επίδραση των δασμών στις εξαγωγές της ΕΕ στις ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία

Βασίλειος Βλάχος,

Επίκουρος Καθηγητής, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος, vlachosuk@ihu.gr

Περίληψη

Η εργασία εξετάζει τον αντίκτυπο των προστατευτικών πολιτικών στην εξαγωγική επίδοση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσα από την ανάλυση δεδομένων που καλύπτουν ένα μεγάλο όγκο των εξαγωγών της ΕΕ σε τρίτες χώρες, η εργασία ελέγχει συμπεράσματα προηγούμενων ερευνών, και υποστηρίζει ότι οι δασμοί επηρεάζουν αρνητικά τον όγκο των διεθνών εμπορικών συναλλαγών. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι, ενώ οι δασμοί μπορεί να προσφέρουν βραχυπρόθεσμα οφέλη στις εγχώριες βιομηχανίες, τελικά οδηγούν σε μείωση των εξαγωγών. Η έρευνα συμβάλλει στη συζήτηση γύρω από τις παγκόσμιες εμπορικές εντάσεις, επισημαίνοντας την ανάγκη για μια ισορροπημένη προσέγγιση στις εμπορικές πολιτικές που ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ των εθνών.

Λέξεις κλειδιά: Δασμοί, διεθνές εμπόριο, εμπορική πολιτική, Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), προστατευτισμός

The impact of tariffs on EU exports to China, Russia, and the USA

Vasileios Vlachos,

Assistant Professor, International Hellenic University

Abstract

This study examines the impact of protective policies, through tariffs, on the export performance of the European Union. By analyzing recent data and drawing on established economic theories and previous research, we argue that such protectionist measures adversely affect trade dynamics. Our findings indicate that while tariffs may be attractive because they might offer short-term benefits to domestic industries, they ultimately lead to decreased exports. This research contributes to the ongoing discourse surrounding global trade tensions, highlighting the need for a balanced approach to trade policies that fosters economic growth and cooperation among nations.

Keywords: Tariffs, international trade, trade policy, European Union (EU), protectionism

1. Εισαγωγή

Η αναβίωση των προστατευτικών πολιτικών, μέσω της επιβολής εμπορικών περιορισμών όπως οι δασμοί που υιοθέτησε η κυβέρνηση Trump, αντικατοπτρίζει μία σημαντική στροφή μετά από δεκαετίες εμπορικής απελευθέρωσης. Πριν από αυτήν την αναβίωση, η αλληλεξάρτηση και οι ανοιχτές αγορές θεωρούνταν κρίσιμοι παράγοντες για την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη, τόσο από την ακαδημαϊκή κοινότητα όσο και από κυβερνητικούς φορείς (World Trade Organization, 2024).

Η επιβολή δασμών από μεγάλες οικονομίες, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Κίνα και η Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορεί να ερμηνευθεί είτε ως στρατηγική για την επίτευξη στόχων που στοχεύουν στη φτωχοποίηση της γειτονικής χώρας (beggar-thy-neighbor), είτε ως αντίδραση σε παρόμοιες πολιτικές. Η ερευνητική κοινότητα έχει αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον της για τις επιπτώσεις αυτών των πολιτικών, καθώς οι χώρες προσπαθούν να ενισχύσουν τη θέση τους εις βάρος των εταίρων τους μέσω εμπορικών περιορισμών (Rodrik, 2024). Η κλιμάκωση αυτών των περιορισμών, όπως για παράδειγμα με την επιβολή αντιποίνων, οδηγεί σε «εμπορικούς πολέμους», οι οποίοι έχουν αρνητικές επιπτώσεις τόσο στο μέγεθος του διεθνούς εμπορίου όσο και στο παγκόσμιο ΑΕΠ.

Η περίοδος 2018-2025, χαρακτηρίζεται από αυξημένες εμπορικές εντάσεις, όπου τα αντίποινα δασμών και η εθνικιστική ρητορική διαταράσσουν παραδοσιακές συμμαχίες και παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού (Khan et al., 2025). Το νέο κύμα αύξησης των δασμών σε παγκόσμια κλίμακα, έχει τις ρίζες του στην αύξηση των δασμών των ΗΠΑ το 2025 υπό την δεύτερη κυβέρνηση Trump, και οφείλεται σε ανησυχίες σχετικά με την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην εγχώρια βιομηχανία των ΗΠΑ μέσω φαινομένων όπως το outsourcing που αφορά τη μετάθεση θέσεων εργασίας σε χώρες με χαμηλότερους μισθούς. Η αύξηση των δασμών από τις ΗΠΑ το 2025, αναμένεται να προκαλέσει αντίποινα από τους εμπορικούς εταίρους, με πιθανώς σοβαρές επιπτώσεις στο παγκόσμιο εμπόριο (Contractor, 2025).

Η εργασία των Khan et al. (2025) αποτελεί μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τις επιπτώσεις των εμπορικών πολέμων και παρέχει σημαντικά βιβλιομετρικά ευρήματα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, περίπου το 46% της βιβλιογραφίας εστιάζει στον οικονομικό αντίκτυπο των εμπορικών πολέμων, το 28% αναλύει τους στρατηγικούς και πολιτικούς παράγοντες του σύγχρονου προστατευτισμού, το 16% εξετάζει τον ρόλο των θεσμών και της παγκόσμιας διακυβέρνησης ως αντίδραση στους εμπορικούς πολέμους, ενώ το 10% επικεντρώνεται στις αιτίες που οδηγούν στην υιοθέτηση πολιτικών με στόχο την φτωχοποίηση γειτονικών χωρών. Παρά το γεγονός ότι σχεδόν το ήμισυ της βιβλιογραφίας αναφέρεται στον οικονομικό αντίκτυπο των εμπορικών πολέμων, παρατηρείται ένα κενό στον αριθμό των εμπειρικών εργασιών που εξετάζουν τον αντίκτυπο σε χώρες εκτός των ΗΠΑ και της Κίνας. Εξαιρέσεις αποτελούν οι μελέτες των Goulard (2020) και των Gnutzmann-Mkrtychyan και Hugot (2024), οι

οποίες αναλύουν τον αντίκτυπο της επιβολής δασμών στην ΕΕ και την Αρμενία αντίστοιχα, καθώς και άλλες εργασίες που επικεντρώνονται σε χώρες της Ασίας και θα εξεταστούν στην επόμενη ενότητα.

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην κάλυψη του εν λόγω κενού που παρατηρείται στην εμπειρική βιβλιογραφία, επιδιώκοντας να απαντήσει σε μια κρίσιμη ερευνητική ερώτηση: Σε ποιο βαθμό οι δασμοί από τις ΗΠΑ, την Κίνα και τη Ρωσία αποτελούν απειλή για τις εξαγωγές της ΕΕ; Η απάντηση είναι εξαιρετικά σημαντική για τα κράτη μέλη της ΕΕ, τα οποία είχαν πληγεί και δυσκολεύτηκαν περισσότερο να ανακάμψουν από την κρίση χρέους της ΕΕ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2010 (Vlachos and Bitzenis, 2019). Ιδιαίτερα δε για κράτη μέλη της ΕΕ, όπως η Ελλάδα, που ανήκει στην ομάδα χωρών που επλήγησαν από την κρίση και συνεχίζει να υστερεί σε ανταγωνιστικότητα (Hazakis, 2022· Vlachos and Bitzenis, 2022), η κατανόηση αυτού του ζητήματος είναι κρίσιμη.

Το υπόλοιπο της εργασίας διαρθρώνεται ως ακολούθως. Η δεύτερη ενότητα αποτελεί μια συνοπτική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας για τις οικονομικές επιπτώσεις των προστατευτικών πολιτικών μέσα από την επιβολή εμπορικών περιορισμών και καταλήγει στην διαμόρφωση των ερευνητικών υποθέσεων της εργασίας. Η τρίτη ενότητα παρουσιάζει το δείγμα και τη μέθοδο για τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων της εργασίας. Η τέταρτη ενότητα παρουσιάζει τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης του δείγματος όσον αφορά τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων. Η πέμπτη ενότητα ανακεφαλαιώνει την εργασία και προτείνει κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα.

2. Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας

2.1 Η επίδραση των δασμών στο διεθνές εμπόριο

Το διεθνές εμπόριο αποτελεί έναν από τους κύριους προσδιοριστικούς παράγοντες της παραγωγικότητας και της οικονομικής μεγέθυνσης, με τη συμβολή του να εξαρτάται από το μερίδιο που κατέχει στην οικονομική δραστηριότητα (Singh, 2010). Η θεωρία του διεθνούς εμπορίου υποστηρίζει ότι οι χώρες μπορούν να αυξήσουν την οικονομική τους ευημερία εάν ειδικευτούν σε τομείς όπου διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα για την παραγωγή προϊόντων προς εξαγωγή, εισάγοντας παράλληλα προϊόντα από τομείς στους οποίους άλλες χώρες έχουν το δικό τους συγκριτικό πλεονέκτημα (Deardorff, 2014). Ως εκ τούτου, οποιοδήποτε εμπόδιο στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές, όπως οι δασμοί, οδηγεί σε υποδεέστερα αποτελέσματα οικονομικής ευημερίας. Η εμπειρική διερεύνηση της τελευταίας 35ετίας της παγκοσμιοποίησης (μετά το 1980) επιβεβαιώνει τις προβλέψεις της θεωρίας (Ramzan et al., 2019), καθώς η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου ενισχύει την οικονομική μεγέθυνση, αρκεί οι χώρες να φτάσουν σε ένα ελάχιστο επίπεδο συνολικής παραγωγικότητας (total factor productivity).

Η δράση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) μέσω της αρχής της μη διάκρισης βάσει της πιο ευνοούμενης χώρας (most favored nation) έχει

συμβάλλει σημαντικά στη μείωση των δασμών. Σύμφωνα με αυτήν την αρχή, τα μέλη του ΠΟΕ επεκτείνουν κάθε εμπορικό πλεονέκτημα που παραχωρείται σε έναν εμπορικό εταίρο και σε όλους τους άλλους εταίρους. Η απελευθέρωση του εμπορίου κατά την περίοδο 1990-2010, η οποία προήλθε από τις μειώσεις δασμών που επιτεύχθηκαν βάσει της αρχής της πιο ευνοούμενης χώρας και της Συμφωνίας του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), έχει συμβάλει στο 90% των κερδών από το διεθνές εμπόριο (Caliendo et al., 2017).

Ο ρόλος της περιφερειοποίησης (regionalism) στη μείωση των δασμών κατά την ίδια περίοδο αποδείχθηκε περιορισμένος. Όλες οι νέες προτιμησιακές εμπορικές συμφωνίες (preferential trade agreements) που συνάφθηκαν μεταξύ 2001 και 2013 οδήγησαν σε μόλις 0,3% πτώση των μέσων εφαρμοσμένων δασμών σε παγκόσμιο επίπεδο (Bureau et al., 2019). Αντίθετα, οι δεσμεύσεις που προέκυψαν μετά την υλοποίηση της Συμφωνίας του Μαρακές, η οποία ίδρυσε τον ΠΟΕ το 1994, καθώς και η ένταξη σημαντικών κρατών στον ΠΟΕ, όπως η Κίνα, αποδείχθηκαν πιο καθοριστικές για την απελευθέρωση του εμπορίου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μια τετραπλάσια μείωση (περίπου 1,1%) των μέσων εφαρμοσμένων δασμών παγκοσμίως κατά την ίδια περίοδο (Bureau et al., 2019).

Εξίσου σημαντικές για την απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου ήταν και οι μονομερείς αποφάσεις που ελήφθησαν από κυβερνήσεις διαφόρων αναδυόμενων και αναπτυσσόμενων χωρών (π.χ. Ινδία), βάσει της αρχής της πιο ευνοούμενης χώρας. Αυτές οι αποφάσεις οδήγησαν σε μείωση της μέσης εφαρμοσμένης δασμολογικής προστασίας κατά 1,3% μεταξύ 2001 και 2013 (Bureau et al., 2019).

Όσον αφορά το είδος του διεθνούς εμπορίου, οι Dutt et al. (2013) επισημαίνουν ότι η ανάπτυξή του από τη δεκαετία του 1980 οφείλεται κυρίως στην αύξηση των συναλλαγών λόγω της εμπορικής διαφοροποίησης, με την ανάπτυξη νέων εμπορεύσιμων αγαθών (extensive margin of trade) να παίζει τον κύριο ρόλο, ενώ η αύξηση του όγκου των υφιστάμενων εμπορεύσιμων αγαθών (intensive margin of trade) είναι δευτερεύουσας σημασίας. Παρ' όλα αυτά, τα οφέλη που προκύπτουν είναι εξίσου σημαντικά, ανεξαρτήτως της μορφής της εμπορικής σχέσης (Arkolakis et al., 2012).

Σε σχέση με τα παραπάνω, οποιαδήποτε προστατευτική πολιτική δημιουργεί κερδισμένους και χαμένους. Για παράδειγμα, ο προστατευτισμός μέσω αύξησης δασμών από τις ΗΠΑ μπορεί να ωφελήσει ορισμένους τομείς της βιομηχανίας και να αυξήσει τα έσοδα του κράτους. Επιπλέον, μπορεί να αντικαταστήσει θέσεις εργασίας που χάνονται σε χώρες προσανατολισμένες στις εξαγωγές, όπως η Κίνα, με θέσεις εργασίας στις ΗΠΑ. Ωστόσο, τα οφέλη αυτά συχνά επισκιάζονται από το συνολικό κόστος που επιβάλλεται στους καταναλωτές, καθώς η αύξηση των τιμών οδηγεί σε συρρίκνωση της συνολικής ζήτησης. Η ανασκόπηση των Khan et al. (2025) καταδεικνύει ότι υπάρχουν εμπειρικές μελέτες που εκτιμούν τις μακροοικονομικές αναταράξεις που προκλήθηκαν από τον εμπορικό πόλεμο ΗΠΑ-Κίνας. Αυτές περιλαμβάνουν τη μείωση του ΑΕΠ και την αύξηση της ανεργίας και στις δύο χώρες, καθώς και πληθωριστικές πιέσεις στις ΗΠΑ (Lawrence, 2018· Ding et al., 2022· Chor & Li, 2024). Επιπλέον, καταγράφεται μεί-

ωση των εξαγωγών και του ΑΕΠ σε τρίτες χώρες, όπως η Ινδονησία, η Νότια Κορέα και η Ταϊβάν, καθώς και επιπτώσεις για την παγκόσμια οικονομία (Suh, 2019· Itakura, 2020· Nugroho et al., 2021· Son, 2022).

Στον αντίποδα, υπάρχουν μελέτες που υποστηρίζουν ότι τα αποτελέσματα των μέτρων προστατευτικής πολιτικής στο διεθνές εμπόριο είναι προσωρινά. Για παράδειγμα, η εργασία των Lindé και Pescatori (2019) αναλύει τις μακροοικονομικές επιπτώσεις που έχουν οι δασμοί και οι φόροι συνοριακής προσαρμογής (border adjustment taxes) υπό συνθήκες ατελούς αγοράς και ευέλικτων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι φόροι συνοριακής προσαρμογής σχετίζονται με την έκπτωση της αξίας των εξαγωγών από τον φόρο εταιρικού εισοδήματος, καθώς και με την επιβολή φόρου στις εισαγωγές. Από την ανάλυση προκύπτει ότι οι φόροι συνοριακής προσαρμογής δεν έχουν μακροχρόνιες επιπτώσεις στο διεθνές εμπόριο και, συνεπώς, μέτρα αυτού του τύπου δεν συνιστούν προστατευτική πολιτική που θα μπορούσε να βλάψει το διεθνές εμπόριο.

2.2 Προτιμησιακά καθεστώτα και διεθνές εμπόριο

Οι προτιμησιακές συμφωνίες έχουν πολλαπλασιαστεί δραματικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έχουν τετραπλασιαστεί από το 2001, γεγονός που έχει οδηγήσει σε πολλές μελέτες σχετικά με τις επιπτώσεις τους (Cheong et al., 2018· Bureau et al., 2019). Με εξαίρεση τους Ghosh & Yamarik (2004), οι περισσότερες μελέτες δείχνουν ότι οι επιπτώσεις στο διεθνές εμπόριο από τη σύναψη προτιμησιακών συμφωνιών είναι σημαντικές και θετικές (π.χ. Baier & Bergstrand, 2007· Eicher et al., 2012· Cheong et al., 2015).

Η μείωση των δασμών αποτελεί κεντρικό χαρακτηριστικό των προτιμησιακών συμφωνιών, καθώς κάθε μέλος επιδιώκει να αποκτήσει αυξημένη πρόσβαση στις αγορές των άλλων μελών. Ωστόσο, πολλές φορές τα μέλη επιδιώκουν μεγαλύτερο βαθμό ολοκλήρωσης μέσω συμφωνιών και σε θέματα που δεν αφορούν τους δασμούς, όπως πολιτικές ανταγωνισμού, πρότυπα προϊόντων, περιβαλλοντικές πολιτικές κ.ά. (Baier & Bergstrand, 2007). Η εργασία των Cheong et al. (2018) οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι συμφωνίες σε θέματα επιπλέον των δασμών στα πλαίσια προτιμησιακών συμφωνιών, αυξάνουν τόσο τις συναλλαγές μεταξύ παραδοσιακών εταίρων όσο και τις νέες διμερείς σχέσεις. Η ίδια εργασία οδηγεί και στο συμπέρασμα ότι οι τελωνειακές ενώσεις (customs unions) έχουν ισχυρότερη επίδραση στο διεθνές εμπόριο από τις συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών (free trade agreements), λόγω των συμφωνιών σε θέματα επιπλέον των δασμών.

Η επιθυμία των κρατών για μεγαλύτερο βαθμό ολοκλήρωσης μέσω συμφωνιών και σε ζητήματα που δεν αφορούν τους δασμούς, εξηγείται από τα οφέλη της κοινής αγοράς. Οι Freeman et al. (2022) αναφέρουν ότι η ΕΕ έχει μειώσει το κόστος των εμπορικών συναλλαγών και αυτό έχει οδηγήσει σε περισσότερες εμπορικές συναλλαγές εντός της ΕΕ (περίπου 20% αύξηση στις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών), γεγονός που έχει αυξήσει το ΑΕΠ όλων των κρατών μελών της ΕΕ εκτός από τη Φινλανδία. Τα συμπεράσματα των Freeman et al. (2022) υποστηρίζει και η εργασία των Campos et al. (2019), που υποδεικνύει ότι οι επιδράσεις στην οικονομική μεγέθυνση λόγω της ένταξης στην ΕΕ είναι μεγάλες και

θετικές (με την Ελλάδα ως εξαίρεση). Όσον αφορά τις τρίτες χώρες (π.χ. Ρωσία και Τουρκία), οι εμπορικές συναλλαγές τους με την ΕΕ έχουν μειωθεί λόγω του φαινομένου της μετατόπισης του εμπορίου (trade diversion). Το κόστος των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ μειώνεται, ενώ το κόστος μεταξύ της ΕΕ και των τρίτων χωρών αυξάνεται. Ωστόσο, το φαινόμενο αυτό εξασθενεί και σε αρκετές περιπτώσεις δεν ισχύει για χώρες που διατηρούν προτιμσιακές συμφωνίες με την ΕΕ (π.χ. Νορβηγία).

2.3 Παράγοντες που διέπουν τις εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία

Στην παρούσα ενότητα γίνεται αναφορά σε εργασίες σχετικά με τις τρέχουσες διμερείς εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στην ΕΕ και στις ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία. Οι εξαγωγές των κρατών μελών της ΕΕ στις συγκεκριμένες χώρες ανέρχεται περίπου στο 1/3 των συνολικών (σύμφωνα με στοιχεία της βάσης δεδομένων της Eurostat) και θα ήταν ενδεχομένως περισσότερες αν δεν υπήρχαν περιορισμοί, όπως οι κυρώσεις της ΕΕ στη Ρωσία και τα αντίποινα της Ρωσίας (περιορισμός στις εισαγωγές και στην άδεια για μετακινήσεις). Ακολουθεί πρώτα η παρουσίαση των κυρώσεων που περιορίζουν τις εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα στην ΕΕ και τη Ρωσία, έπειτα η επίδραση που έχουν οι εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα στην ΕΕ και την Κίνα στις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και τέλος, η επίπτωση των περιορισμών της κυβέρνησης Trump στις εμπορικές συναλλαγές της ΕΕ με τις ΗΠΑ.

Οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν συχνά οικονομικές κυρώσεις, όπως δασμούς ή περιορισμούς στις χρηματοοικονομικές συναλλαγές, για να επηρεάσουν αρνητικά την οικονομία της χώρας που δέχεται τις κυρώσεις (χώρα-στόχος) και κατ' επέκταση τις πολιτικές της ενέργειες. Η εργασία των Doornich & Rasputnik (2020) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι κυρώσεις έχουν αρνητική επίδραση στο διμερές εμπόριο μεταξύ της χώρας που επιβάλλει τις κυρώσεις και της χώρας-στόχου, και ότι οι κυρώσεις περιορίζουν τις συναλλαγές της δεύτερης και με τον υπόλοιπο κόσμο.

Από την άνοιξη του 2014, η ΕΕ έχει επιβάλει μια σειρά διπλωματικών και οικονομικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας (Caprile & Delivorias, 2023, 2-3). Οι κυρώσεις αυτές εισήχθησαν ως απάντηση στην προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας από τη Ρωσία και στη μετέπειτα εισβολή της Ρωσίας στην Ανατολική Ουκρανία. Επιπλέον, η ΕΕ έχει επιβάλει κυρώσεις και σε χώρες που στηρίζουν την επιθετικότητα της Ρωσίας, όπως η Λευκορωσία, λόγω της εμπλοκής της στην εισβολή στην Ουκρανία, καθώς και το Ιράν, εξαιτίας της χρήσης ιρανικών drones στην ρωσική επίθεση κατά της Ουκρανίας.

Τα μέτρα αυτά περιορίζουν την πρόσβαση της Ρωσίας στις κεφαλαιαγορές της ΕΕ, περιορίζουν τις επιχειρηματικές και διπλωματικές σχέσεις της και στοχεύουν να πλήξουν συγκεκριμένους οικονομικούς τομείς στη Ρωσία, όπως οι τομείς που σχετίζονται με την τεχνολογία και τις υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται για την ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και την παραγωγή

γή πετρελαίου. Σκοπός των κυρώσεων είναι κυρίως η αλλαγή της πολιτικής της Ρωσίας απέναντι στην Ουκρανία και ο τερματισμός των ρωσικών στρατιωτικών επιχειρήσεων στην περιοχή. Όσον αφορά τις επιχειρηματικές σχέσεις, οι κυρώσεις που έχει επιβάλει η ΕΕ περιλαμβάνουν: α) την απαγόρευση εξαγωγών από την ΕΕ προς τη Ρωσία, β) την απαγόρευση εισαγωγών στην ΕΕ από τη Ρωσία, γ) την επιβολή ανώτατου ορίου τιμής στο ρωσικό αργό πετρέλαιο και τα προϊόντα πετρελαίου που εξάγονται σε τρίτες χώρες (σύμφωνα με το ανώτατο όριο τιμής G7 για το πετρέλαιο), δ) την απαγόρευση παροχής θαλάσσιων μεταφορών, ασφάλισης και άλλων υπηρεσιών βοήθειας για τη μεταφορά προϊόντων που πωλούνται πάνω από το ανώτατο όριο.

Αναφορικά με τις επιδράσεις των κυρώσεων, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αναφέρει ότι οι κυρώσεις μείωσαν το ρυθμό ανάπτυξης της Ρωσίας κατά 0,2% ετησίως την περίοδο 2014-2018 (International Monetary Fund, 2019). Η εργασία των Imbs & Pauwels (2024) εξετάζει τις επιδράσεις των κυρώσεων κατά κλάδο και χώρα, καταδεικνύοντας ότι η Ρωσία υπέστη μεγαλύτερες απώλειες συγκριτικά με την ΕΕ. Για παράδειγμα, το 2018, η Ρωσία παρουσίασε συνολική απώλεια 3,18% του ΑΕΠ της λόγω των κυρώσεων, ενώ η επίδραση στην ΕΕ κυμάνθηκε από 0,09% του ΑΕΠ στην Ισπανία (ελάχιστο) έως 1,87% στη Βουλγαρία (μέγιστο). Σχετικά με τις εμπορικές ροές, οι Bëllin & Hanousek (2021) εκτιμούν ότι οι ρωσικές κυρώσεις οδήγησαν σε μείωση των εισαγωγών της Ρωσίας κατά περίπου 12,6 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, ενώ οι κυρώσεις της ΕΕ και των ΗΠΑ προκάλεσαν μείωση των εισαγωγών κατά περίπου 1,5 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ.

Η εργασία των Chen et al. (2022) εξετάζει πώς το εμπόριο ΕΕ-Κίνας επηρεάζει το εμπορικό ισοζύγιο της ΕΕ και οδηγεί στο συμπέρασμα ότι όταν το μερίδιο ενός κράτους μέλους στο εμπόριο με την Κίνα αυξάνεται, το μερίδιο του στο εμπόριο με τους εταίρους της ΕΕ μειώνεται. Αυτό υποδηλώνει ότι ισχυρότερες εμπορικές σχέσεις με την Κίνα οδηγούν σε ασθενέστερες εμπορικές σχέσεις μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Τα αποτελέσματα των Chen et al. (2022) περιορίζουν τις θετικές επιδράσεις της συμμετοχής στην ΕΕ στις εμπορικές συναλλαγές (Freeman et al., 2022) και στην οικονομική μεγέθυνση των κρατών μελών της ΕΕ (Campos et al., 2019).

Η προστατευτική πολιτική της κυβέρνησης Τραμπ κατά τη διάρκεια της πρώτης θητείας της οδήγησε σε έναν εμπορικό πόλεμο, αρχικά με την Κίνα και στη συνέχεια με άλλες χώρες. Αυτή η πολιτική σηματοδότησε την απομάκρυνση των ΗΠΑ από την ιστορική τους ηγεσία στην ολοκλήρωση της παγκόσμιας οικονομίας. Ο εμπορικός πόλεμος που ξέσπασε το 2018 μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας είχε αρνητικές επιπτώσεις όχι μόνο στις εμπλεκόμενες οικονομίες, αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο, δεδομένης της σημασίας των δύο οικονομιών στο παγκόσμιο εμπόριο. Η επιβολή δασμών από την κυβέρνηση Τραμπ επηρέασε αρνητικά τους όρους εμπορίου των συνεργατών των ΗΠΑ, καθότι περιορίστηκε η πρόσβασή τους σε μία από τις μεγαλύτερες αγορές παγκοσμίως. Σύμφωνα με εκτιμήσεις των επιπτώσεων αυτών των δασμών (χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τυχόν αντίμετρα), παρατηρήθηκε μείωση του ΑΕΠ των ΗΠΑ κατά 0,64%, της Κίνας

κατά 0,68% και της ΕΕ κατά 0,11%. Υπήρξαν σημαντικές διαφοροποιήσεις, όπως η μείωση του ΑΕΠ της Γερμανίας κατά 0,23% και η οριακά αρνητική μεταβολή του ΑΕΠ στην Ιταλία, η οποία ανήλθε στο 0,01% (Saussay, 2024). Η ανασκόπηση των Fajgelbaum & Khandelwal (2022) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο εμπορικός πόλεμος της πρώτης Θητείας της κυβέρνησης Τραμπ μείωσε την οικονομική ευημερία τόσο των ΗΠΑ όσο και της Κίνας.

Οι εμπορικές εντάσεις ανάμεσα στις δύο χώρες επέφεραν σημαντική πτώση των εξαγωγών από την Κίνα προς τις ΗΠΑ, γεγονός που ώθησε την Κίνα στην αναζήτηση εναλλακτικών αγορών. Η ευρωζώνη αποτελεί μία σημαντική εναλλακτική αγορά λόγω των διαρθρωτικών ομοιοτήτων μεταξύ των εξαγωγών από την Κίνα και στις δύο αγορές (π.χ. όσον αφορά τα είδη των εξαγόμενων αγαθών και τις δυνατότητες της εφοδιαστικής αλυσίδας). Οι Gunnella et al. (2025) παρουσιάζουν στοιχεία ότι αν δεν κατευαστούν οι εμπορικές εντάσεις τότε οι θα προκύψουν αρνητικές επιπτώσεις για τις καθарές εξαγωγές και την οικονομική μεγέθυνση της ευρωζώνης.

Οι δασμοί που επιβλήθηκαν από την κυβέρνηση Τραμπ στην δεύτερη Θητεία της το 2025 επιδρούν αρνητικά στους όρους εμπορίου των εμπορικών εταιριών των ΗΠΑ και τους οδηγούν σε τρεις τρόπους αντίδρασης (Rotunno & Ruta, 2025). Πρώτον, την επιβολή αντισταθμιστικών δασμών, με σκοπό το μετριασμό της αρνητικής επίδρασης στους όρους εμπορίου τους. Δεύτερον, την εφαρμογή βιομηχανικών πολιτικών για την υποστήριξη της εγχώριας παραγωγής (π.χ. επιδοτήσεις), με σκοπό την αντιμετώπιση των εμπορικών ροών που θα κατευθυνθούν στην αγορά τους από τρίτες χώρες. Τέλος, την οικονομική ολοκλήρωση μέσω νέων συμφωνιών με άλλες χώρες, με σκοπό την δημιουργία νέων αγορών για την εγχώρια παραγωγή τους. Οι Rotunno & Ruta (2025) συμπεραίνουν ότι και η πρώτη και η δεύτερη αντίδραση πλήττουν τις εξαγωγές των ΗΠΑ, με την δεύτερη να απαιτεί ένα σημαντικό ποσό δημόσιας δαπάνης, και ότι αμφότερες επιδεινώνουν τις στρεβλώσεις της εγχώριας αγοράς των εμπορικών εταιριών. Η τρίτη αντίδραση έχει το ίδιο αποτέλεσμα όσον αφορά τη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου, αλλά χωρίς να προκαλούνται στρεβλώσεις στην εγχώρια αγορά.

Όπως αναφέρεται παραπάνω, ο εμπορικός πόλεμος των ΗΠΑ επεκτάθηκε και σε άλλες οικονομίες πλην της Κίνας. Για παράδειγμα, η κυβέρνηση Τραμπ επέβαλε κατά την πρώτη Θητεία της δασμούς 25% στις εισαγωγές χάλυβα και 10% στις εισαγωγές αλουμινίου από την ΕΕ, τον Καναδά και το Μεξικό. Η ΕΕ αντέδρασε επεκτείνοντας την εμπορική διένεξη με την επιβολή δασμών σε μια σειρά εισαγόμενων αγαθών από τις ΗΠΑ. Η κυβέρνηση Τραμπ επέβαλε εκ νέου δασμούς σε διάφορες χώρες στην δεύτερη Θητεία της, επεκτείνοντας τον εμπορικό πόλεμο των ΗΠΑ. Η εργασία των Naudé & Cameron (2025) διαπιστώνει ότι η ΕΕ πρέπει να εξάγει σε εναλλακτικές αγορές τα προϊόντα αλουμινίου και χάλυβα ώστε να μην πληγεί η οικονομική της ευημερία. Όσον αφορά τον αγροδιατροφικό τομέα, ο Timpanaro (2025) εκτιμά ότι ένας δασμός 15% μειώνει τις εξαγωγές της ΕΕ προς τις ΗΠΑ κατά 2 έως 4,5 δισ. ευρώ ετησίως, παρατηρώντας τη μεγαλύτερη αρνητική επίπτωση σε αγροδιατροφικά προϊόντα υψηλής αξίας της Μεσο-

γείου, όπως το κρασί, το ελαιόλαδο και τα αποστάγματα. Η εργασία οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι δασμοί που επέβαλε η κυβέρνηση Τραμπ κατά την δεύτερη θητεία της προκαλούν σημαντικές βραχυπρόθεσμες απώλειες εξαγωγών και ότι η τρέχουσα Κοινή Αγροτική Πολιτική δεν μπορεί να τις μετριάσει.

2.4 Ερευνητικές υποθέσεις

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας οδηγεί στην διαμόρφωση των εξής υποθέσεων:

1. Ο εμπορικός πόλεμος έχει μακροχρόνιες επιπτώσεις στις εξαγωγές της ΕΕ. Η υπόθεση βασίζεται στα ευρήματα της βιβλιογραφίας που παρουσιάστηκε προηγουμένως και ειδικότερα στις μακροοικονομικές επιδράσεις που αναφέρει η ανασκόπηση των Khan et al. (2025) και στις διάφορες εκτιμήσεις για τις επιπτώσεις των δασμών στην παγκόσμια οικονομία (Suh, 2019· Itakura, 2020· Nugroho et al., 2021· Son, 2022).

2. Οι μακροχρόνιες επιπτώσεις του εμπορικού πολέμου στις εξαγωγές της ΕΕ θα είναι αρνητικές. Η βιβλιογραφία που υποστηρίζει την υπόθεση 1Α αποτελεί θεμέλιο και για την παρούσα, καθώς καταδεικνύει την αρνητική επίδραση των δασμών σε διάφορα μακροοικονομικά μεγέθη, μεταξύ των οποίων και οι εξαγωγές.

3. Μέθοδος

Ο έλεγχος των ερευνητικών υποθέσεων της εργασίας βασίζεται στο υπόδειγμα βαρύτητας του διεθνούς εμπορίου (Kabir et al., 2017):

$$B_{ij} = Y_i + Y_j + D_{ij} \quad (1)$$

όπου B είναι οι διμερείς εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των χωρών i και j , Y είναι το εθνικό εισόδημα των χωρών i και j , και D είναι η γεωγραφική απόσταση των χωρών i και j . Η εξίσωση 1 μπορεί να ειδικευτεί ως εξής:

$$E_{ij} = Y_j + D_{ij} + T_j \quad (2)$$

όπου E είναι οι εξαγωγές των κρατών μελών της ΕΕ i σε τρίτες χώρες j , Y είναι το εθνικό εισόδημα των τρίτων χωρών j , και D είναι η γεωγραφική απόσταση των κρατών μελών της ΕΕ i και των τρίτων χωρών j . Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τους συντελεστές συσχέτισης των μεταβλητών που αναλύονται με την εξίσωση 2. Επειδή ο σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση μακροχρόνιων σχέσεων, η ανάλυση εστιάζει στη συνολοκλήρωση (cointegration) των μεταβλητών.

Η εξίσωση 2 εστιάζει στις εξαγωγές των κρατών μελών της ΕΕ στις ΗΠΑ, Κίνα (ηπειρωτική Κίνα χωρίς το Χονγκ Κονγκ) και Ρωσία, καθώς στις συγκεκριμένες χώρες προκύπτουν τα περισσότερα εμπόδια στο διεθνές εμπόριο (Khan et al., 2025). Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, οι εξαγωγές των κρατών μελών της ΕΕ στις συγκεκριμένες χώρες ήταν 30,1% των συνολικών εξαγωγών το 2024. Οι εξαγωγές στο Ηνωμένο Βασίλειο για το ίδιο έτος ήταν 13,2% και στην Ευρωπαϊκή

Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών 10,1%. Οι υπόλοιπες χώρες που εισάγουν από τα κράτη μέλη της ΕΕ, παρουσίαζαν μονοψήφιο και σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό του συνόλου. Το δείγμα που παρουσιάζεται στο πίνακα αφορά την περίοδο 2002-2021 και οι συντελεστές συσχέτισης αφορούν τις τιμές των μεταβλητών πριν τη μετατροπής τους σε λογάριθμους με βάση το 10 (δεν ισχύει για την περίπτωση των δασμών). Οι δασμοί του δείγματος είναι ο μέσος όρος των δασμών του πλέον ευνοούμενου κράτους για μεταποιημένα προϊόντα, μεταλλεύματα και μέταλλα. Τα δεδομένα αντλήθηκαν από τις Eurostat, UNCTADstat και CEPII Gravity database.

Πίνακας 1 – Συντελεστές συσχέτισης

Εξαγωγές (σε εκ. ευρώ)	Γεωγραφική απόσταση (χλμ.)	ΑΕΠ (σε εκ. ευρώ)	Δασμο (ποσοστό)*	
1,000	0,345	0,223	-0,594	Εξαγωγές
	1,000	0,425	-0,105	Γεωγραφική απόσταση
		1,000	0,130	ΑΕΠ
			1,000	Δασμοί

Σημείωση: Δασμοί ως (μέσος όρος) του πλέον ευνοούμενου κράτους για μεταποιημένα προϊόντα, μεταλλεύματα και μέταλλα (σε ποσοστό).

4. Αποτελέσματα

Η διερεύνηση της συνολοκλήρωσης μεταξύ μεταβλητών λαμβάνει χώρα όταν οι χρονοσειρές τους δεν είναι στάσιμες (stationary) και έχει σκοπό τον προσδιορισμό της μεταξύ τους σταθερής μακροχρόνιας σχέσης. Μια χρονοσειρά δεν είναι στάσιμη όταν ο μέσος και η διακύμανση μεταβάλλονται (όταν οι στατιστικές ιδιότητες μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο και εξαρτώνται από τη χρονική στιγμή κατά την οποία παρατηρείται η τιμή της μεταβλητής). Οι μη στάσιμες χρονοσειρές παρουσιάζουν περιοδικότητα και τάση και η συνολοκλήρωση δηλώνει ότι κινούνται μακροπρόθεσμα προς την ίδια κατεύθυνση. Η μακροχρόνια σχέση που θα ισχύει στην περίπτωση της συνολοκλήρωσης δεν συνεπάγεται ότι θα ισχύει και βραχυχρόνια (όπου μπορεί να παρουσιάζεται μια ανεξάρτητη πορεία μεταξύ των χρονοσειρών).

Στην ανάλυση των μεταβλητών που παρουσιάζει η εξίσωση 2 χρησιμοποιούνται δεδομένα panel (διαστρωματικά δεδομένα σε χρονοσειρές) από τις πη-

γές που αναφέρονται στην προηγούμενη ενότητα. Σκοπός είναι ο έλεγχος της μακροχρόνιας σχέσης ανάμεσα στις εξαγωγές της ΕΕ στις ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία και α) στους δασμούς των τριών εμπορικών εταιρών της ΕΕ, β) στο μέγεθος των οικονομιών τους και γ) στη γεωγραφική τους απόσταση. Το πρώτο βήμα στην ανάλυση της μακροχρόνιας σχέσης αφορά τον έλεγχο στασιμότητας των μεταβλητών στην εξίσωση 2. Εφαρμόζεται ο έλεγχος μοναδιαίας ρίζας (unit root test) πρώτης γενιάς LLC των Levin et al. (2002), επειδή το δείγμα δεν παρουσιάζει διαστρωματική εξάρτηση. Ο έλεγχος διαστρωματικής εξάρτησης PCD του Pesaran (2021) στον Πίνακα 2Α, παρουσιάζει ότι η ασυμπτωτική στατιστική τιμή z δεν είναι στατιστικά σημαντική και συνεπώς δεν απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση ότι δεν υπάρχει διαστρωματική εξάρτηση στο δείγμα panel. Ο Πίνακας 2Β παρουσιάζει τα αποτελέσματα των ελέγχων στασιμότητας LLC. Σε όλες τις περιπτώσεις πλην των στατιστικά σημαντικών τιμών ελέγχου με σταθερό όρο για τις «εξαγωγές» και τους «δασμούς», δεν απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση ότι οι μεταβλητές δεν είναι στάσιμες λόγω της ύπαρξης μοναδιαίας ρίζας.

Πίνακας 2 – Έλεγχοι διαστρωματικής εξάρτησης και στασιμότητας

2Α – Έλεγχος διαστρωματικής εξάρτησης

Έλεγχος	PCD
z	-0,894

2Β – Έλεγχος στασιμότητας LLC

Έλεγχος	Τιμή ελέγχου χωρίς σταθερό όρο	Τιμή ελέγχου με σταθερό όρο	Τιμή ελέγχου με σταθερό όρο και τάση
Εξαγωγές	3,275	-2,716**	-3,625
ΑΕΠ	3,748	-1,933	-3,220
Δασμοί	-2,635	-2,492*	-4,456

Σημείωση: Στατιστική σημαντικότητα < 0,01***, < 0,05**, < 0,1*

Η διερεύνηση της ύπαρξης μιας σταθερής μακροχρόνιας σχέσης των μεταβλητών σύμφωνα με την εξίσωση 2, λαμβάνει χώρο με τον έλεγχο συνολοκλήρωσης του Kao (1999). Ο Πίνακας 3 παρουσιάζει ότι οι τιμές (t-statistics) των ελέγχων Modified DF και ADF είναι στατιστικά σημαντικές στην περίπτωση σταθερών επιδράσεων. Συνεπώς, η μηδενική υπόθεση της έλλειψης συνολοκλήρωσης απορρίπτεται και επιβεβαιώνεται η ύπαρξη μιας σταθερής μακροχρόνιας σχέσης μεταξύ των μεταβλητών. Να σημειωθεί εδώ ότι στους ελέγχους συνολοκλήρωσης, η μεταβλητή «γεωγραφική απόσταση» παραλείπεται λόγω συγγραμμικότητας.

Πίνακας 3 – Έλεγχος συνολοκλήρωσης

Έλεγχος	Τιμή σωρευτικής ανάλυσης	Τιμή σταθερών επιδράσεων
ADF	-0,488	-2,387***
Modified DF	-0,787	-3,229***

Σημείωση: Στατιστική σημαντικότητα < 0,01***, < 0,05**, < 0,1*

Η διερεύνηση των μακροχρόνιων επιδράσεων των εξαρτημένων μεταβλητών στις εξαγωγές σύμφωνα με την εξίσωση 2, πραγματοποιείται με τη μέθοδο των Pesaran et al. (1999). Η εν λόγω μέθοδος εξετάζει αν οι μακροχρόνιοι συντελεστές των μεταβλητών είναι ίδιοι για όλες τις διαστρωματικές μονάδες (ΕΕ, ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία): επάρκεια εκτίμησης pooled mean group (PMG). Στην περίπτωση που αυτό ισχύει, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει διαφοροποίηση στους βραχυχρόνιους συντελεστές και τις διακυμάνσεις σφάλματος μεταξύ των διαστρωματικών ομάδων. Ο Πίνακας 4 παρουσιάζει το αποτέλεσμα του στατιστικού ελέγχου Hausman για την ομοιογένεια των μακροχρόνιων συντελεστών (ομοιογένεια κλίσης). Η τιμή ελέγχου Hausman δεν είναι στατιστικά σημαντική, συνεπώς η μηδενική υπόθεση ομοιογένειας των μακροχρόνιων συντελεστών δεν απορρίπτεται και ο εκτιμητής PMG κρίνεται καταλληλότερος έναντι του MG. Η εκτίμηση μέσω PMG δείχνει ότι η σχέση αυτή είναι κοινή ως προς τους μακροχρόνιους συντελεστές μεταξύ των διαστρωματικών μονάδων, ενώ επιτρέπεται διαφοροποίηση στη βραχυχρόνια δυναμική. Όσον αφορά τις μακροχρόνιες επιδράσεις των εξαρτημένων μεταβλητών, ο Πίνακας 4 παρουσιάζει ότι το ΑΕΠ επιδρά θετικά και οι δασμοί αρνητικά στις εξαγωγές. Οι συντελεστές είναι στατιστικά σημαντικοί με περιθώριο σφάλματος μικρότερο του 1% και η μεταβλητή «γεωγραφική απόσταση» παραλείπεται λόγω συγγραμμικότητας.

Πίνακας 4 – Εκτίμηση PMG (εξαρτημένη: εξαγωγές)

ΑΕΠ	0,719*** (0,075)
Δασμοί	-3,898*** (0,659)
N	57
Hausman	1,242

Σημειώσεις: Στατιστική σημαντικότητα < 0,01***, < 0,05**, < 0,1*. Τυπικό σφάλμα στις παρενθέσεις.

Τα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν στην παρούσα ενότητα επιβεβαιώνουν τις υποθέσεις 1 και 2. Οι εξαγωγές της ΕΕ στις ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία επηρεάζονται αρνητικά στη μακροχρόνια περίοδο από προστατευτικά μέτρα όπως οι δασμοί του πλέον ευνοούμενου κράτους για μεταποιημένα προϊόντα, μεταλλεύματα και μέταλλα. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν επίσης, ότι η μακροχρόνια επίδραση των δασμών στις εξαγωγές είναι πολλαπλάσια σε μέγεθος από την επίδραση της έλξης που προκαλεί το μέγεθος της οικονομίας.

5. Εν κατακλείδι

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις επιπτώσεις των προστατευτικών πολιτικών στο διεθνές εμπόριο μέσα από την επίδραση των δασμών στις εξαγωγές της ΕΕ στις ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία. Τα αποτελέσματα της εργασίας παρουσιάζουν την αρνητική επίδραση της αναβίωσης των προστατευτικών πολιτικών από τις κυβερνήσεις Τραμπ και του εμπορικού πολέμου ΗΠΑ-Κίνας. Η εργασία συμβάλλει στην ανάπτυξη της βιβλιογραφίας για τις επιπτώσεις των προστατευτικών πολιτικών μέσα από νέα δεδομένα. Επιβεβαιώνει συμπεράσματα προγενέστερων εργασιών που αφορούν την παγκόσμια οικονομία, τις ΗΠΑ, την Κίνα ή άλλες οικονομίες της Ασίας και στην περίπτωση της ΕΕ.

Τα αποτελέσματα της εργασίας καταδεικνύουν ότι με όλες τις άλλες μεταβλητές σταθερές, οι καθαρές εξαγωγές και κατ' επέκταση το ΑΕΠ της ΕΕ πλήττεται από τις προστατευτικές πολιτικές. Η αρνητική μεταβολή μπορεί ενδεχομένως να γίνει πολλαπλάσια αν ληφθούν υπόψη τα αποτελέσματα εργασιών όπως των Chen et al. (2022) που περιορίζουν τις θετικές επιδράσεις της συμμετοχής στην ΕΕ στις εμπορικές συναλλαγές (Freeman et al., 2022) και στην οικονομική μεγέθυνση των κρατών μελών της ΕΕ (Campos et al., 2019).

Η εργασία έχει περιορισμούς που μπορούν να αντιμετωπιστούν μέσα από περαιτέρω έρευνα. Για παράδειγμα, μια πρόταση για περαιτέρω έρευνα αφορά την διερεύνηση μακροχρόνιων επιδράσεων των δασμών στις καθαρές εξαγωγές. Επίσης, η διεύρυνση του δείγματος θα μπορούσε να αναδείξει τις διαφορετικές επιδράσεις των δασμών στις καθαρές εξαγωγές εντός και εκτός της ΕΕ.

Βιβλιογραφία

- Arkolakis, C., Costinot, A., & Rodríguez-Clare, A. (2012). New trade models, same old gains? *American Economic Review*, 102(1), 94-130. <https://doi.org/10.1257/aer.102.1.94>
- Baier, S.L., & Bergstrand, J. H. (2007). Do free trade agreements actually increase members' international trade? *Journal of International Economics*, 71(1), 72-95. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2006.02.005>
- Bureau, J.C., Guimbard, H., & Jean, S. (2019). Competing liberalizations: tariffs and trade in the twenty-first century. *Review of World Economics*, 155 (4), 707-753. <https://doi.org/10.1007/s10290-019-00346-1>
- Caliendo, L., Feenstra, R.C., Romalis, J. & Taylor, A.M. (2017). Tariff reductions, entry, and welfare: Theory and evidence for the last two decades. *NBER Working Paper* 21768. National Bureau of Economic Research, Cambridge (MA). <https://doi.org/10.3386/w21768>

- Campos, N.F., Coricelli, F., & Moretti, L. (2019). Institutional integration and economic growth in Europe. *Journal of Monetary Economics*, 103, 88-104. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2018.08.001>
- Caprile, A., & Delivorias, A. (2023). EU sanctions on Russia: Overview, impact, challenges. European Parliamentary Research Service (EPRS) Briefings PE 739.366. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)739366](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)739366) (πρόσβαση 19 -12- 2025).
- CEPII (n.d.). Gravity database. https://www.cepii.fr/CEPII/en/bdd_modele/bdd_modele_item.asp?id=8 (πρόσβαση 19 - 12- 2025).
- Chen, H., Luo, C., Renard, M.-F., & Sun, S. (2022). EU-China trade and intra-EU trade: Substitute or complementary? *Journal of Economic Surveys*, 36(3), 558-585. <https://doi.org/10.1111/joes.12471>
- Cheong, J., Kwak, D.W., & Tang, K.K. (2015). Can trade agreements prevent trade diversion? *Review of International Economics*, 23(2), 221-238. <https://doi.org/10.1111/roie.12162>
- Cheong, J., Kwak, D.W., & Tang, K.K. (2018). The trade effects of tariffs and non-tariff changes of preferential trade agreements. *Economic Modelling*, 70, 370-382. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2017.08.011>
- Chor, D., & Li, B. (2024). Illuminating the effects of the US-China tariff war on China's economy. *Journal of International Economics*, 150, 103926. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2024.103926>
- Contractor, F.J. (2025). Assessing the economic impact of tariffs: Adaptations by multinationals and traders to mitigate tariffs. *Review of International Business and Strategy*, 35 (2-3), 190-213. <https://doi.org/10.1108/RIBS-01-2025-0013>
- Deardorff, AV. (2014), Local comparative advantage: Trade costs and the pattern of trade. *International Journal of Economic Theory*, 10(1), 9-35. <https://doi.org/10.1111/ijet.12025>
- Ding, H., Koedijk, K. G., Qi, T., & Shen, Y. (2022). U.S.-China trade war and corporate reallocation: Evidence from Chinese listed companies. *The World Economy*, 45(2), 3907-3932. <https://doi.org/10.1111/twec.13308>
- Doornich, J.B., & Raspotnik, A. (2020). Economic sanctions disruption on international trade patterns and global trade dynamics: Analyzing the effects of the European Union's sanctions on Russia. *Journal of East-West Business*, 26(4), 344-364. <https://doi.org/10.1080/10669868.2020.1830912>
- Dutt, P., Mihov, I., & Van Zandt, T. (2013). The effect of WTO on the extensive and the intensive margins of trade. *Journal of International Economics*, 91(2), 204-219. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2013.08.001>

- Eicher, T.S., Henn, C. and Papageorgiou, C. (2012). Trade creation and diversion revisited: Accounting for model uncertainty and natural trading partner effects. *Journal of Applied Econometrics*, 27(2), 296-321. <https://doi.org/10.1002/jae.119>
- Eurostat (n.d.). *Database*. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (πρόσβαση 19 -12 - 2025).
- Fajgelbaum, P.D., & Khandelwal A.K. (2022). The economic impacts of the US-China trade war. *Annual Review of Economics*. 14, 205-228. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-051420-110410>
- Freeman, D., Meijerink, G., & Teulings, R. (2022). Trade benefits of the EU and the Internal Market. Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, Hague. <https://www.cpb.nl/en/trade-benefits-of-the-eu-and-the-internal-market> (πρόσβαση 19 -12 - 2025).
- Ghosh, S., & Yamarik, S. (2003). Are regional trading arrangements trade creating? *Journal of International Economics*, 63(2), 369-395. [https://doi.org/10.1016/s0022-1996\(03\)00058-8](https://doi.org/10.1016/s0022-1996(03)00058-8)
- Gnutzmann-Mkrtchyan, A., & Hugot, J. (2024). Gravity-Based tools to assess the impact of tariff changes: An application to Armenia. *Asian Development Review*, 41(02), 219-256. <https://doi.org/10.1142/s0116110524500057>
- Goulard, S. (2020). The impact of the US-China trade war on the European Union. *Global Journal of Emerging Market Economies*, 12(1), 56-68. <https://doi.org/10.1177/0974910119896642>
- Gunnella, V., Stamato, G., & Kobayashi, A. (2025). The implications of US-China trade tensions for the euro area – lessons from the tariffs imposed by the first Trump Administration. *ECB Economic Bulletin*, 3 / 2025, Box 2, 41-46. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/ecbu/eb202503.en.pdf> (πρόσβαση 19 - 12 - 2025).
- Hazakis, K.J. (2022). An Odyssey with a Happy End? Growth Challenges, Successes and Failures of Greece during COVID-19 Era. In Vlachos, V., Bitzenis, A., & Sergi, B. (eds), *Modeling economic growth in contemporary Greece*, 29-44. Emerald, Bingley (UK). <https://doi.org/10.1108/978-1-80071-122-820211004> <https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2010.01243.x>
- Imbs, J., & Pauwels, L. (2024). An empirical approximation of the effects of trade sanctions with an application to Russia. *Economic Policy*, 39(117), 159-200. <https://doi.org/10.1093/epolic/eiad027>
- International Monetary Fund (2019). Russian Federation: 2019 Article IV Consultation. IMF Staff Country Reports No. 2019/260. <https://doi.org/10.5089/9781513509693.002>

- Bělin, M., & Hanousek, J. (2021). Which sanctions matter? analysis of the EU/Russian sanctions of 2014. *Journal of Comparative Economics*, 49(1), 244-257. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2020.07.001>
- Itakura, K. (2020). Evaluating the Impact of the US-China Trade War. *Asian Economic Policy Review*, 15(1), 77-93. <https://doi.org/10.1111/aepr.12286>
- Kabir, M., Salim, R., & Al-Mawali, N. (2017). The gravity model and trade flows: Recent developments in econometric modeling and empirical evidence. *Economic Analysis and Policy*, 56, 60-71. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2017.08.005>
- Kao, C. (1999). Spurious regression and residual-based tests for cointegration in panel data. *Journal of Econometrics*, 90(1), 1-44. [https://doi.org/10.1016/s0304-4076\(98\)00023-2](https://doi.org/10.1016/s0304-4076(98)00023-2)
- Khan, H., A. Zulfiqar, & Chunjie, Q. (2025). Economic, institutional, and strategic effects of tariff wars: Systematic literature review. *Journal of Economic Surveys*, in press. <https://doi.org/10.1111/joes.70019>
- Lawrence, R.Z. (2018). Can the trading system survive US-China trade friction? *China & World Economy*, 26(5), 62-82. <https://doi.org/10.1111/cwe.12256>
- Levin, A., Lin, C., & Chu, C.J. (2002). Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics*, 108(1), 1-24. [https://doi.org/10.1016/s0304-4076\(01\)00098-7](https://doi.org/10.1016/s0304-4076(01)00098-7)
- Lindé, J., & Pescatori, A. (2019). The macroeconomic effects of trade tariffs: Revisiting the Lerner symmetry result. *Journal of International Money and Finance*, 95, 52-69. <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2019.01.019>
- Naudé, W., & Cameron, M. (2025). Trump's trade war: EU exports at risk and alternative markets. *Global Economy Journal*, in press. <https://doi.org/10.1142/s219456592550006x>
- Nugroho, A., Widyastutik, N., Irawan, T., & Amaliah, S. (2021). Does the US-China trade war increase poverty in a developing country? A dynamic general equilibrium analysis for Indonesia. *Economic Analysis and Policy*, 71, 279-290. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2021.05.008>
- Pesaran, M.H. (2021). General diagnostic tests for cross-sectional dependence in panels. *Empirical Economics*, 60(1), 13-50. <https://doi.org/10.1007/s00181-020-01875-7>
- Pesaran, M.H., Shin, Y., & Smith, R.P. (1999). Pooled mean group estimation of dynamic heterogeneous panels. *Journal of the American Statistical Association*, 94(446), 621-634. <https://doi.org/10.1080/01621459.1999.10474156>
- Ramzan, M., Sheng, B., Shahbaz, M., Song, J., & Jiao, Z. (2019). Impact of trade openness on GDP growth: Does TFP matter? *Journal of International Trade & Economic Development*, 28(8), 960-995. <https://doi.org/10.1080/09638199.2019.1616805>

- Rodrik, D. (2024). How to smooth US-China economic relations for the benefit of the global economy: A light model of global economic governance. *Journal of Government and Economics*, 13, 100097. <https://doi.org/10.1016/j.jge.2024.100097>
- Rotunno, L., & Ruta, M. (2025). Trade partner's responses to US tariffs. *IMF Working Papers* WP/25/147. <https://doi.org/10.5089/9798229017008.001>
- Saussay, A. (2024). *The economic impacts of Trump's tariff proposals on Europe*. Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment, London School of Economics and Political Science. <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2024/10/Economic-impacts-of-the-Trump-Tariff-Proposals-on-Europe.pdf> (πρόσβαση 19 -12 - 2025).
- Singh, T. (2010). Does international trade cause economic growth? A survey. *The World Economy*, 33(11), 1517-1564.
- Son, M. (2022). The global propagation of the US-China trade war. *Empirical Economics*, 63(6), 3121-3157. <https://doi.org/10.1007/s00181-022-02231-7>
- Suh, J.K. (2019). U.S.-China trade conflict and the changing multilateral trading system: Korea's perspective. *Asian Economic Papers*, 18(3), 142-160. https://doi.org/10.1162/asep_a_00733
- Timpanaro, G. (2026). *The USA's 2025 Tariff Reform: Implications for EU Agri-food Exports and the Common Agricultural Policy*. EuroChoices. <https://doi.org/10.1111/1746-692x.70010>
- UNCTADstat, (n.d.). UNCTADstat Data centre. <https://unctadstat.unctad.org/dacentre/> (πρόσβαση 19 -12- 2025).
- Vlachos, V. and Bitzenis, A. (2022). Competitive position and dynamics of the Greek economy. In Vlachos, V., Bitzenis, A., & Sergi, B. (eds), *Modeling economic growth in contemporary Greece*, 13-27. Emerald, Bingley (UK). <https://doi.org/10.1108/978-1-80071-122-820211003>
- Vlachos, V., & Bitzenis, A. (2019). Post-crisis growth prospects in the European Union. In: Vlachos, V., & Bitzenis, A. (eds), *European Union*, 1-16. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-18103-1_1
- World Trade Organization (2024). World Trade Report 2024: Trade and inclusiveness. Geneva, World Trade Organization. https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr24_e.htm (πρόσβαση 19 -12 - 2025).

ΟΔΗΓΙΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Τα κείμενα υποβάλλονται στα ελληνικά ή στα αγγλικά. Οι συγγραφείς δεσμεύονται ότι δεν έχουν δημοσιεύσει ή υποβάλει προς κρίση τα άρθρα τους σε άλλο έντυπο. Σε περίπτωση δημοσίευσης παρόμοιου άρθρου, αυτό δηλώνεται από τον συγγραφέα. Τα κείμενα υποβάλλονται σε ηλεκτρονική μορφή στην ακόλουθη διεύθυνση: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/periphery/index>

Τα κείμενα που υποβάλλονται προς κρίση και δημοσίευση πρέπει να εμπίπτουν σε μια από τις παρακάτω κατηγορίες: **Ερευνητικά Άρθρα, Ερευνητικά Σημειώματα, Βιβλιοκριτικές, Σημείωμα Επιμελήτη και Κείμενα Πολιτικής.**

Τα Ερευνητικά Άρθρα και τα Ερευνητικά Σημειώματα αξιολογούνται από δύο τουλάχιστον ανώνυμους κριτές. Το όνομα και τα άλλα στοιχεία του συγγραφέα (ιδιότητα, ίδρυμα/οργανισμός, στοιχεία επικοινωνίας) καθώς και ο τίτλος του άρθρου με την περίληψη πρέπει να υποβάλλονται σε ξεχωριστή σελίδα (σελίδα τίτλου) από το κυρίως σώμα (τίτλος, κείμενο, βιβλιογραφικές αναφορές). Τα υποβαλλόμενα άρθρα πρέπει να συνοδεύονται από δύο περιλήψεις, όχι μεγαλύτερες των 100 λέξεων, και 5 λέξεις-κλειδιά στα ελληνικά και τα αγγλικά. Η έκταση των άρθρων πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ 6-8.000 λέξεων συμπεριλαμβανομένων των περιλήψεων και αναφορών.

Ως προς τις βιβλιογραφικές αναφορές, το Περιοδικό ακολουθεί την εξής προσέγγιση: Για τις **ενδοκειμενικές παραπομπές**: Αναφέρονται με συντομία βασικές πληροφορίες των χρησιμοποιούμενων πηγών βάσει του συστήματος αναφορών Harvard. Ενδεικτικά: για έναν ή δύο συγγραφείς: (π.χ. Hall and Soskice 2001), για περισσότερους από δύο συγγραφείς: (π.χ. Meghir et al. 2017), για απευθείας απόδοση κειμένου πρέπει να αναφέρεται το κείμενο σε εισαγωγικά (quotes) καθώς και η αντίστοιχη σελίδα στην παραπομπή: (π.χ. Hall and Soskice 2001:65).

Για τη βιβλιογραφική λίστα: Για τη βιβλιογραφία το Περιοδικό υιοθετεί πολιτική ελεύθερης επιλογής του συστήματος κατάρτισης της βιβλιογραφικής λίστας. Οι συγγραφείς μπορούν να χρησιμοποιήσουν οποιοδήποτε από τα διεθνώς καθιερωμένα συστήματα αναφορών όπως APA, Harvard, Chicago κ.ά. Οι αναφορές στη βιβλιογραφία θα πρέπει να εμφανίζονται με αλφαβητική σειρά. Παρακαλούνται οι συγγραφείς να επιμελούνται την ακριβή αντιστοίχιση των αναφορών του κειμένου με τον αλφαβητικό κατάλογο των βιβλιογραφικών αναφορών στο τέλος του κειμένου και το αντίστροφο.

Συνιστάται οι επεξηγηματικές σημειώσεις να είναι οι ελάχιστες δυνατές. Εάν κρίνονται απαραίτητες, τότε πρέπει να αριθμούνται στο κείμενο και να παρατίθενται στο τέλος τους άρθρου. Επίσης, τυχόν Ευχαριστίες, Δήλωση Σύγκρουσης Συμφερόντων ή Δήλωση Χρηματοδότησης της Έρευνας καθώς και η Γνωστοποίηση Χρήσης Τεχνητής Νοημοσύνης παρατίθενται στη σελίδα τίτλου. Η γλωσσική επιμέλεια των κειμένων (στα ελληνικά ή στα αγγλικά) είναι αποκλειστική ευθύνη του συγγραφέα. Για την απεικόνιση μαθηματικών τύπων, διαγραμμάτων και πινάκων να χρησιμοποιείται αντίστοιχη τυποποιημένη εφαρμογή. Πριν την υποβολή του άρθρου οι συγγραφείς πρέπει να έχουν διαβάσει τις **Πολιτικές Έκδοσης του Περιοδικού** καθώς και τις αναλυτικές Οδηγίες για τους Συγγραφείς που είναι διαθέσιμες στην ηλεκτρονική έκδοση (<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/periphery/index>). Άρθρα που δεν συμβιβάζονται με τις παραπάνω οδηγίες επιστρέφονται στον συγγραφέα για την ανάλογη προσαρμογή.

Τα προς κρίση-παρουσίαση βιβλία αποστέλλονται επίσης στην ίδια ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/periphery/index>

Η Περιφέρεια κυκλοφορεί δύο φορές τον χρόνο: την άνοιξη και το φθινόπωρο. Εκτυπώνεται και διανέμεται από τις εκδόσεις Διόνικος, Γραβιάς 9-13, Αθήνα 10678, τηλ/φαξ. 210 3801777, e-mail: info@dionicos.gr.

Για γενικές πληροφορίες, η ηλεκτρονική διεύθυνση επικοινωνίας είναι η ακόλουθη: ekopda@pspa.uoa.gr.

Τα άρθρα είναι διαθέσιμα στο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/periphery/index>.

NOTES FOR CONTRIBUTORS

Papers should be written in Greek or English. It is assumed that submitted articles have not been published elsewhere and that they are not under consideration for publication by other journals. The authors should state whether they are publishing related articles elsewhere. Authors must submit their papers online to the following address:

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/periphery/index>.

Papers accepted for review are evaluated anonymously by at least two referees. Therefore, along with the full paper (title, text, references) author's name and address as well as the paper's title should be submitted separately on a covering page. Papers should include an abstract of not more than 100 words and five key words, both in Greek and English. Articles should be between 6000 and 8000 words in length including abstracts and references. Manuscripts will not be returned to the author if rejected.

References to publications should be given according to the Harvard system which in the text cites authors and year of publication, e.g. (Esping-Andersen, 1990; Kleinman and Piachaud, 1993). Page number(s) should be given for all direct quotations, e.g. (Ferrera et al., 2002: 230). If there is more than one reference to the same author and year, they should be distinguished by the use of a, b, c etc., added to the year. References should also be listed alphabetically at the end of the paper in a List of References (not Bibliography). Authors are particularly requested to ensure that each text reference appears in the list, and vice versa. References to books should always give the city of publication and publisher as well as author and title details. For example: Scharpf, F. (1999) *Governing in Europe: Effective and Democratic?* Oxford: Oxford University Press. Reference to journal articles should give volume, issue and page numbers, and the name of the article enclosed in single quotation marks. For example: Atkinson, A.B., Marlier, E. and Nolan, B. (2004) 'Indicators and Targets for Social Inclusion in the European Union', *Journal of Common Market Studies* 42:47-75. References to chapters within multi-authored publications should be listed with the chapter title in single quotation marks followed by the author and title of the publication. For example: Leibfried, S. and Pierson, P., (1995) 'Semisovereign Welfare States: Social Policy in a multitiered Europe', in: Leibfried, S. and Pierson, P., (eds), *European Social Policy: Between Fragmentation and Integration*, p.p. 43-77, Washington D.C.: The Brookings Institution. Book and journal titles should be in italics. Explanatory notes should be kept to a minimum. If it is necessary to use them, they must be numbered consecutively in the text and listed at the end of the paper. Any acknowledgements should appear at the end of the text. Papers that do not conform to the aforementioned style will be returned to the authors for revision. To display mathematical formulas, charts and tables, should be used corresponding standardized application. The language editing of texts (either in Greek or in English) is the sole responsibility of the author.

Book reviews are also sent online to the following address:

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/periphery/index>

Region and Periphery is published twice a year (Spring/Autumn). It is printed and distributed by Dionicos Publishers, 106 78, Athens, Gravias str. 9-13, Greece, tel./fax: +302103801777, e-mail: info@dionicos.gr. For general information the e-mail address is as follows: ekopda@pspa.uoa.gr.

The scientific review is available at: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/periphery/index>

REGIONAL INTEGRATION
Α-Φ 2026 Ι-Τ-20
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ISSN 2241-1380